

АЛЯКСАНДАР ЛУКАШУК

У ФІЯЛЕТАВАЙ НОЧЫ ВУГАЛ КРЫЛА

ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ ПРОЗА

Vostraja Brama
НАША НІВА
1999

Vostraja Brama
1999

ISBN 9986-9219-6-1

Аляксандар Лукашук. У фіялетавай ночы вугал крыла. Дакументальная проза. — «Наша Ніва» (Бібліятэка «Вострая Брама», 3), — 1999. — 160 с.

Кніга раскрывае фізіялёгію і норавы савецкай сыстэмы. Працуючы ў галоўнай партыйнай газэце «Звязда», аўтар шмат назіраў за паводзінамі вялікага і малога начальства, а таксама звычайнага «гома саветыкуса». Падзеі кнігі разгортваюцца за фасадам пампэзнай камуністычнай ідэалёгіі, дзе пануюць амаралізм і п'янства, дзе сплятае свае інтрыгі КГБ і няма свабоды.

У 1960-я Аляксандар Лукашук пасьвіў кароў на Берасьцейшчыне, у 70-я скончыў інстытут замежных моваў у Менску, у 80-я працаваў перакладчыкам, экскурсаводам, у газэтах, выдавецтвах, дакументальным кіно (дзяржпрэмія фільму «Дарога на Курапаты», 1994). Сябар парлямэнцкай камісіі ў справах ахвяраў палітычных рэпрэсіяў (1990-95). Аўтар кніг «Зьдзек», «Філістовіч. Вяртаньне нацыяналіста», «За кіпучай чэкіскай работай. З жыцьця катаў» (міжнародная прэмія імя Францішка Багушэвіча Беларускага Пэн-Цэнтру, 1998) і публікацыяў пра беларускія справы ў друку ЗША, Вялікабрытаніі, Нідэрляндаў, Францыі, Бэльгіі, Аўстрыі, Чэхіі, Расеі. Сталы аўтар газэты «Наша Ніва».

З 1993 — у Беларускай службе Радыё Свабода.

Рэдактар Сяргей Дубавец
Мастак Уладзімер Адамчык
Макет Віктара Корзуна

© Аляксандар Лукашук, 1999
© Уладзімер Адамчык, 1999
© «Наша Ніва», 1999

АЛЯКСАНДАР ЛУКАШУК

**У ФІЯЛЕТАВАЙ НОЧЫ
ВУГАЛ КРЫЛА**

ДАКУМЕНТАЛЬНАЯ ПРОЗА

**Vostraja Brama
НАША НІВА
1999**

Прысьвячаецца ўсім,
з кім аўтар выпіваў
у 1982-1990 гадах,
а таксама перад і пасля.

ЗЬМЕСТ

Частка 1. Адкрыць дужкі, закрыць дужкі	9
Усюды жыцьцё	11
Урокі «Вія»	17
Звон бакалаў	25
Анёлы бяз крылаў	31
Дзякуй Лермантаву	39
Кенгуру	47
Інквізытар раённага маштабу	65
Дыханьне жабы	75
Усё ж такі Ленін...	87
Канцэрт для прэзыдэнта	97
Трэці ліст	117
Пік формы	127
Хочацца ў партыю	137
Частка 2. Па-за дужкамі	145
У фіялетавай ночы вугал крыла	147

ЧАСТКА I

АДКРЫЦЬ ДУЖКІ, ЗАКРЫЦЬ ДУЖКІ
(1982-1990)

Адзін мой знаёмы, прыхільнік усебаковага падыходу, не прызнаваў традыцыйных партрэтаў прыгажунь — як на ягоны густ, у анфасах адсутнічала галоўнае — філейная частка, від ззаду. У гэтых нататках, баюся, адсутнічае від сьпераду. Я сапраўды працаваў у газэце ў 80-я гады, але гэтая кніжка не дакумэнтальная справаздача, не аб'ектыўная хроніка і нават не прыватны дзёньнік. Тым ня менш, усё напісанае тут — праўда, у той ступені, у якой напісанае можа быць праўдай.

Мой самы першы артыкул у газэце, пра генэаліягічнае дрэва адной беларуска-казахскай сям'і, сканчаўся сярпом і молатам: маўляў, гэта самы шчаслівы герб у геральдычнай карце герояў. Карэспандэнцыя прысьвячалася юбілею СССР.

Фінал апошняй публікацыі, праз восем гадоў, быў зацягнуты ў калючы дрот: «Сёньня ўсё больш выразна праступаюць абрысы палітычнага, эканамічнага, нацыянальнага ГУЛАГу, у якім мы апынуліся».

У дужках паміж гэтымі двума знакамі эпохі і месцяца паказаньні пра ўцёкі, пра бег па перасечанай мясцовасьці, ягонья зігзагі, павароты, пасткі, падзеньні ў бруд, дрыжыкі ў каленьках, перабежкі з прыгнутай галавою.

Легкадумнасьць сьведчаньняў тлумачыцца, верагодна, тым, што перабежчыку пашанцавала.

А.Л.

УСЮДЫ ЖЫЦЬЦЁ

— На планёрку ўсім, — абыходзіць кабінэты сакратарка рэдактара*.

Разам з загадчыкамі аддзелаў у рэдактарскі кабінэт ідуць шараговыя карэспандэнты. За доўгім сталом — невыразны чалавек у шэрым касцюме. «Сёння ў нас чарговыя заняткі. Мне даручана пайнфармаваць вас аб выніках работы ў мінулым квартале і азнаёміць з новымі патрабаваннямі» — гаворыць ён. Я пытаюся ў суседа: хто гэта?

— Цэнзура, хіба ня бачыў іх кабінэт на трэцім паверсе?

* Яна будзе першай, каго я сустрэну ў калідоры Дому друку пасля звальнення, і зьедліва пацікавіцца, ці я часам не заблукаў. Уваход у Дом друку закрыты. На пачатку галоснасьці міліцэйскі пост зьнялі, а потым вярнулі, там ужо новыя ахоўнікі, пасьведчаньне забралі, трэба прасіць, каб правялі, а прасіць ня хочацца.

— Кнігу пішу пра вас, — адкажу я — і памылюся. Кніга будзе пра сябе.

Бачыў дзверы — абабітыя жалезам, з двума замкамі і сьлядамі ад частага апячатваньня, бяз шыльды. Прадстаўнік таямнічага ведамства бясстрасна пералічвае: у «Советской Белоруссии» было пяць «умяшаньняў», у «Знамени юности» — тры, у «Звяздзе» — адно, у «Сельскай газеце» — шэсьць... Цікава, якія ж дзяржаўныя тайны спрабавала выдаць самая сумная з рэспубліканскіх газэтаў, засушаная дырэктывамі па вывазцы гною і вырошчваньні лубіну?

Кніга забароненых фактаў і лічбаў у руках цэнзара ўся густа пакрэсьленая, з уклеякамі й дадаткова ўпісанымі радкамі. «Нельга паказваць валавы збор збожжа ад раёну і вышэй, ураджайнасьць асобных культур у цэлым па вобласьці і вышэй, пакрыцьцё цёлак па вобласьці, за выключэньнем выпадкаў, калі гэтыя лічбы былі надрукаваныя раней альбо ўтрымліваюцца ў афіцыйных выступленьнях», — працягвае цэнзар.

Мне ў рукі трапіла толькі адна раённая газэта, якая на пачатку 80-х рэгулярна друкавала зводкі аб, м-гм, рабоце бычкоў па аднаўленьні пагалоўя. Раёнка зьяўлялася органам райкаму партыі, і стан асемяненьня ў раёне знаходзіўся пад непасрэдным кантролем першага сакратара.

Сакратара я пару разоў бачыў. Пагаворвалі, што ён дбае не адно пра калгасны статак. Нейкі мясцовы Ювэнал склаў і расклеў у вёсках дацзыбао:

*К нам прыехаў сакратар
Правяраць работу.
Станавіся, бабы, ў рад,
Падстаўляйце ж...у!*

Сакратар быў вельмі незадаволены і крычаў на начальніка міліцыі. Аўтара шукалі раённыя кагэбісты,

але, здаецца, не знайшлі. Потым у раёне па руках пусьцілі новую паэму, ужо пра перабудову, дзе сурова крытыкавалі Раісу Максімаўну Гарбачову і ейнага мужа. Пасьля час ананімных паэмаў мінуў, здавалася, назаўсёды.

— У газетах цяпер такое друкуюць, што ніякіх ананімак ня трэба, — рэзюмавала адна мая знаёмая з тых месцаў (і памылілася).

Што ўяўлялі сабой газеты на пачатку 80-х, забылася, як пазаўчарашняе надвор'е. Мой першы рэдактар уразіў мяне тым, што заявіў:

— Пішы сьмялей, рэзка. Выказаць знойдзецца каму, такіх майстроў у нас хапае.

Як высветлілася пазьней, пры гэтым ён меў на ўвазе і самога сябе. Толькі-толькі пачыналася барацьба з п'янствам, і мы мусілі адгукнуцца. Адгукнуліся — падрыхтавалі спецыяльную паласу пра безалкагольны чай. Каб было цікавей, пазванілі беларускаму касманаўту, народнаму пісьменьніку і члену ЦК з пытаньнем, які гатунак яны любяць піць. Касманаўт у Зорным гарадку доўга ня мог уцяміць, чаго ад яго хочуць, а потым адказаў: «Грузінскі, азэрбайджанскі і армянскі». У газэце «армянскі» быў зьменены на «іншыя айчынныя гатункі». Народны пісьменьнік сказаў: «Харошы». І дадаў: «Але такі ня надта купіш». Дадатак скарацілі. Член ЦК катэгарычна заявіў: «Я ня п'ю!» і перазваніў рэдактару з пратэстам супраць правакацыі.

Пачаўшы працаваць у рэспубліканскай прэсе на самым пачатку 80-х, я й не падазраваў, якім калючым дротам была абнесена газэтная інфармацыйная прастора. Прычым гаворка не пра «сьвятых кароваў» — ідэалёгію, палітыку, гісторыю. Цэнзарскую энцыкляпэдыю «неіснуючых рэчаў» складалі рэчы зусім рэальныя, нават пабытовыя. Нельга было пісаць пра заробкі спар-

тоўцаў і колькасьць хворых на сухоты, забаранялася «разгалошваць» лічбу працуючых на МАЗе альбо трактарным, дзяржаўнай тайнай зьяўляўся працэнт пакінутых дзяцей, засакрэцілі нават нешта мэтэаралягічнае.

Зь сёньняшняга гледзішча тая інфармацыйная «прастора» нагадвае канцлягер. Але, як сьведчыць Салжаніцын, — і ў лягеры ёсьць жыцьцё.

ПРАЛЕТАРЫІ ЁСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Новы год ужо дзесяць гадзін ідзе па неабсяжнай савецкай зямлі.

Студзень — сярэдзіна зімы.

Адзначу толькі: аб тым, што стала свінаркай — не шкадую.

Паслухаеш прэзідэнта Р.Рэйгана, пачытаеш яго прамову і задумаешся ў здзіўленні.

Муза Коласа не толькі ўслаўляючая, але і лечачая, бічуючая і нават гнеўная, калі гэта неабходна.

З натхненнем удзельнікі сходу выбралі ганаровы прэзідыум у саставе Палітбюро ЦК КПСС на чале з таварышам Л.І.Брэжневым.

А патрэбнасць у кармах забяспечана толькі напалавіну.

З пачуццём трывогі адкрываюць у гэтыя дні многія амерыканцы свае паштовыя скрынкі.

Сацыялізм аддае перавагу калектыўным формам задавальнення патрэбнасцей, якія ў большай ступені забяспечваюць роўнасць людзей.

А потым самі ж і здзіўляемся, як мог падлетак павесіць у двары кошку, забіць сабаку і яго крывёю напісаць на сцяне пра каханне Вовы і Люды.

АНТЫПОЛЬСКАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ «САЛІДАРНАСЦІ».

ЦВЁРДАЯ ВОЛЯ МОЛАДЗІ. ФАБРЫКА МЯСА Ў СТРАІ.

У АБЕДЗЕНЫ ПЕРАПЫНАК ТУТ «ЗАБЫВАЮЦЬ» ВЫК ЛЮЧАЦЬ ЭЛЕКТРАСВЯТЛО.

Работнікі мяснога цэха пастаянна трымаюць арыенцір на выдатныя паказчы даглядчыцы буйной рагатай жывёлы Ніны Фёдараўны Грыгор'евай.

Здабытчыкі забойчай зброі, о ненавіснікі святла! Дай волі
іхняй страшнай мрой — і спяляць свет яны датла.

Хоць бы таму, што Эльбрус беларускай паэзіі не двухгаловы, а трохгаловы: д кагорты самых слыхных далучаецца Максім Багдановіч.

*МАГЧЫМА, ХТО-НЕБУДЗЬ СКАЖА, ШТО НЕ ТАК ЛЁГ
КА ЗАЎВАЖЫЦЬ ЦЭГЛУ Ё ВОЗЕ ПАД САЛОМАЮ.*

План — закон! Радасць працы. З на- родам Кампучыі — салідарныя.

Газета «Жэньмінь Жыбао» штомесячна выдае каля 200 матэрыялаў, якія змяш чаюць прамыя напады на нашу краіну, яе унутраную і знешнюю палітыку.

Падманваюць сябе тыя, хто лічаць дабрату і чуласць непатрэбнымі.

Сёння кожны з нас мае больш чым сто толькі выхадных
святочных дзён у годзе.

Чаму ж тады жывёлагадоўчае памяшканне апынулася літаральна ў аварыйным стане: дагэтуль дзіравы дах, незашклёныя вокны, у некалькіх месцах прагнілі столь.

Тройчы пераходзіла Вольга Мікалаеўна ў адстаючыя
калектывы, згуртоўвала іх, выводзіла ў перадавыя.

Кожны раз, калі бюджэт Пентагона ўзра- тае на адзін мільярд долараў, у краіне знікае 1.300 рабочых месцаў для неграў.

Трэба зрабіць усё неабходнае, каб сённяшнія мінусы былі ліквідаваныя сталі заўтрашнімі плюсамі, а зрывы ў рабоце — упэўненым узыходжаннем да новых вяршынь.

Залп гарматнага салюту прагучаў сёння ў сувязі з 18-й гадавінай рэвалюцыі на Занзібары.

А тым часам выхад жарабят ад ста кабыл складае толькі 27.

І камсамольскае сэрца ў грудзях!

УРОКІ «ВІЯ»

— Што ў Вас з КГБ? — спыталі ў мяне, калі я ўладкоўваўся ў рэдакцыю.

Пытаньне прагучала, як адказ — работы не відаць. Цікава, што з таго часу яно двойчы мяняла свой сэнс. Калі на пачатку 80-х пытаньне азначала, што КГБ цікавіцца табой, і справы твае — дрэнь, дык потым — наадварот (новыя бізнэсмэны высока цанілі сувязі адстаўных гэбістаў), затым усё вярнулася на колы свае. У філялёгіі гэта называецца зьменаў канатацыі. Народ у такіх выпадках узгадвае саву, якой усё роўна — яе аб пянёк, ці пянком па ёй.

Падазрэньне азначала толькі адно — ня наш чалавек. За чатыры гады пасля інстытуту я памяняў шэсьць ці сем месцаў працы, і толькі адно зь іх пакінуў па ўласным жаданьні, астатнія — па жаданьні начальства. Раніцай я прыходзіў на работу, а мне казалі: тая

супрацоўніца, замест якой вас узялі, ужо нарадзіла, загадала дзіця і заўтра выходзіць. Я забіраў працоўную кніжку і думаў пра загадкавы жаночы арганізм: цяжарная толькі тры месяцы як пайшла ў дэкрэт.

Можа, да рэдакцыі дайшлі нейкія ня надта спрыяльныя чуткі з былых месцаў працы?.. У адной канторы намесьнік дырэктара па кадрах забраў дахаты срэбную вазу з экспазыцыі, за якую я адказваў. Я так настойваў, каб ён яе вярнуў, што многія перасталі са мной вітацца. У іншым месцы мяне ўключылі ў склад інвэнтарнай камісіі. З глупства я пачаў задаваць пытаньні, чаму замест піяніна на складзе дзьве балалайкі і лыжы. Заканчвалі інвэнтарызацыю безь мяне. Яшчэ ў адной арганізацыі супрацоўнікі валодалі спэцыфічным пачуцьцём гумару: яны маглі гадзінамі расказаць анекдоты пра жанчын, яўрэяў і Чапаева, але заставаліся абсалютна абыякавымі да жартаў пра Штырліца і Палітбюро. Дакладней, слухалі ўважліва, але не сьмяяліся.

Ня буду сьцьвярджаць, што ніколі ня чуў пра слаўныя органы. Пра іх чулі нават пазбаўленыя органаў слыху. Інстытут замежных моваў, які я скончыў, лічыўся запаведнікам мясцовых Джэймс Бондаў. Многія выпускнікі працягвалі адукацыю ў вышэйшай школе КГБ, што месцілася непадалёку. Мой сусед па студэнцкім інтэрнаце, які вучыўся на два курсы вышэй, патрапіў туды пасья інстытуту. Пару разоў па старой памяці ён заходзіў у інтэрнат. Пра сакрэтныя заняткі нічога не расказаў, толькі аднойчы, калі мы асабліва ўдала адзначалі стыпэндыю, разьмяк і ўвесь вечар паўтараў:

— Ніколі нікому нічога не гавары. Ты зразумеў? Нікому ніколі нічога! Налі, і цс-с-с: нічога нікому ніколі!

Я думаў, што гэтак рыхтуюць на выпадак правалу за мяжой. Але яго паслалі працаваць у сельскі раён, дзе ён так старанна стаў вывучаць настроі насельніцтва, што

быў звольнены з органаў з фармулёўкай «за амаральныя паводзіны».

Калі шмат пазьней прынагодна я расказваў пра гэта аднаму амэрыканцу — дасьледчыку палітычных рэпрэсіяў, той страшэнна занэрваваўся:

— Амаральныя паводзіны з пункту гледжаньня КГБ — што гэта магло быць?! Падпольная арганізацыя для барацьбы з сыстэмай? Яго напэўна катавалі перад расстрэлам!

Я паспрабаваў супакоіць суразмоўцу паведамленьнем, што майго знаёмага не расстралялі, ён трапіў у вар'яцкі дом.

— Трэба пачаць кампанію за вызваленьне ахвяры рэжыму!

Я папрасіў пачакаць, маўляў, пакуль ня час. Разжалаваны чэкіст працаваў у вар'яцкім доме санітарам, і галоўны лекар ужо пагражаў вызваліць яго і ад гэтай пасады, калі не перастане парушаць рэжым цьвярозасьці з хворымі.

— З КГБ у мяне нічога, — чыстасардэчна адказаў я тады на пытаньне ў рэдакцыі.

— Магчыма, у гэтым і праблема? — выказалі здагадку ў газэце — і не памыліліся.

Нашыя з КГБ шляхі перасякліся гады два перад тым у сквэры каля Купалаўскага тэатру. Мяне спыніў незнаёмы мужчына, назваў маё імя і імя па бацьку, сунуў у нос чырвоную кніжачку, у якой я не пасьпеў разабраць ані слова, і прапанаваў супрацоўнічаць. Пры гэтым ён сказаў, што доўга вывучаў мяне і прыйшоў да высновы, што я заслугоўваю даверу. Чэкіст дакладна ведаў сямейныя падрабязнасьці, чым я займаюся на працы (я працаваў у канторы, якая займалася інтэрнацыянальнай дружбай), якія ўзаемадачыненьні ў калектыве. Работу лічылася прэстыжнай сінекурай, мяне ўладкавалі

туды па вялікім блаце. Праз год яна апаскудзела настолькі, што я ўзвыў. Мяне выклікалі на праўленьне і пачалі разьбірацца, чаму я павесіў вугорскі сыцяг дагары нагамі і ўвогуле не праяўляю энтузіязму.

— Я тут паміраю.

— Ты абразіў усіх нас сваім адказам! — заявіў мне потым у калідоры калега. Але тагачаснаму старшыні таварыства, былому партызану, потым паслу ў Пакістане, мая непасрэднасьць спадабалася, і мяне болей не чапалі. І вось — высокі давер аказваюць проста на вуліцы.

Суразмоўца не прысьпешваў, даў час падумаць, папрасіў пазваніць.

Трэба сказаць, што чалавечная інтанацыя любой службовай асобы дзейнічала на мяне мацней за «Фаўста» Гэтэ. Гэта так бянтэжыла, што я губляўся і быў гатовы зрабіць амаль усё, пра што папрасяць. Адно з самых моцных эмацыйных уражаньняў у жыцьці засталася ад размовы з інспэктарам тэхнікі бясьпекі райхарчгандлю. Я чарговы раз застаўся бяз працы і спрабаваў уладкавацца грузчыкам у хлебную краму. Пасьля мэдагляду трэба было прайсьці інструктаж. Мне далі расьпісацца ў нейкай паперцы і, калі я ўжо думаў, што працэдура скончаная, інспэктар раптам устаў.

— У мяне дзьве асабістыя просьбы. Ня лайцеся празь меру матам, прадаўшчыцы ўсё ж жанчыны. І абяцайце, — інспэктар пранікліва глянуў у вочы, — ніколі ня ставіць скрынкі адна на адну замест падстаўкі.

Уражаны шчымлівай інтанацыяй, я ад усёй душы абяцаў ніколі так скрынкі ня ставіць. Стрымлівацца ад мату ў нашых крамах аказалася значна цяжэй.

Чэкіст таксама зачараваў тонам. Калі б ён разьвіў посьпех і падсунуў што-небудзь падпісаць — магчыма, я б падпісаў. Але ён кінуў справу на паўдарозе — даў

час на роздум. Відаць, калі ў школе КГБ ішоў сэмінара па вярбоўцы, будучы лавец душаў думаў, дзе б апахмяліцца. А практыку праходзіў у менскіх рэстаранах, шліфуючы тэхніку спакушэньня на дзяўчатах. А ў нашых рэстаранах і бяз спэцтэхнікі няцяжка... Памятаю — хаця не, гэта іншая гісторыя, якая ня мае дачынення да тэмы. Скажу толькі, што наступнай раніцай паняцьці прыгожага й агіднага нярэдка мяняліся месцамі.

Так адбылося і ў гэтым выпадку. Раніцай я адчуваў сябе, як гогалеўскі сэмінарыст Хама Брут, які адслужыў першую ноч над труной цудоўнай панначкі, аднак потым плюнуў на абяцаныя чырвонцы і вырашыў уцячы назад у бурсу.

Тэлефонная размова прайшла лягчэй, чым я думаў. Гэбіст, відаць, не дапускаў і думкі, што магчымая адмова, і разгубіўся. Пачаў угаворваць, прасіць, спасылацца на тое, што начальству ўжо паведаміў, але я цьвердзіў сваё — не дастойны даверу.

— Вы пашкадуеце, — пачуў я на заканчэньне. Павесіў трубку і выйшаў з аўтамату.

Забягаючы далёка наперад, адзначу, што чэкіст амаль не памыліўся. Прычым я маю на ўвазе не бытавыя нязручнасьці кшталту нявыезду за мяжу ці немагчымасьці знайсці працу па спэцыяльнасьці. Гэта якраз пайшло на карысьць: наблізіўся да народа і набыў новую прафэсію.

Гаворка і не пра супрацоўнікаў газеты, якіх аднойчы перапужалі госьці ў маім кабінэце: худы лысы археоляг, аброслы смаляной барадой прэзік і яшчэ чалавек сем (мы пісалі статут аднаго нефармальнага таварыства). Двое калег ад хваляваньня пабеглі званіць у КГБ, прычым тэлефанавалі з прыёмнай рэдактара, і вестка данеслася да мяне хутчэй, чым да апэратыўнага дзяжурнага.

Варты шкадаваньня выпадак, аб якім прадбачліва папярэдзваў па тэлефоне чэкіст-вярбоўшчык, здарыўся ўжо ў іншым жыцьці, па-за рамкамі гэтых нататак. Адна асоба, якая з журналістыкі перакінулася на гандаль жаночай бялізнай, відаць, у цяжкі фізіялягічны момант свайго жыцьця пачала даводзіць знаёмым, што я — капітан КГБ.

Я высветліў гэта выпадкова, калі другая знаёмая прызналася, што думала, быццам я — як мінімум маёр. Далібог, я такога не чакаў і пакрыўдзіўся да сьлёз. Стала пакутліва балюча за бессэнсоўна пражытыя гады. За паўтара дзесяцігодзьдзя з моманту першай сустрэчы з КГБ я мог дарасьці да палкоўніка. Ну, дапусьцім, падпалкоўніка. Але ж не капітана!

Правільна ўсё ж выказаўся пра долю Хамы Брута яго сабутэльнік рытар Ціберый Гарабець: «А я ведаю, чаму прапаў ён: таму, што пабаяўся. А калі б не баяўся, дык бы ведзьма не змагла нічога зь ім зрабіць. Трэба толькі перахрысьціцца і плюнуць на самы хвост ёй, дык і нічога ня будзе. Я ведаю ўжо ўсё гэта. Бо ў нас у Кіеве ўсе бабы, якія сядзяць на базары, — усе ведзьмы».

Я дагэтуль не да канца разумею, як мяне — беспартыйнага, беспрацоўнага, безкватэрнага, без журналісцкага дыплёму, бяз вопыту работы ў друку, без высокай пратэкцыі... узялі на вакансію карэспандэнта рэспубліканскай газеты фактычна пасля некалькіх пробных публікацыяў. Думаю, мой будучы загадчык аддзела пераканаў рэдактара, што Гогаль усё ж неблагі пісьменьнік.

Клясык — ён і ў Менску клясык.

АКТЫЎНА ЎДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ ВА ЎСЕНАРОДНЫМ РУХУ
ЗА ЭКАНОМІЮ І БЕРАЖЛІВАСЦЬ!

**А што, па-вашаму, важней, уборка бульбы ці
палітычная вучоба камуністаў?**

Як хораша і мудра гаварылася на дваццаць шостым з'ездзе нашай
партыі аб галоўным, што цэментуе наша савецкае грамадства — аб
высокай годнасці паняцця савецкі чалавек.

Непадалёку ад цэнтра горада ўпаў у раку Патамак рэйсавы пасажырскі самалёт,
а праз гадзіну ў вашынгтонскім метро здарылася аварыя, якая таксама прывяла
да чалавечых ахвяр.

ПРОЙДЗЕ ПЭЎНЫ ЧАС, І ПАД МІНСКАМ ЗАБ'ЕЦЦА, ЗАПУЛЬ-
СУЕ АТАМНАЕ СЭРЦА, І Ў НАШЫ КВАТЭРЫ ПРЫЙДЗЕ ЦЯПЛО
МІРНАГА АТАМА.

**«Успамінамі» таварыша Л.І.Брэжнева ад-
крываюць першы нумар часопісы «По-
лымя», «Нёман», «Маладосць».**

Вучоныя назвалі абсалютна «неабгрунтаванымі і лжывымі» абвінавачанні
адміністрацыі ЗША у адрас Савецкага Саюза, якія датычаць нібыта меўшага месца
прымянення ім хімічнай зброі ў Афганістане.

Усё жыццё В.С.Гунбін быў там, куды накіроўвала партыя.

Як павысіць якасць лекцыйнай прапаганды, яе эфектыўнасць?

КАБ ЗВЯРНУЦЬ НАПРАВА, ПАДАЙЦЕСЯ НА ЛЕВУЮ ЛЫЖУ, А
ПРАВУЮ ПАДЫМІЦЕ НАД СНЕГАМ І НАДАЙЦЕ ЁЙ ЖАДАНЫ
КІРУНАК.

Вабіць чытачоў насценгазета «Будаўнік».

Сучасны хлебароб не толькі працавіты, але і адукаваны, грамадска-актыўны ча-
лавец, наватар.

Важнай крыніцай папайнення і ўзбагачэння слоўтворчасці Ку-
палы была руская мова, якую ён добра ведаў.

**Сям-там неапраўдана марудзяць з ачысткай і
праверкай насення шматгадовых траў.**

Тут усе бяруць прыклад з дэпутата раённага савета майстра жывёлагадоўлі першага класа племзавода «Зарэчча» М.Ф.Дзехцяровай.

А вось чаму ў сям'і «заводзіцца» так званы «учарашні» хлеб, хацелася б ведаць.

Чарговая аварыя адбылася на чыгунцы Тазара, якая звязвае Танзанію і Замбію і пабудавана з дапамогай КНР.

Бывае, на жаль, і так: едзе чалавек на сваіх «Жыгулях» прасёлкам, бачыць — поле капусты.

Так, савецкі чалавек славіцца сваёй працай.

У амерыканскіх цэрквах каля алтароў прадаюць не проста латарэі, кока-колу, жавальную гумку, але і ігральныя карты.

Растуць надой і прывагі.

НОВЫЯ ВЫШЫНІ. ГРАФІК ПРАВАФЛАНГОВЫХ. СЛАВЯЦЬ СЯМ'Ю ПРАЦОЎНУЮ.

У слесараў-наладчыкаў адзін клопат — не дапусціць, каб заплылі жыжкой электраматоры, вось і збіваюць яны сякерамі наледзі.

Новае жыццё на Палессі набылі быліны пра Ілью Мурамца і Дабрыню Нікіціча, Каваля-Вярнідуба, якія сталі граміць гітлераўскіх чужынцаў.

ЦЯПЕР ЖА НАС, МЕЛІЯРАТАРАЎ, ЛЮБОЎНА НАЗЫВАЮЦЬ «УРАЧАВАЦЕЛЯМІ ЗЯМЛІ».

Ад кожнага кілаграма кармоў — найбольшую аддачу.

З такім падыходам вядзецца ў нашым інстытуце даследаванні на тэму «Сацыялістычны рэалізм — заканамернасць развіцця беларускай літаратуры».

ЗВОН БАКАЛАЎ

Як і ўсе, каму хоць нядоўга даводзілася жыць у студэнцкім інтэрнаце, я прайшоў курс барацьбы з алкаголем шляхам яго поўнага зьнішчэньня. Але ці то курс аказаўся закароткі (мяне выселілі з фармулёўкай «за парушэньне рэжыму» — я дамагаўся чыстай бялізны, гэта асобная драма), ці то зашмат часу марнавалася на недарэчнасьці кшталту бібліятэк і тэатраў, але сапраўднай прафэсійнай загартоўкі я не атрымаў. Ва ўсялякім выпадку, журналісцкі размах застаў мяне зьнянацку.

— Як у цябе з ныркамі, у парадку? — заклапочана пытаўся знаёмы фатограф, калі я ўладкоўваўся ў газэту. — Журналісту важна мець добрыя ныркі. Бо на Новы Год — раз, потым сустрэліся першы раз у новым годзе — два, потым Дзень Савецкай Арміі і 8 сакавіка, а там майскія сьвяты пайшлі, ды імяніны, ды пару разоў на год памрэ хто-небудзь ці народзіцца, зноў жа квартал-

ная прэмія ці вымова, а ганарар, ці аўтар прынясе — не адмовіш жа чалавеку. Ну, і ў камандзіроўкі езьдзіць будзеш...

Дадам, што апроч пералічаных, знаходзіліся іншыя прычыны, напрыклад, канец тыдня. У пятніцу па абе-дзе многія дзьверы ў ДOME друку зачыняліся, і на ўсю моц уключалася радыё — верная прыкмета, што працэс пайшоў. Аазіс для змучаных душаў месціўся недалёка — 20-ты гастронам на суседняй вуліцы. Тут можна было ўзяць сухога ці бутэльку гарэлкі, прыкупіць смажанай мойвы ці іншай няхітрай закускі. І ўсё ж самым цяжкім выпрабаваньнем былі камандзіроўкі.

Неяк трэба было зрабіць паласу для сьвяточнага нумару пра нашыя дасягненьні. Паглядзелі на карту, выбралі раён на Магілёўшчыне, куды было недалёка й зручна дабірацца.

Прыехаў, адзначыўся, як належыла, у райкаме. Першы сакратар выклікаў інструктара. Той увайшоў і зьнерухомеў.

— Будзеце суправаджаць таварыша ў «Камінтэрн». Арганізуйце там усё.

Інструктар зрабіў паварот «на месцы-кругом» і зьнік. Я знайшоў яго ў кабінэце, калі ён ужо крычаў у трубку: «Кідай, чуеш, кідай усё і ехай сюды — карэспандэнта сустракаць будзем!» На мяне ён пры гэтым не зьвяртаў ніякай увагі. Праз паўгадзіны на плошчу перад райкамам уляцеў запылены «масквіч» сакратара калгаснага парткаму.

— Можа, паабедаем? — адразу прапанаваў ён, калі ўехалі на тэрыторыю калгаса. Я цьвёрда папрасіў спачатку адвезьці мяне ў калгасны музэй. Музэй месціўся ў двухпавярховым каменным будынку і быў слаўны тым, што некалі тут праездам на агітцягніку выступаў усесаюзны стараста Калінін. Да бліжэйшай чыгункі было

кілямэтраў дзесяць, як сюды дапяў агітцягнік, у музэі не паведамлялася. Але розных звестак пра дасягненні было багата, што мне і патрабавалася. Хвілін праз дваццаць да мяне падыйшоў сакратар парткаму:

— Можа, усё ж паабедаем? Людзі хвалююцца...

Я выглянуў у суседні пакой і пабачыў чалавек пяць, якія панура чакалі адказу. Выгандляваў сабе яшчэ паўгадзіны і пачаў хутка перапісваць у нататнік патрэбныя звесткі са стэндаў. Выхаду не было, пачаставаць карэспандэнта даўно стала непісаным законам. Прычым на мэце мелася ня толькі папярэдзіць такім чынам магчымы крытычны артыкул на старонках газеты, хоць, пэўна ж, і не без таго. Наш уласны карэспандэнт па Магілёўскай вобласці праславіўся тым, што не напісаў ніводнай станоўчай нататкі з калгасу. Выпіць ніколі не адмаўляўся, але калі налівалі й падымалі тост, казаў: «А крытыкаваць вас усё роўна буду!» і хуценька куляў кілішак.

У мяне па маладосьці на такое духу не хапала, і наводзіць крытыку на тых, хто частаваў, рука не падымалася. Неяк я паскардзіўся на свае цяжкасьці былому калегу, які меў рэпутацыю непітушчага; яго якраз узялі працаваць у апарат ЦК.

— Калі вельмі назалююць, ты кажы: давядзецца мяняць тэму і пісаць пра стыль вашай работы, — параіў ён.

Парада мне вельмі спадабалася. Праўда, неяк ні разу не ўдалося яе скарыстаць, сам ня ведаю чаму. У адным калгасе ў Нясвіскім раёне мне скардзіўся сакратар партарганізацыі: няма з кім выпіць! Я ледзь не падавіўся крутым яйкам, якім закусваў. Перад тым, як прысесьці ў лесапаласе, мы заяжджалі на фэрму, мэхдвор, да будаўнікоў і, дальбог, гэтая праблема там аніяк не выглядала актуальнай. Хутчэй наадварот.

— Я ж не магу піць з пастухом, зразумейце, — тлумачыў арганізатар мас. — Які ж у мяне аўтарытэт будзе? Галоўны заатэхнік — баба, аграном таксама ў спадніцы. Піў раней з галоўным інжынэрам, але той апусьціўся, пачаў з мэханізатарамі паддаваць. Вось і атрымліваецца — няма з кім...

У тым музэі ў магілёўскім калгасе, што мне было казаць галоўным спэцыялістам, для якіх прыезд сталічнага карэспандэнта яўна быў проста падставай для легальнай, санкцыянаванай зьверху вышпўкі? Што я буду пісаць пра стыль іх работы? І не зразумелі б, і пакрыўдзіліся. Ды й што б я такое напісаў — што запрашалі пачаставаць, што п'юць — вялікае адкрыцьцё... Я хутка завяршыў свае нататкі і засунуў нататнік глыбей у кішэню, каб не згубіць.

На трох машынах, па калдобінах разьбітай вуліцы мы выскачылі за вёску, пранесьліся па насыпной дарозе, уляцелі ў дуброву і затармазілі на стромкім беразе Дняпра. Панурасьць з мужычкоў як ветрам здзьмула: з багажніка выцягвалі каструлю з замочаным мясам, нанізвалі яго на шампур, даставалі з машыны прывезеныя бярозавыя дровы, распальвалі вогнішча, беражна ставілі на зямлю скрынку гарэлкі. Пра далейшае — у песьні: «Рэвэ та стогнэ Дніпр шырокі, сэрдыты вітэр завыва...» Тым ветрам некуды зьнесла і мой толькі што куплены складны парасон, і новыя пальчаткі.

Матэрыял я потым напісаў на паласу, на лятучцы хвалілі. Праз год, калі быў у Магілёве, спытаўся ў мясцовага журналіста пра вясёлага калгаснага сакратара — дзе, што.

— Загінуў. Выклікалі некуды, бег — і пад аўтобус. Жонка засталася, дзіцё...

ГОРАЧА ЛЮБИЦЕ САВЕЦКУЮ РАДЗІМУ!

Была ў нашай вёсцы лаз- ня, ды развалілася.

Свабоду намібійскаму народу!

М.А.Суслаў, 79 гадоў, доўгі час пакутваў агульным атэрасклерозам з пераважным паражэннем сасудаў сэрца і мозгу, які развіўся на фоне цукровага дыябету, перанёс інфаркт міякарда.

Вяртаюцца на Радзіму афганскія грамадзяне, якія пакінулі яе пад уздзеяннем ілжывай прапаганды ворагаў красавіцкай рэвалюцыі.

Арганізатары нядаўняга масавага марафону ў Нью-Йорку паведамілі, што пад час яго правядзення былі згублены і ўкрадзены рэчы на дзесяткі тысяч долараў.

Скажу шчыра, у нашым магазіне ніводзін пакупнік ніколі не забывае разлічыцца за куплены тавар.

Кітай не грэбуе метадамі.

І ляцім мы з каханымі поруч з новай песняй да новых вяршынь, да святла неразведаных зораў, да глыбінь неспазнаных душы.

ЛЮТЫ — МЕСЯЦ КАНТРАСТАЎ.

Але не ўсе яшчэ творчыя калектывы дастаткова глыбока прадумалі напрамкі сваёй прапагандысцкай дзейнасці.

У Алжырскай Народнай Дэмакратычнай Рэспубліцы паспяхова ажыццяўляюцца планы электрыфікацыі краіны.

Мінулым летам, напрыклад, у многіх газетах ішла размова толькі пра колькасць нарыхтаваных кармоў, а аб якасці ўпаміналася мімаходам, як бы між іншым.

А які сардэчны чалавек наш Іван Рыгоравіч!

У мэтах прадухілення такіх беспарадкаў у Гданьску ўзмоцнены меры ваеннага становішча.

**Крыніцы струменяць з глыбіняў.
Нахабнасць імперыялізму янкі.
Павышаць актыўнасць дазорных.**

Сапраўдным рэквімам па антынароднай унутрыэканамічнай палітыцы адміністрацыі Рэйгана прагучалі чарговыя вынікі апытання грамадскай думкі.

Эканоміка Японіі ў 1981 годзе заставалася ў стане застою.

За парушэнні правіл савецкага гандлю, продаж тавараў з нагрузкай, несвоечасовую падачу заявак загадчыцы магазіна В.Няфёдавай аб'яўлена вымова.

**Кожны чацверты — камуніст,
кожны трэці — камсамалец.**

Іх прывяла на лаву падсудных нязмерная прага ўзбагачэння, прыватнаўласніцкія інстынкты, імкненне даць грамадству менш, а сабе ўрваць больш.

Тэма партыі ў творчасці А.Звонака неадлучная ад тэмы Леніна.

Працяглым, хваравітым стаў працэс укаранення ратацыйнага разца з прагрэсіўнай формай рэжучага элемента і ахаладжэннем вузла вярчэння.

Я не бачыў жахаў Вялікай Айчыннай вайны, працаваў у геалагічных партыях і экспедыцыях Сібіры.

Захапіўшыся ўдалай рыбнай лоўляй, яны не прыкмецілі, што за імі назіраў жыхар вёскі Латвічы, грамадскі інспектар па ахове прыроды.

НЯМА ДЗЕ КУПІЦЬ ЗВЫЧАЙНУЮ ВАТОЎКУ.

АНЁЛЫ БЯЗ КРЫЛАЎ

Неяк я выкідаў гной. Цётчына карова прастаяла зіму ў маленькім хлеўчыку і так утаптала салому, што вілы зь цяжкасьцю прабівалі нават верхні слой. Я пакутаваў паўдня і ачысьціў толькі адзін кут. Па абедзе з фэрмы прыйшла цётка. Паглядзела на мае дасягненьні й дала матычку: трэба было спачатку вырваць кавалак зьяжалага пласту, а потым выкідаць. Праз пару гадзінаў хлеў быў пусты.

Здавалася, што работа ў газэце падобная да работы ў хляве. Галоўнае — пераадолець тэхналягічныя цяжкасьці. Праблема праўды хвалявала ня болей, чым аднайменная газэта. Не было пытання, што пісаць, было — як. Задача палягала ў тым, каб расставіць словы ў найлепшым парадку, каб выбраць эпітэты, даць заглавак. Зьмест уяўляўся нэў-

тральной лексычнай масай, якая патрабавала формы — ня болей.

Аддзел, дзе я пачаў працаваць, называўся «прапаганды і агітацыі» і па важнасці займаў у газэце другое месца (пасля аддзела партыйнага жыцця. Пазней мы яго ласкава называлі аддзелам партыйнай сьмерці). Мой непасрэдны начальнік, які ўмудрыўся за пяць гадоў сумеснай работы ні разу ня даць мне гэта адчуць, тлумачыў: наш — лепшы аддзел, бо пісаць можна пра што хочаш, ніякіх галіновых абмежаваньняў.

Гэта была немалаважная перавага. Газэтчыкі сядзелі на «вотчынах». Пра сьвежую рыбу пісаў загадчык аддзела саветаў, пра футбол — загадчык аддзела сацыялістычнага спаборніцтва, загадчык аддзела міжнароднага жыцця ўвогуле нічога не пісаў. Паляваньне на чужых тэрыторыях успрымалася бялюча-падазрона. У гэтым сэнсе апэратыўнай прасторы нам хапала — амаль усё падпадала пад рубрыкі «мараль» ці «гісторыя».

Выбіралі сапраўды розныя тэмы. Праз пару месяцаў працы мяне раптам выклікалі ў Міністэрства ўнутраных справаў і ўручылі дыплём пераможцы рэспубліканскага конкурсу «Мая міліцыя». Я езьдзіў у Горадню і напісаў аб тым, як два маладыя міліцыянты затрымалі ўзброенага злачынцу, прычым біліся яны зь ім на рэчцы, лёд на Нёмане ўжо крануўся, і ўсе ўтрох ледзь не патапіліся. Адзін з хлопцаў прыйшоў да мяне са сваёй дзяўчынай, мы сядзелі ў гатэльным рэстаране, і ён скардзіўся, што дастаў потым вымову за сапсаванае абмундзіраваньне — фуражку ўцягнула ў палонку, мусіў адкупляць. Пра вымову ў гераічным рэпартажы я ня згад-

ваў, і мне ў міністэрстве выпісалі сорак рублёў прэміі мінус падаткі.

— Значыцца так, пісаць можаш, а са спэцыфікай аддзела асвоісься, — рэзюмаваў рэдактар, калі пасля выпрабавальнага пэрыяду падпісваў загад аб прыёме на працу. — Ведаеш, што такое палітінфармацыя?

Што такое палітінфармацыя, я ведаў. На першым курсе інстытуту нас неяк пасадзілі разам, і адзін са студэнтаў пачаў чытаць уголас газэту з плянамі пяцігодкі. У канцы я ўстаў і выказаўся ў тым сэнсе, што й сам магу прачытаць газэту, нашто марнаваць час. Праз пару дзён, пасля кансультацыі перад экзаэмам па гісторыі КПСС, выкладчык, сакратар партарганізацыі факультэта раптам тыцнуў на мяне пальцам:

— Твой выпад супраць палітінфармацыяў мне стаў вядомы празь пятнаццаць хвілін. Калі б ты яшчэ сказаў, што ня можаш асуджаць Салжаніцына, бо не чытаў — атрымаў бы заўтра двойку, вылецеў з інстытуту і ніколі не даведаўся б, за што.

Ашаломлены, я застаўся адзін у спусьцелай аўдыторыі і... заплакаў. Удар быў настолькі нечаканы й моцны, што псыхіка разрадзілася такім восьчынам. Чытаць канспэкты ня мела сэнсу, я сабраўся й паехаў у аэраclub, дзе пару разоў распусьціў і зноў сабраў свой парашут, асабліва карпатліва складаючы паркалевы купал, дзелячы стропы на раўнамерныя пучкі і акуратна зацягваючы іх у петлі...

На экзаэме слухаць ня сталі, паставілі «добра». На радасьцях мы з прыяцелем адзначылі падзею бутэлькай вугорскага рому, і я адправіўся на аэрадром. Інструктар нічога не заўважыў, самалёт

падняўся на дзье тысячы мэтраў, і я скочыў зацяжным. Казалі, акрабатычныя фігуры, якія вырабляла маё цела, былі даволі экзатычнымі. Ахвотна веру, бо калі я паспрабаваў знайсці правую руку, каб ірвануць кальцо, дык не знайшоў. Парашут адкрыў аўтамат, які спрацоўваў ад ціску. Пад час прыземленьня я да таго ж так грывнуўся, што потым пару дзён ня мог ступіць на левую нагу.

Праз шмат гадоў, калі ад перамены надвор'я зноў заняла калена, я раптам задумаўся: а што тады, на кансультацыі адбылося? Высылалі Салжаніцына, якога ў правінцыі чыталі адзінкі. Магчыма, у нейкай прыватнай гутарцы я ці суб'ядседнік і казалі, што не чыталі, чаго ж абмяркоўваць. Фразу таксама данесьлі сакратару — ці не даваў ён такім чынам зразумець, што яму вядомае і гэтае выказваньне, і трэба «нічога ніколі нікому»?..

— Не хвалюйся, навучыся, — заўважыўшы маю хвілінную зьбянтэжанасьць, падбадзёрыў рэдактар.

І сапраўды, навучыўся... Тым болей, што вельмі хацеў навучыцца. Націск рабіў на тэхніку: уплятаў у мэтафару закон Бойля-Марыёта, вывуджваў калярытныя дэталі з Бракгаўза і Эфрона, чытаў тоўстыя кнігі на тэму, як пісаць. Прыкладна так, відаць, вучацца каты: якую ўзяць вяроўку, якой таўшчыні й даўжыні, як вязаць вузел, куды мацаваць свабодны канец, чым лепш намыльваць і як густа. Каму вісець — ня іх праблема.

Літаратурныя схільнасьці былі заўважаныя. Мяне выклікаў рэдактар. На стале ляжала падшыў-

ка літаратурна-мастацкага выдання, раскрытая на старонцы зь вершамі вядомай паэтки.

— Ты, Кажуць, вершы сачыняеш?

— Так, для сябе...

— Даручана даць ацэнку. Містыка, упадніцтва, усё змрочна, як у царкве. Калі табе даверыць — справісься?

Я працаваў першы год. Даверлівы тон і адначасна лёгкае сумненне засталі зьянацку. Рэакцыя была лёгка прадказальная. У кабінэт вяртаўся з падшыўкай. Чуў я нешта цьмянае пра айчынныя літаратурныя суды — але тое было як бы за акварыюмым шклом. Ня мела ніякага дачынення. Да таго ж, відаць, падсвядома лічыў, што пасля адмовы супрацоўнічаць з КГБ душа выратаваная назаўсёды і, магчыма, залічаная да сонму анёлаў.

Пачаў з Пушкіна — паэта трэба судзіць паводле правілаў, ім самім усталяваных. Высветліў эстэтычныя каардынаты лірычнага сьвету аўтаркі. Потым суаднес з тэкстамі. Адзначыў станоўчыя рысы. Паказаў перакосы. Неапраўданыя архаізмы. Вузкасць вобразнай базы. Размытасьць алюзіяў. Чужароднасьць кантэксту.

Чый анёл умяшаўся, мой ці паэтчын — ня ведаю. Але на наступны дзень увечары быў дадзены «адбой». Пранесла...

Зжаўцелыя старонкі доўга яшчэ валяліся ў ста-ле як напамінак: магло й не пранесьці. Неяк потым, у пошуках дакладнай рыфмы, я цікавіўся ў знаёмага мастака, дзе, на яго думку, у анёлаў крылы, за сьпіной ці над сьпіной.

— Ты падыходзіш фізіялягічна, а анёл — істота

духоўная, — адказаў мастак. — Ты нічога не разумеш у анёлах.

Ды й гной я выкідаў, прызнацца, таксама падурацку. Давялося потым яшчэ раз закідаць яго на воз, рабіць двайную работу.

Я нічога не разумеў і ў гноі.

СЛАВА ЖАНЧЫНЕ-МАЦІ!

Паміж хрысціянамі і атэістамі ў Савецкім Саюзе праяўляецца іх карэннае адзінства як савецкага народа.

Сёння зноў па ўсёй Англіі паралізаван чыгуначны рух.

Мы вырашылі атрымаць за год не менш 90 тон ялавічыны.

Амерыканскі курс на нарошчванне ўзбраенняў не сустракае падтрымкі ўрада Сенегала.

Што горш: калі аўтобуснага маршруту зусім няма ці калі ён ёсць, але транспарт ходзіць абы як?

М.Лужанін, малючы вобразы камуністаў, умее ўвасобіць у слове жывыя рысы гэтых звычайных і ў той жа час незвычайных людзей.

Драп «Пошук» мае прыемны меланжэвы эфект.

На час зімоўкі жывёлаводы забяспечаны гарачым харчаваннем.

М.А.Савіцкі супраць народжанай ідэалогіяй імперыялізму тэндэнцыі да пераацэнкі каштоўнасцей.

У рэпертуары хору шэраг беларускіх народных песень, такіх як «А ў цёмным лесе сава кугіча» і «А я ў печы не паліла».

Цяпер няма ніякага парушэння ваеннай раўнавагі паміж ЗША і СССР, але калі яно і існуе, то толькі на карысць Захаду.

КОЖНЫ САВЕЦКІ ГРАМАДЗЯНІН, ГАВОРАЧЫ ЛЕ-
НІНСКІМІ СЛОВАМІ, МАЕ МАГЧЫМАСЦЬ НАВУЧЫЦЬ-
ЦА ВЯЛІКАЙ РУСКАЙ МОВЕ.

Цяперашняя пяцігодка, як падкрэсліў таварыш Л.І.Брэжнеў, у значнай меры павінна стаць пяцігодкай кармоў.

Мінск намнога апырэдзіў па насаджэннях такіх буйных сталіцы як Лондан і Парыж.

РАНЕЙ У ПОЛЕ ВЫЯЗДЖАЙ — ВАЖКІ БУДЗЕ ЁРАДЖАЙ.

Шырыцца спарорніцтва. Бясчынствы працягваюцца. Павышаць эфектыўнасць угнаенняў.

**Адкуль цяпер сярпы ўзяліся?
З гербоў хіба што і сцягоў.**

Заўважана, што вазоны яшчэ і дысцыплінуюць рабочых: побач з кветкамі не пачыш абыкава кінутай рэчы, тым больш недакурка.

Праўда, піва не боршч, за дзве гадзіны яго не зварыш.

Адбыўся сумесны адкрыты партыйны сход ордэна Дружбы народаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР і Саюза пісьменнікаў Беларусі з парадкам дня: «Клопаты партыі абавязваюць» (да дзесятай гадавіны з дня прыняцця пастановы ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы»).

У ЗША ўзмацняецца незадавальненне дзейнасцю Р.Рэйгана на пасадзе прэзідэнта

Для мяне самым натхняючым і значным дакументам часу стаў ленінскі план манументальнай прапаганды.

Ці не прыкра і балюча падчас назіраць, як некаторыя нашы і бязвусыя юнакі, сівыя дзядулі фарсяць у майках, блузах з намалёванымі замежнымі сцягамі партрэтамі адыёзных палітычных дзеячаў?

СПІНАЙ ДА ПАРТНЁРА. МЫ — КАЛЕКТЫВІСТЫ.
ПАМІДОР-ВЕЛІКАН.

Леанід Ільіч клаўся пасля адбою, як і ўсе, а калі казарма сціхала, уставаў, апраўнаўся і ішоў у канцылярыю рыхтавацца да палітзаняткаў.

ДЗЯКУЙ ЛЕРМАНТАВУ

— Ты што, у бухгалтары падаўся?

Маё недаўменьне выкліканае дзіўным заняткам калегі: ён прыкладае лінейку да свайго артыкула, надрукаванага ў сьвежым нумары, нешта запісвае, потым памнажае, складае і абвяшчае вынік: 520! У ягоных руках так званая сакратарская лінейка, дзе выстаўленыя розныя шкалы для вымярэння газэтнай плошчы. Артыкулы, загалоўкі, рубрыкі набіраюцца рознымі шрыфтамі, старонка машынапісу можа заняць на паласе больш ці менш месца, і адказны сакратар, які робіць макет, заўсёды прыкідвае, куды што можна ўціснуць.

Гэта мае першыя дні ў газэце, і я гляджу на лінейку з трывогай, якую заўсёды выклікае нешта невядомае, якое мусіў бы ведаць. «Пэтыт, боргес,

нонпарэль» гучаць як «мэнэ-тэкел-фарэс» з прароцтва аб канцы сьвету.

Як засвоіць прамудрасьць курсіваў, падкладак і вываратак, ліхтарыкаў ды іншага жаргону, каб не зняславіцца перад прафэсіяналамі? Слова «гарнітура» ў мяне папераменна выклікае вобразы жаночага касьцюму і набору мэблі, а кеглі, якімі вымяраюць велічыню шрыфта, цьвёрда асацыююцца зь дзіцячым садком. Аказваецца, мала напісаць, трэба яшчэ матэматычна дакладна вымяраць надрукаванае паводле нейкай формулы...

— Мы прыйдем да перамогі камуністычнай працы! — урачыста абвяшчае калега і паказвае на чырвоны вымпэл «Пераможцу сацспарборніцтва», які пыліцца ў кутку. — А на шляху да яе атрымаем прэмію.

Сацыялістычнае спарборніцтва ў газэце — справа неверагодна складаная, забытаная і містычная. Адзін наш калега, спартовы журналіст, абараніў дысэртацыю пра сацыялістычнае спарборніцтва і стаў кандыдатам гістарычных навук. Аднак і ён нічога не разумеў у рэдакцыйнай сыстэме сацспарборніцтва. Можна было не напісаць за квартал ні радка і заняць прызавое месца. Разгараліся нежартоўныя страсьці, у кабінэце рэдактара ўсчыняўся гвалт, камісію прафкаму патрабавалі да адказнасьці. Рэгулярна раз на год узьнікала ідэя памяняць умовы, і тады пачыналі зьбіраць прапановы.

— Скасаваць надбаўку за «круглыя сталы» — на іх нажываецца адзел прапаганды! — бушаваў загадчык аддзела саветаў.

— У сьвятле апошняй пастановы палітычна

няправільна адмяняць балы за рэйды па пісьму! — ішоў у атаку загадчык аддзела пісьмаў.

— За плянавую дысцыпліну даваць 10 балаў! — настойваў адказны сакратар.

Усе выступалі за спрашчэнне сыстэмы падлікаў, але кожныя наступныя ўмовы атрымліваліся чамусьці больш складанымі. Апошняя турнірная табліца, якую я памятаю, налічвала каля двух дзясяткаў паказчыкаў, улік вёўся да дзясятых бала. Здабываліся яны так: кожныя сто газэтных радкоў давалі адзін бал, прычым больш чым свае цаніліся аўтарскія выступленні, г.зн. падрыхтаваныя ў аддзеле да друку матэрыялы іншых аўтараў. Далей пачыналася сыстэма стымуляў. Скажам, у разьдзеле «за дзейснасьць і рэзананс публікацыяў» кожнае надрукаванае рэагаваньне прыносіла адзін бал, падборка водгукаў чытачоў на выступленні — тры балы.

Калі не хапала радкоў, каб прыстойна выглядаць на фоне іншых, нас заўсёды выручаў Лермантаў, у якога мы асабліва любілі верш і вядомы раманс «Выхожу один я на дорогу».

— Ну што, «и звезда с звездой говорит»? — напалову сыцьвярджальна пытаўся калега, і мы пачыналі званіць знаёмым у розныя раёны.

— Пеця, ты ж, канечне, чытаў артыкул у мінулым месяцы па нашым аддзеле пад назвай «Веды ў масы»? А, ты ня выпісаў на гэты год. Але нічога, мы тут водгук падрыхтавалі, ты ж ня супраць падпісаць? Давай адрас, ганарару якраз на бутэльку хопіць!

І Пецевы водгукі прыносілі нам жаданыя балы.

Былі ў нас жалезныя кадры, якіх і папярэдзваць ня трэба было. Але часам даводзілася панэрвавацца. Матэрыял ішоў у нумар, а мы ніяк не маглі папярэдзіць яго «аўтара», які ні сном ні духам ня ведаў пра сваё выступленьне ў газэце. Тэарэтычна мог быць скандал, але неяк праносіла.

Увогуле, пісаць за іншых ня тое што дапускалася — патрабавалася, за такія артыкулы хвалілі. Лічылася, што трэба дапамагчы выкласьці думкі рабочаму ці калгасьніку, міліцыянэру. Асабліва востра такая патрэба ўзьнікала перад сьвятамі й юбіляямі, пасля прыняцьця якой-небудзь пастановы.

Аднойчы, пасля чарговых бясчынстваў ізраільскай ваеншчыны, мяне паслалі па водгук у камуністычную будучыню — рэспубліканскі інтэрнат пэрсанальных пэнсіянэраў. Непадалёку ад сталіцы, ва ўтульных карпусах дажывалі свой век тыя, хто ў свой час добра такі абрэзаў век іншым: удзельнікі грамадзянскай вайны, чонаўцы, палымяныя арганізатары калгасаў і раскулачваньня, камісары індустрыялізацыі. У дадатак да поўнага пансіёну ім выдавалі прадуктовыя заказы, так што дзеці і ўнукі раз на тыдзень гарантавана прыяжджалі ў адведкі. Пэрсанальныя пэнсіянэры мелі такі звадлівы характар, што мясцовы пэрсанал баяўся красьці сухую каўбасу. Дзяды жылі бурным грамадзкім жыцьцём — глядзелі праграму «Час», абмяркоўвалі маральнае аблічча адзін аднаго, скардзіліся ў партыйныя органы.

Адзін зь іх, як былы член кампартыі Палестыны і яўрэй, вырашыў абурыцца агрэсіяй Тэль-Авіву. Ён патэлефанаваў у ЦК, а адтуль пазванілі ў рэдак-

цыю. Запісаўшы водпаведзь акупантам Заходняга берагу Ярдану, я пацікавіўся, што дзед-яўрэй рабіў у арабскай кампартыі. Аказалася, на пачатку 20-х гадоў ён адправіўся на заробкі ў Польшчу, потым перабраўся ў Палестыну, якая была пад ангельскім пратэктаратам, там за ўдзел у дэманстрацыях патрапіў у турму, яго абмянялі на нейкіх палонных і вярнулі ў Савецкі Саюз. Тут залічылі партстаж, ён скончыў Камуністычны інстытут журналістыкі і паехаў працаваць рэдактарам «Бірабіджанскай зоркі».

— Дык Вы журналіст — самі маглі ўсё напісаць, — здзівіўся я.

— Ня мог, — стары паказаў скручаныя вузлом рукі. І паскардзіўся, што, калі арыштавалі ў 1937-м, сьледчы ўкладаў яму паміж пальцаў алавік і, націскаючы мацней і мацней, прапаноўваў прызнаньне на выбар: польскі, ангельскі альбо палестынскі шпіён.

— І што Вы выбралі?

— Я сказаў: партыю падманваць ня буду. Запісалі — японскі...

Журналісты недалюбівалі падобныя заданьні, і час ад часу пачынаўся крык: чаму мы мусім працаваць за некага, аўтар сам ня можа нічога сказаць... Рэдактар на скаргі не рэагаваў і звыкла пытаўся, калі патрэбны матэрыял будзе гатовы. Адзін калега, карэспандэнт цэнтральнай газеты, на пытаньне, як у іх з такімі матэрыяламі, адказваў:

— Вельмі добра. Я пішу, аўтар падпісвае, ніхто не чытае. А з ганарарам па-мужчынску — напалам за выняткам партузносаў. Партыю падманваць нельга!

Неяк я, рыхтуючы падобную публікацыю, перастараўся: яе заўважылі, і так пачалася бурная палітычная кар’ера аднаго агіднага тыпа, які не ўзабаве стаў доктарам філязофіі і працягвае размнажацца ўжо на ніве парлямэнтарызму.

Падманваць, відаць, нельга нікога — гэтай глыбокай высновай скончу ўспамін пра сацыялістычнае спаборніцтва.

ПАВЯЛІЧВАЙЦЕ ВЫТВОРЧАСЦЬ І ПРОДАЖ ДЗЯРЖА-
ВЕ МЯСА, МАЛАКА, ЯЕК, ВОЎНЫ І ІНШАЙ ПРА-
ДУКЦЫІ!

Мне ёсць што расказаць людзям.

*Перш-наперш, забараніць ірваць на тэрыторыі ўсё, што
расьце, а таксама ставіць у пакоях букеты з палявых і ля-
ных кветак, зялёных галінак.*

Больш чым у семдзесят разоў узрасло за апошнія тры дзесяцігоддзі спажыван-
не ўгнаенняў у Індыі.

БУДЗЕМ ПРАЦАВАЦЬ ПА-УДАРНАМУ, З АГЕНЬЧЫКАМ,
СУМЛЕННА.

Лепшыя старонкі аповесці В.Жуковіча сведчаць пра тое, што аўтар умее не толькі
бачыць сваё, але і па-свойму.

Удасканалваць кантроль і праверку выканання.

Неспакойнае сэрца камуніста.

Сярод тых, хто абараняецца ў самыя кароткія тэрміны, як правіла, грамадскія
актывісты.

Больш тавараў для народа.

*Канферэнцыю па кнізе Л.І.Брэжнева правёў рай-
ком партыі ў калгасе імя Жданава.*

Па колькасці студэнтаў на 10 тысяч жыхароў БССР апырэджвае такія развітыя
капіталістычныя краіны, як Вялікабрытанія, ФРГ, Францыя, Японія і іншыя.

**Ды і якая можа быць прадукцыйнасць пра-
цы, калі ён працуе на трактары з шасці
гадзін раніцы да трох гадзін ночы?**

Увесь наш лад жыцця накіраваны на тое, каб заўсёды
перамагала, брала верх чыстае, светлае, справядлівае.

Вядома, што праціўнікі сацыялізму імкнуцца замаўчаць або прынізіць поспехі нашай сельскай гаспадаркі.

У радзе раёнаў маюць месца перабоі ў гандлі харчовымі таварамі.

Замкнешся, пакрыўдзішся на калектыў — шмат што згубіш, прыслухаешся да меркаваньняў таварышаў, пойдзеш насустрач ім — станеш лепшым, багацейшым.

Немалы ўрон наносіць нашай агульнай справе і п'янства.

Падцягнем увесь працоўны фронт, разгорнем агульнае наступленне.

Савецкія жанчыны — актыўныя будаўнікі камунізму.

Уначы рыхтавалі глебу, а з надыходам світаньня закладвалі насенне ў глебу.

У прадмове да п'есы А.Макаёнак выказаў бясспрэчную думку аб тым, што «стварэнне новага чалавека, чалавека камуністычнага грамадства, пачынаецца з малога — з ветлівасці, шанавання старэйшых, павагі калектыўных інтарэсаў і гэтак далей».

СПЫНІЦЬ ГОНКУ ЎЗБРАЕННЯЎ. УСЁ, ШТО ВЫРАШЧАНА — ЗБЕРАГЧЫ. ВЫДУМКІ КІТАЙСКОЙ ПРАПАГАНДЫ.

Вопытнейшы механізатар ведае па мінуламу году, што здробненае сена, вільготнасць якога не перавышае трыццаць працэнтаў, захоўваецца не горш чым сухая маса, калі правільна закласці яго ў траншэю.

Сталі вядомыя жудасныя па сваёй жорсткасці і цыннізму планы ўрада Вялікабрытаніі аб насільным забіцці цяжка параненых людзей, якія перажывуць ядзерную катастрофу.

Кожная працоўная хвіліна, кожны дзень нашага жыцця павінны быць напоўнены глыбокім сэнсам.

КЕНГУРУ

Частка I

Усё цячэ, але што мяняецца? Яшчэ да работы ў газэце я падазраваў, што ўласьцівыя мне маральная нястойкасьць і палітычная беспрынцыповасьць зьвязаныя з колькасьцю выпітага, але нейкім незразумелым чынам. Простую залежнасьць не ўдавалася вывесці, нягледзячы на рэгулярныя спробы адшукаць ісьціну.

Мой аднакурснік, які працаваў настаўнікам на Віцебшчыне (і быў надзейнай мёртвай душой, што прыносіла нам балы ў газэтным сацспарборніцтве), хваліўся парадкамі ў сябе ў школе. Калі памёр Чарненка, падзею вырашылі адзначыць у калектыве. У спартовай залі накрылі жалобны стол, дырэктар адкрыў сход. З прамовай выступіў мой знаёмы — ён лічыўся прапа-

гандыстам, за што яму ў дадатак да нямецкай мовы далі права выкладаць красьленьне і музыку (у сельскіх школах настаўнікі за нагрузку б'юцца).

Стоячы выпілі за памін душы нястомнага барацьбіта за мір, вернага ленінца, выдатнага дзеяча сусьветнага камуністычнага і міжнароднага рабочага руху. Пасьля паднялі тост за мір увогуле, потым за вернасьць курсу. Затым за камуністычны рух і асобна за рабочы.

— Потым выпілі за жанчын, фізык зьбегаў па магнітафон і да раніцы танцавалі пад Высоцкага, — завяршыў расказ аднакурснік.

У дадзеным выпадку адбылася паступовая эвалюцыя: савецкае мерапрыемства плаўна перацякло ў антысавецкае. Але бывала й іначай. Калі Сталіну даклалі, што аўдыторыя літаратурнага вечара ўстала, каб вітаць Ганну Ахматаву апладысмэнтамі, ён спытаў: «Хто арганізаваў устанавьне?» Пытаньне, як і ўсё сталінскае, было геніяльнае. Гэта адчулася асабліва выразна пасля таго, як аднойчы я асабіста арганізаваў устанавьне і авацыю Брэжневу Леаніду Ільічу (ён тады яшчэ лічыўся жывым).

Здарылася гэта ў горадзе, які быў некалі сталіцай княства, меў слаўную контррэвалюцыйную гісторыю, а потым ператварыўся ў звычайны райцэнтар з макаронай фабрыкай, камбінатам бытавога абслугоўваньня, цукровым і піўным заводамі. Прычым устанавьне праходзіла не на піўзаводзе, а ў гарадзкім палацы культуры. Праўда, перад гэтым была экскурсія на піўзавод.

— Раней казалі: піва няма, толькі тутэйшае. А зараз наадварот, — хваліўся патрыёт-інструктар гаркаму. Пасьля дэгустацыі некалькіх гатункаў мясцовай вытворчасьці гэтае цьмянае сьцьверджаньне было цяжка аспрэчыць.

У горад я патрапіў у якасьці суправаджэньня пры

аташэ ў справах культуры пасольства Кубы ў СССР. Неяк сакратар мясцовага гаркаму наведаў востраў Свабоды. Пасьля турпаездкі раён быў абвешчаны пабрацімам астраўной правінцыі, дзе, нягледзячы на перамогу рэвалюцыі, па-ранейшаму добра рос цукровы трысьнёг. Зь яго ў беларускім гарадку рабілі жоўты цукар, які мясцовыя жыхары адмаўляліся купляць. З часу гістарычнай турпаездкі ў дадатак да ўласных сьвятаў у горадзе бурна адзначалі чырвоныя дні кубінскага календара. Якраз у такі дзень напярэдадні Новага году горад упершыню рыхтаваўся да сустрэчы карыбскага абарыгена.

Аташэ скончыў савецкі ўнівэрсытэт і не патрабаваў перакладчыка, з Масквы ў Менск дабраўся самастойна. Далей, аднак, паводле дыпляматычнага статусу, ён чамусьці ня мог ехаць адзін (як высьветлілася пазьней, засьцярога была нялішня).

На раённай мяжы нашу «Волгу» перапынілі машыны ДАІ. Гэта быў эскорт, высланы з райцэнтру. З-за недахопу жыцьцёвага досьведу я ня змог своечасова ацаніць усю сур'ёзнасьць будучых выпрабаваньняў, што й прывяло потым да інцыдэнта з авацыяй.

Спачатку нас завезьлі ў паказальна-узорную вучэльню, дзе рыхтавалі мэханізатараў шырокага профілю і апэратараў машыннага даеньня (так у дакладах тады называлі трактарыстаў і даярак). Пасьля агляду тэхнікі, пакоя працоўнай славы і дошкі гонару дырэктар запрасіў перакусіць з дарогі. Было ранавата, мы нядаўна сьнедалі, але сказаць, што накрыты стол узбуджаў апэтыт — нічога не сказаць. У бронзавым баршчы таялі айсбэргі сьмятаны, вулканам дымілася вараная бульба, пупышкі на марынаваных гурках нагадвалі дзявочыя грудкі. Як ракеты на пускавых пляцоўках, чакалі каманды запацелыя бутэлькі «Сталічнай».

— Яму можна сьвініну? — ціха пытаўся дырэктар. І пасьпешліва дадаваў: — На чыстым масьле!

Старт на арбіту інтэрнацыянальнай дружбы быў дадзены. Калі мы прыехалі ў гаркам, нас ужо выглядала зэрваваная сакратарка па ідэалёгіі.

— Графік, аміго, графік! Павінна быць рэвалюцыйная дысцыпліна! У нас шмат справаў!

Аднак перад тым, як пазнаёміць са сьпісам мерапрыемстваў, яна прапанавала ўшанаваць гістарычны момант. Стрэліла шампанскае, зазьвінелі бакалы, на закуску былі выстаўленыя шакалядныя цукеркі і апэльсіны. У плянах значылася наведаньне краязнаўчага музэя, азнаямленьне з вытворчасцю на піўзаводзе, візыт у прыгарадны калгас і ўрачысты мітынг у палацы культуры.

— Але спачатку — абед, таварышы чакаюць!

Мясцовы рэстаран сустрэў вывескай «Спэцмерапрыемства». Здалёк здалося, што на ўсю даўжыню банкетнай залі выцягнуты слуцкі пояс: геамэтрыя халодных закусак, ікорніц з маслам і графінаў з морсам паўтарала «ўзор радзімы васілька», зь якім мы знаёміліся гадзіну назад у сельгасвучэльні. З той розьніцай, што тутэйшы ўзор стракацеў усімі колерамі вясёлкі: каньячна-гарэлачныя вырабы і настойкі годна сымбалізавалі моц дружбы савецкіх народаў. Па марачных вінах можна было вывучаць геаграфію краіны.

Члены бюро райкаму і іншае мясцовае начальства, мяркуючы па нэрвовай пасьпешнасьці, зь якой паціскаліся рукі, даўно прагнулі практычнага вывучэньня. Культурны аташэ прафэсійна аданіў сытуацыю і ўзяў курс на поўны парытэт і раўнапраўе бакоў.

З надзвычайнай вытрымкай кар’ернага дыплямата ён не прапусьціў ніводнай перамены страваў: пасьля асятрыны, паштэту і рыбага рулету пакаштаваў ружовую

паляндвіцу, малочную вяндрліну і вэнджаны язык. За булёнам з прафітролямі наступіла чарга ягнячых адбіўных і запечанага ў цесьце карпа, якога падалі зь лімоннымі долькамі й гішпанскімі масьлінамі замест вачэй. Дранікі з чырвонай ікрой былі прадстаўленыя як узор нацыянальнай кухні, і таму не паспытаць іх было немагчыма.

Колькасьць тостаў не саступала колькасьці страваў. На дэсэрт прынеслі брусніцы ў мёдзе, арэхі ў цукровай пудры і па кавалку цяжкага пірага, які сачыўся ў страснай зьнямозе быць неадкладна зьедзеным.

Падняцца пасьяя такога стала азначала парушыць законы прыроды. Грузная сакратарка ўспырхнула, як сінічка. Члены бюро прыхапілі па яблыку. Пасланец карыбскага вострава не дапіў толькі каву, якую падалі ў шклянках з падстаканьнікамі. У машыне я прасіў вадзіцеля рэзка не паварочваць — баяўся распляскаць усё выпітае.

— Кава, — мармытаў кубінец, — павінна быць чатыры разы вельмі: вельмі гарачая, вельмі моцная, вельмі чорная і вельмі мала!

— У нас так робяць піражкі зь мясам, — пагаджаўся вадзіцель.

Наведаньне музэя прайшло ў паўсьне. Зноў пілі шампанскае, прычым сакратарка высыпала цукеркі зь дзвюх вазачак сабе ў сумку. Візыт на піўзавод працьверазіў, але дзіўна паўплываў на вэстыбулярны апарат: пры поўнай яснасьці мысьленьня ногі не падпарадкоўваліся камандам цэнтральнай нэрвовай сыстэмы.

Зімні дзень кароткі, і калі мы ўехалі на тэрыторыю калгаса, на небе ўжо прарэзаліся першыя зоркі.

— Што вы будзеце рабіць на фэрме? — задаў філязофскае пытаньне вадзіцель і заявіў, што ў Савецкім Саюзе й на Кубе каровы аднолькавыя, а ноччу яшчэ да-

рога назад. Сакратарка спрабавала запырэчыць, але культурны аташэ назваў вадзіцеля сапраўдным марксыстам і ў выніку кароткай дыскусіі мы пракаціліся па цэнтральнай вуліцы, разьвярнуліся каля засьнежанага помніка і накіраваліся да хаты старшыні.

У той вечар я ўведаў, што выразы «дым стаіць каромыслам» і «стол ломіцца ад страваў» зусім не гіпэрбалы, а тэхнічна дакладнае апісаньне бытавых фізычных працэсаў. У хаце варылі, парылі й смажылі з раніцы. У клубах пары мільгали цені, бразгацелі чыгуны, нешта злосна шыпела й курчылася ў печы. Лысы, як калена, гаспадар правёў у сьветлы пакой, які амаль увесь займала канструкцыя, падобная да аэрапляну братаў Райт. Аднак узьялеццэ яму не было суджана ні пры якіх абставінах. Нясучыя плоскасьці зверху выглядалі як літара «Н», у якой сярэдня злучальная рысачка прарэзала правую вэртыкаль і вытыркнулася далёка ўбок.

Эфэкт этажэркі дасягаўся шматслойнай структурай дапаможных плоскасьцяў, якія ўтваралі рознай формы сподачкі, мелкія й глыбокія талеркі, салатніцы, сатэрніцы, соўсьніцы, місы, процьвіні й тазы, што грувасьціліся адны над аднымі. Гарэлачныя галоўкі пункцірна выступалі над верхнім слоём посуду й нагадвалі алюміневыя заклёпкі на фюзэляжы.

— Гэта толькі закускі, — пасьпяшаўся супакоіць старшыня, па-свойму прачытаўшы выраз на маім зьмененым твары. — Гарачае будзе потым. Спецыяльна для госьця зайца ўпалявалі. Фаршаваныя зайцы на Кубе ёсьць? — зьвярнуўся ён да культурнага аташэ.

— Зайцаў на Кубе пакуль няма, — цвёрда адказаў той. — Але Фідэль і партыя не адступяць.

Праўленьне калгаса азвалася ўхвальным гулам. Апэрацыя расадкі прайшла пасьпяхова, калі не лічыць пары сіяноў ад сутыкненьняў з цэбрамі заінелага ха-

ладцу. Заціснуты паміж парторгам і перадавой цялятніцай з ордэнам Леніна на грудзях, я мог назіраць толькі фрагмэнт дыспазыцыі. Салёныя грузды хаваліся за марынаванымі баравікамі й смажанымі рыжыкамі. Каля шаткаванай капусты з журавінамі пунсавелі бачкавыя памідоры з наліплым смародавым лістом. Праз халмы сальтысону выступала крывянка і крупяніца, побач з напластаваным кумпяком ласьніліся вэнджаныя, сушаныя, печаныя кілбасы хатняга прыгатаваньня. Дзьве бабкі — з бульбы й морквы, яйкі зь сечаным селядцом, лустачкі сьвежага сала, галубцы, дэфіцытныя шпроты, нешта падобнае на авечы сыр...

Пабачыўшы, што мая талерка пустая, суседка спытала, ці каштаваў я калі кішкі зь цялячай пячонкай і прызналася, што сама гатавала. Пячонку яна ўзьбівае ў ступцы, крышыць булку, улівае густой сьмятанкі, потым дадае таўчомага гарэху, маярану, смажанай цыбулі, па правілах добра б уліць конаўку чырвонага віна, але ж з мужыком дома хіба тое віно дастаіць, разьбівае чатыры жаўткі, варыць у булёне, кішкі абмывае халоднай вадой і смажыць на масьле.

Я набраўся духу, заплюшчыў вочы, пакаштаваў і выказаўся ў тым сэнсе, што ордэн ёй далі правільна, але не за тое. Мне паабяцалі даць пячонкі з сабой — усё роўна падзёж на фэрме такі, што... Тым часам на супрацьлеглым баку стала ішла сьвецкая гутарка на міжнародныя тэмы.

— Хрэну вазьміце, хрэн на Кубе ёсьць? — ветліва цікавіўся старшыня.

— Хрэн на Кубе ёсьць, толькі салодкі, — адказваў асавелы госьць.

— Жывуць жа людзі, — уздыхала мая суседка.

— Не перажывай, Сьцяпанаўна, знойзем табе салодкі! — абяцаў парторг. Раптам дзьверы расчыніліся,

заверашчаў прыбіты кот, і ў пакоі пацямнела. На вялізным падносе ў зарасьлях пятрушкі й кропу, абкладзены маркоўнымі зорачкамі й бураком, пакрыты буразалацістай корачкай узвышаўся гатовы да скачка кенгуру.

РАДЗІМА ЧАКАЕ АД ВАС БОЛЬШ НАФТЫ, ГАЗУ, ВУГА-
ЛЮ, ЭЛЕКТРАЭНЕРГІІ!

**Хлеб — наша сённяя магутнасць
і наша трывалая будучыня!**

З уступленнем савецкага грамадства ў стадыю развітога сацыялізму на парадак дня стала пытанне: ці з'яўляецца развіты сацыялізм ступенню, якая непасрэдна падводзіць грамадства да вышэйшай фазы камунізму, або паміж ім і камунізмам ёсць яшчэ нейкая ступень?

**На справе ж, як паказаў М.Таль,
чорных чакаюць адны непрыемнасці.**

*А ў ФРГ ужо бетануюць пляцоўкі, прызначаныя
для «першынгаў».*

На жаль, яшчэ сустракаюцца людзі, якія маюць няправільнае ўяўленне аб магчымацях грамадзянскай абароны.

*Нядаўна 500 лепшых выпускнікоў прафтэхвучылішчаў
Беларусі, як і ў ранейшыя гады, паехалі ў Казахстан.*

У чацвёртым раздзеле крытыкуецца буржуазна-клерыкальная фальсіфікацыя палітыкі Савецкай дзяржавы ў рэлігійным пытанні, высвятляецца выкарыстанне рэлігіі ў мэтах антыкамуністычнай прапаганды, паказаны мерапрыемствы партыйных арганізацый па ўзмацненню наступальнасці атеістычнай работы.

**У Літве даведаліся пра гэту цяжкасць
беларускіх таварышаў і вырашылі падзяліцца
з імі запасамі дэфіцытнага шпагату.**

Што такое ізраільская вакуумная бомба?

У ГЭТЫМ ГОДЗЕ ПЕРШЫ МЕСЯЦ ЛЕТА НЕ ПАРАДА-
ВАЎ, НАСУПЕРАК ЧАКАННЮ, ЦЯПЛОМ.

**Нарэшце, падкаваў блыху: у мікраскоп відаць залатыя
падкоўкі, прыбітыя да ножак стальнымі цвічкамі.**

Дома ў мяне стаіць каляровы тэлевізар — узнагарода за прызавае месца ў абласным спаборніцтве камбайнёраў.

Сэм новай зброяй над усёй зямлёй размахвае бы востраю касой.

М.Кірылаў «Партрэт работніцы 2-га калійнага камбіната Лукашэнка Ніны», В.Лу-
к'янаў «Маладзёжная брыгада», А.Рыбчынскі «Салігорск. Аўтастанцыя», М.Аб-
разоў «Ідзе прадукцыя», У. Напрэнка «На Светлагорскім цэлюлозна-кардонным
камбінаце».

Напэўна, і цяпер, пры недахопе тыпавых сховішчаў, варта было выкарыстаць
прыпяккія вадаёмы як сховішчы для засоленых агуркоў і памідораў.

ТРЭЦЬМУ КВАРТАЛУ — УДАРНЫ ФІНІШ!
УБРАЦЬ БУЛЬБУ СВОЕЧАСОВА, БЕЗ СТРАТ.

Падраду ў вёсцы — шырокую дарогу.

*Зусім інакш вырашаюцца гэтыя пытанні ў буржуазным
грамадстве.*

У Святланы Савіцкай у першай палове дня праводзілася даследванне
адчувальнасці вестыбулярнага апарату і функцыянальнай актыўнасці галаўнога
мозгу.

У мяне ў руках папулярны ва ўсім свеце кубік Рубіка.

«Варта ўсіх адзінокіх старых на заметку ўзяць», адзначыў для сябе сакратар парт-
кама.

Цяжка знайсці чалавека, які не любіў бы збіраць грыбы.

*Тут асабліва нецярпімыя заарганізаванасць, параднасць, самалю-
баванне, пустазвонства.*

Высакародны парыв на рэкорд, у пэўнай ступені абумоўлены ўмовамі сацы-
ялістычнага спаборніцтва, у даны момант патрабаваў дадатковай душэўнай
настройкі.

Я не хачу і больш не буду мець спраў з такім Ізраілем.

ПРОЙДЗЕ ЧАС І, МАГЧЫМА, БЕЛАРУСЬ БУДУЦЬ НАЗЫВАЦЬ
КРАЕМ ГЭТАЙ ЦУДОЎНАЙ ЯГАДЫ — ПАРЭЧКІ.

КЕНГУРУ

Частка II

За апошнія гады мне давалося там-сям пабываць і тое-сёе пакаштаваць. У партовай рыбнай лаўцы у Александрыі я еў смажаную на грылі рыбу-меч, у начным рэстаране «Неба Парыжу» смакаваў паштэт з гусінай пячонкі, у лёнданскім «Уілерз», адным зь лепшых марскіх рэстаранаў сьвету, глытаў сьвежыя фін-дэ-кле-ры і яшчэ тры віды вустрыц, назваў якіх ня помню. Бязьлітасна халодным зімнім днём апякаўся цыбульным супам у ірляндзкім рэстаране на Манхэтэне, мой нож уваходзіў як у масла ў далікатнейшую выразку з аргентынскага высакагорнага быка ў рэстаране «Марэда», від на Рыа-дэ-Жанэйра з дваццаць пятага паверху пяцізоркавага гатэля «Цэзар» ня мог адцягнуць вочы ад дэсэрту з трох тузінаў трапічных фруктаў. У замку Фушль на

поўначы Аўстрыі гатавалі неверагоднае сядло барашка, у Чыкага я сядзеў за столікам першай у сьвеце Піцахат, у Вэнэцыі ўзламваў інквізытарскім ключом панцыр амара з вусамі, як у Сальвадора Далі.

Калі ў мюнхенскім рэстаране «Гурмэ» (19 з паловай зорак з дваццаці магчымых у клясыфікацыі Гу Міё) каля нашага століка пачалі гатаваць соўс для замоўленага голуба, японская пара здымала працэс відэакамерай, пакуль ня скончылася стужка. Пад час аднаго з прыездаў у Антвэрпэн мае сябры паклікалі свайго знаёмага, повара адзінага на той час у Бэльгіі чатырохзоркавага рэстарана (паводле клясыфікацыі Мішлэн). Ён зьявіўся зь дзьвюма скрынямі інструмэнтаў, адных нажоў налічвалася штук васьмнаццаць, і гатаваў нам вячэру — гэта было, як бы Пол Макартні прыйшоў да вас у кватэру і засьпяваў «Yesterday».

Але нідзе й ніколі я не перажываў такога ўзрушэньня, як у вясковай хаце старшыні калгасу, калі на стол узьдзьвіглі смажанага кенгуру. Тое, што ўнесена жывёліна належала да атраду сумчатых, а ня дробных грызуноў, у мяне не выклікала ніякага сумневу.

— Раз, два, тры, чатыры, пяць, выйшаў зайчык пагуляць! — прасьпявала сакратарка па ідэалёгіі.

— Піф-паф, ой-ёй-ёй, памірае зайчык мой! — падхапіў парторг.

— Патрыя о муэртэ — радзіма альбо сьмерць! — крыкнуў кубінец і ўсадзіў відэлец у фаршаванага монстра. Мяне замуціла, і я выскачыў на марознае паветра.

Далей падзеі разьвіваліся так: недзе праз гадзіну сумеснымі з вадзіцелем намаганьнямі і пры ідэалёгічнай падтрымцы райкамаўскай сакратаркі мы вырвалі аташэ з застолья, бо катастрафічна пазьніліся на ўрачысты мітынг. Да райцэнтру было кілямэтраў дваццаць. Ехалі ўжо з чвэрць гадзіны, як вадзіцель раптам пабялеў і

пачаў рэзка тармазіць: упоперак дарогі стаяла машына і нехта махаў. Па накатаным сьнезе «Волгу» разьвярнула і бокам пасунула на людзей, якія чамусьці рушылі да нас.

Калі мы выскачылі з аўтамабіля, знаёмыя галасы старшыні і парторга сустрэлі нас дружным воклічам: «На пасашок!» У гэтым месцы праходзіла мяжа калгаса, і гаспадары не маглі адпусьціць госьця без аглаблёвай.

На капот узгравасьцілі скрыню з прыпасамі, забулькаў каньяк, ўсе чокнуліся й выпілі. Я прыгубіў і шукаў, як бы незаўважна выліць рэшту ў сьнег, калі быў схоплены на месцы злачынства.

— Ты камуніст? — спытаў парторг.

— Камсамалец.

— Тым болей. Што скажа камарад аташа?

— Вэнсэрэмас — мы пераможам! — нечакана адгукнуўся той.

— Пі,— падвёў рысу парторг.

Горш ужо ня будзе, падумаў я, і пад пільным наглядом інтэрнацыянальнай кампаніі ўліў у сябе шклянку. Пасьля ўсіх удараў дня каньяк быццам не падзейнічаў. Выпілі па другой і па трэцяй. Стала шумна, гарача, нікуды ня трэба было сьпяшацца. Праважаючыя то крычалі ў вуха, то ўвогуле зьнікалі. Хвілінная стрэлка на гадзінніку скакала, як кенгуру.

Калі наша «Волга» падкаціла да палаца культуры, грамадзкасьць даўно ўжо спрабавала разьбежчыся, але вопытныя арганізатары зачынілі дзьверы. Мы распрануліся ў кабінэце дырэктара, аташэ асьвяжыўся шампанскім, сакратарка зноў высыпала сабе ў сумку цукеркі, і нас правялі ў прэзідыюм. Госьця віталі ад імя гораду і раёну, кубінец выступіў у адказ, прычым, як мне здалося, па-гішпанску, але зразумела: «Манкада», «Гуантанама», «Плая Хірон», «мучачас», «мачэтэ», «Чэ», як

тады называлі рэвалюцыйнага бандыта Чэ Гевару... Пасля да мікрафону па чарзе выходзілі прадстаўнікі грамадзкасьці з залі і прадстаўнікі прэзідыюму, якія зачытвалі амаль аднолькавыя тэксты і паўтаралі тыя ж самыя вызначэньні. Я перастаў слухаць і страціў кантроль за зьменай прамоўцаў, пакуль раптам ня высветлілася, што сам стаю за трыбунай і прамаўляю — без паперкі.

— Узьняўшыся на вышыню, дзе ніколі не ступала нага чалавека, а цяпер разьвіваецца навукова-тэхнічны прагрэс і супрацоўніцтва дзеля міру ў цэлым сьвеце, у імя й на карысьць свабадалюбных сілаў і народаў, якія цьвёрда сталі на шлях карэнных духоўных і сацыяльна-эканамічных пераўтварэньняў ва ўсіх сфэрах жыцьця і дзейнасьці, скіраванай на далейшае ўмацаваньне, паглыбленьне і пашырэньне...

Фраза набухала, як цеста, у якое перадалі дражджэй, перавальвалася цераз край і валачылася сырымі бясфорнымі камякамі. Безнадзейна згубіўшы назоўнік і ўсё больш вязнучы ў багне дадатковых сказаў, я выварнуў на свабодную яшчэ прастору азначэньняў і пусьціў сэрыю прыметнікаў:

— ... правэранных гісторыяй і вытрымаўшых выпрабаваньні часу непарушных братэрскіх повязяў трывай усебаковай савецка-кубінскай і кубінска-савецкай дружбы, прысьвечанай...

Мяне цягнула ў пастку, як труса ўцягвае ўдаў. Абраны сынтаксыс бязьлітна патрабаваў новага пад'ёму, а падымацца ўжо не было куды. Амаль не было. Грудзі напоўніліся паветрам:

... Генэральнаму сакратару Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза Старшыні прэзідыюма Вярхоўнага Савета СССР асабіста Леаніду Ільлічу Брэжневу!

Яшчэ на пачатку шматступеннага тытулу генсека я адчуў лёгкае, як калыханьне малекулаў, падвышэньне напружаньня ў прэзідыюме й імклівае падзеньне тону су ў залі — аўдыторыя мярцьвела на вачах. Кожнае вымаўленае слова, быццам адстраляная ступень ракеты-носьбіта, выводзіла інтанацыю на ўсё большую вышыню. Адпрацаваныя часткі зь медна-урачыстым гудам праносіліся па шматжыльным мікрафонным дроце і з дынамікаў абрыналіся на галовы слухачоў.

На канцы трынаццацічленнага дапаўненьня паўза на долю сэкунды для пераводу дыханьня дала такі акцэнт акалічнасьці спосабу дзеяньня «АСАБІСТА», што я ледзь устаяў на нагах.

У грозна-львіным лянівым выплеску мой раптоўна левітанаўскі голас, як расплаўлены мэтал, стаў заліваць любоўна вылепленыя языком, паднябеньнем і губамі формы імені ў давальным склоне: чырвоным золатам налілося й зазьвінела «ЛЕАЊІДУ...», напоўнілася і ўрачыста ўзялося застываць «ІЛЬЛІЧУ...»

Нечакана сутаргава пачала скарачацца дыяфрагма. Рэшткі пазбаўленага кіслароду паветра рвануліся ў трахею, страсянулі правіслыя галасавыя звязкі й сухім парахавым выбухам ударылі па мікрафону:

«БРЭ...»

Наступнае

«Ж»

без галоснага за сабою страціўшы звонкую жорсткасьць, бяшпунным вожыкам падкацілася да нэўтральна-невывразнага

«НЕ...»

і, як шматтонную глыбінную бомбу, напружаньнем усіх унутраных органаў я выштурхнуў у дынамікі гулка-воўчае

«ВУ-ууу!..»

Дзьве тонкія стальныя іголки пранізали абедзьве лапаткі ў тым месцы, дзе ў анёлаў растуць крылы. Далоні разышліся й сышліся ў бязгучным хлапку, потым другім. Сьвятло зь лямпаў слаілася й лускамі ападала ў залю. Я апладзіраваў імені, якое толькі што вывергла сябе зь мяне. Я апладзіраваў адзін.

Адчай, распач і сум апанавалі ўсё навокал. Незямная горыч якойсьці канчальнай страты напоўніла сэрца. Нешта бязьмежна дарагое й безабароннае пакідала мяне назаўсёды, непапраўна й беззваротна.

Я ня чуў успышкі воплескаў, ня бачыў, як устаў прэзідыюм і падымалася заля, ня помню, як разьвіталіся й выехалі з гораду. Гэта было ў іншай прасторы, у іншую эпоху, у іншым жыцьці.

У тым жыцьці мы вярталіся ў Менск далёка запоўнач. На пярэднім сядзеньні час ад часу ванітаваў аташэ. Вадзіцель круціў настройку прыёмніка. «I said something wrong...» ціха сьпявалі «Бітлз».

У гэтым новым жыцьці я баяўся толькі аднаго: што мяне болей ніколі не апячэ невыносна церпкі незямны боль там, дзе ў анёлаў растуць крылы — боль, безь якога, мне падалося тады, няма розьніцы паміж жыцьцём і сьмерцю.

ТЕРАКАНАНА, СТРАСНА НЯСІЦЕ ІДЭІ ПАРТЫІ Ў МАСЫ!

**Знянацку застала сяўба азімых
клебаробаў саўгаса «Магілёўскі».**

*САМУНІСТ КРЫЦКІ ДОБРА ВЕДАЎ, ШТО Ў ПАРТКО-
МЕ ЗАЎСЁДЫ ЎВАЖЛИВА ВЫСЛУХАЮЦЬ.*

Іа этапе развітога сацыялізму практычна павінна быць вырашана задача забес-
ячэння рацыянальнага спажывання насельніцтвам асноўных прадуктаў харча-
вання ў адпаведнасці з патрабаваннямі навукі.

**Мінскі цырк шэфствуе над хлебаробамі
саўгаса «Гайна» Лагойскага раёна.**

*УЗБРОЕНАЯ СІЛА ДЭМАКРАТЫЧНАЙ РЭСПУБЛІКІ
АФГАНІСТАН РАЗГРАМІЛІ Ў АПОШНІЯ ДНІ НЕ-
КАЛЬКІ ЎЗБРОЕНАХ БАНД, ЗАСЛАНАХ У КРАІНУ З-
ЗА РУБЯЖА.*

Саюз пісьменнікаў БССР распрацаваў шэраг мерапрыемстваў, накіраваных на
больш актыўны ўдзел пісьменнікаў у агульнанароднай барацьбе за ажыццяўленне
Карчовай праграмы СССР.

**У ліпені выпадае асадкаў
больш, чым калі-небудзь.**

Маю машыну загрузалі вёдрамі амаль чатыры гадзіны.

*Прычым, маральныя стымулы патрабуюць да сябе павыша-
най увагі, бо ў сённяшніх умовах менавіта яны становяцца
галоўнай пабуджальнай сілай для кроку наперад.*

ФАШЫСЦКІЯ МАЛОЙЧЫКІ — ПРЭЧ З ВЯЛІКА-
БРЫТАНІІ!

Была дэталева прадумана каларыстычная партытура спектакля: сучасныя пер-
санажы былі знятыя пераважна ў блакітным колеры, станоўчыя героі купалаўс-
кай паэмы — у белым, адмоўныя — у чырвона-чорным.

Своечасовай і эфектыўнай мерай з'явілася стварэнне ў сістэме партыйнай вучбы школ маладых камуністаў, навуковага камунізму, ідэалагічнага актыву.

НЕ ЗАБЫЛИ МЫ І ТАКОЕ ХЛЕБАРОВСКАЕ ПРАВИЛА ХУТЧЭЙ І ЛЕПШ САЖНЕШ — БОЛЬШ ЗБЯРЭШ.

Што гэта? — наўмысная дэзінфармацыя ўдзельнікаў рэйду ці няведанне сітуацыі, якая склалася з рамонтам машын?

Заходні свет балансіруе на грані эканамічнай катастрофы, параўнальнай з «вялікай дэпрэсіяй» 30-х гадоў.

Хворых паважаць трэба, а не толькі шкадаваць.

У правільнасці гэтага крылатага выразу сотні барысаўчан змаглі пераканацца сама пабываўшы на Радзіме лётчыка-касманаўта Уладзіміра Кавалёнка.

Цыкл палотнаў Леаніда Шчамялёва з'яўляецца прыкладам удачна знайдзенага раўнавагі паміж агульным і асаблівым.

Што такое сон?

Аднак праз тры-чатыры дні становішча значна палепшылася, усе замежныя студэнты хутка асвоілі тэхніку ўборкі бульбы і пачалі перавыконваць заданне.

У горадзе Хамхыне адбыўся 6-ты пленум ЦК ППК, на якім былі абмеркаваны пытанні павелічэння вытворчасці каляровых металаў.

Героі рамана «Васількі» Аляксея Кулакоўскага сапраўды, калі пакарыстацца словамі са Справаздачнага даклада ЦК КПСС XXVI з'езду партыі, жывуць «жыццём, напоўненым напружанай працай, настойлівай барацьбой за перамогу справядлівасці і добра».

Аказалася, што за 24 гадзіны рыбы мяняюць стан рухомасці на спакой да сарака разоў, жабы — да дваццаці.

Завершана збудаванне мемарыяла на Малой зямлі.

ІНКВІЗЫТАР РАЁННАГА МАШТАБУ

— Вы праваслаўны? Ня лезьце ў гэтую гісторыю!

Думаю, гэта была самая нечаканая парада, якую карэспандэнт рэспубліканскай газеты мог пачуць у райкаме партыі. Крыху перадгісторыі: нека пра мяне напісалі ў кніжцы. На пачатку 80-х у Менску праходзіла канфэрэнцыя, прысьвечаная ваеннай ці, дакладней, антываеннай літаратуры. Адзін вядомы беларускі празаік у сваёй прамове спаслаўся на мой артыкул пра лёс брацкай магілы на Берасьцейшчыне і заявіў, што так воль трэба пісаць.

Публікацыя была наскрозь літаратурная: назву «Трава забыцця» я запазычыў у Валянціна Катаева, у тэксце ненавязьліва цытаваўся Ўладзімер

Высоцкі, фразы кшталту «каб жыць, трэба жаць» нагадвалі філязофскую лірыку беларускіх паэтаў.

Выступ празаіка на канфэрэнцыі надрукавалі ў кніжцы, я ім тайна цешыўся, пакуль мяне ня выклікалі да начальства.

— Што гэта значыць?

На стале ляжалі канвэрты з адзнакай «Урадавы»; на блянках зьяў герб СССР, у тэкстах узгадвалася маё прозьвішча з патрабаваньнем прыняць меры. Цяжка было ўявіць назвы больш розныя й далёкія ад звычайнага кола адрасатаў рэспубліканскай газэты на нацыянальнай мове — усесаюзныя міністэрствы вугальнай прамысловасьці, фінансаў, грамадзянскай авіяцыі, чамусьці паўночнамарскі ваенны флёт. Адправіцеляў аб'ядноўвала тое, што іх начальнікі зьяўляліся членамі ЦК КПСС. Апроч таго, па фэльд'егерскай пошце асобнае ўказаньне разабрацца — за подпісам самога генсека Чарненкі — накіравалі з Масквы ў Берасьцейскі абкам.

Паштовую лавіну выклікалі лісты зь Берасьцейшчыны ў абарону мясцовага жыхара, чыё прозьвішча нават ня згадвалася ў публікацыі. Між тым, сапраўды, гісторыя з брацкай магілай атрымала розгалас дзякуючы ягоным пошукам імёнаў салдат, якія загінулі пры вызваленьні вёскі.

Справа там адбылася тыповая для ўсёй Беларусі: спачатку забітых пахавалі там, дзе яны загінулі. Потым прыйшоў загад парэшткі звозіць у магілы раённага маштабу і ставіць адзін помнік на ўсіх. Частку магілы раскапалі, косткі закінулі ў скрыню для райцэнтра, а рэшту прысыпалі пяском. На мес-

цы эканомленай магiлы пабудавалi танцпляцоўку, потым яна згнiла, i на парослай пустазельлем пустэчы пасьвiлiся гусi ды грэблiся куры.

Празь некалькi дзесяцігодзьдзяў абвясьцілі «ўсе-саюзнаы лeнiнскi паход па месцах баявой славы», i пiянэры пайшлі высьвятляць iмёны тых, каго дзяржава ўвесь гэты час лiчыла «прапаўшымi бязь вестак». Дзяржаве так было зручней: ня трэба плаціць пэнсіi ўдовам i дзецям, траціцца на ўшанаваньне, сваякi не абцяжарвалi перапоўненую транспартную сыстэму паездкамі на магiлы родных.

Да «лeнiнскага паходу» далучыўся мясцовы жыхар. Напісаў «наверх» пра магiлу, адтуль, відаць, спусьцілі дырэктыву, i мясцовыя ўлады мусiлі выграбці сьмецьце i паставіць агароджу. Калi я прыехаў у тую вёску, меры, як кажучь, ужо былі прынятыя. Мяне цікавiў маральны канфлікт: «Травой забыцьця парасла не магiла, а сэрцы вяскоўцаў», — да такога агранамiчнага прысуду зводзіўся патас аўтарскай пазыцыi.

Замучаных, забiтых, запалоханых людзей, без пашпартоў, фактычна прыгонных, я заклікаў разам з зацытаваным Фучыкам баяцца абьякавых, «бо гэта зь iх маўклiвай згоды робяцца ўсе злачынствы». Традыцыя такая была, заклікаць да адказнасьці не злачынцаў, а некага iншага...

Пасьля публікацыi выглядала, што меры, як звычайна, прынялі й да парушальнiка спакою. Яго абаронцы спасылалiся на газэту й прасiлі дапамогi ў членаў ЦК КПСС, а тыя пераслалi просьбы ў рэдакцыю. Я выехаў на месца.

— А, вы да iнквізытара, — сказалi мне на пош-

це, дзе распытваў адрас. — Хату лёгка пазнаеце — саломай крытая...

Счарнелая хатка ўрасла ў зямлю па вокны. На стук ніхто не адазваўся, я штурхануў дзверы і ўвайшоў. Над галавой — шэрае неба, праз раскіданую страху ў пакой спускаюцца сьняжынкi й нехаця таюць на земляной падлозе — канец лютага, адліга. Сагнутая бабка каля разваленай печы абірае бульбу.

— Там ён...

У суседнім, два на два мэтры пакойчыку месціцца ложак і застаецца яшчэ вузкі праход. Пад ватняй коўдрай ляжыць чалавек гадоў сарака і чытае «Знамя юности». Над ім паліца, застаўленая папкамі з надпісамі «пракуратура», «аблвыканкам», «ваенкамат», «ЦК КПСС», «патрыярхія» ды іншымі. Ён складвае газету, правярае маё пасьведчаньне, разьвязвае тасёмкі. На коўдры раскладаюцца копіі зваротаў у розныя інстанцыі, падшытыя адказы — узорная канцылярыя. Паміж блянкаў з друкаванымі адказамі ўстановаў трапляюцца лісты ад энтузіястаў паходу па былую славу.

«Вы — сапраўдны савецкі чалавек, — піша кіраўніца камсамольскага клюбу «Пошук» з Валгаграду. — Мы ўважліва вывучаем Ваш вопыт патрыятычнай работы. Думаю, што абаронцы дому Паўлава залічылі б Вас у свае шэрагі».

Гэтыя лісты, перапісаныя каліграфічным почыркам, таксама рассылаюцца, як дадаткі, у інстанцыі. Апатэоз справаводзтва — цяжкі том пад назвай «Мэтрычная кніга». У такіх настаяцелі царкоўных прыходаў запісваюць хрышчэньні, шлюбы й паховіны сваёй паствы. У кнізе пазначаныя даты

адпраўленьня й атрыманьня карэспандэнцыі і час рэагаваньня. ЦК КПСС прыняў пастанову, паводле якой усе інстанцыі павінны адказваць на лісты працоўных на працягу месяца, але тэрмін часта парушаецца, бюракратызм і цяганіна яшчэ ня зжытыя...

— Усюды мёртвыя, і тут пад намі мёртвыя, уся зямля на нябожчыках, не чапай! — урываецца ў пакойчык бабка з нажом у руках. Неабабраная бульбіна шлёпаецца на ліст, сын акуратна распраўляе скамечаны аркуш. Зь ягоных белых мяккіх далоняў я пераводжу вочы на счарнелыя траскія рукі старой, потым на разбураны комін над галавой. Ён заўважае позірк.

— Калі Бог ня ўзводзіць дому, дарэмна працуюць будаўнікі яго, — ціхмяна гучыць радок зь песьні ўзыходжаньня Саламона.

Яго абвінавачваюць у дармаедстве, ужо прыяжджала міліцыя, але ён уцёк праз вакно. Не працуе па ідэйных матывах. Пасьля школы вучыўся ў духоўнай акадэміі, працаваў дыяканам у мясцовых цэрквах. Але з бацюшкамі ня ўжыўся, у сьвятары не рукапакладзены і ад служэньня адлучаны — за прапаганду й агітацыю за асабістае вучэньне. У раёне мае сваю групу падтрымкі, пару дзясяткаў актывістак (якія й рассылалі лісты ў абарону).

Час ад часу яны зьбіраюцца, ідуць у царкву, туды не пускаюць, ён пачынае прамаўляць на цьвінтары. Усчынаюцца бойкі паміж яго камандай і прыхільніцамі афіцыйнага сьвятара. Апошні раз дасталася й яму — артадаксальныя верніцы за ногі цягнулі з царквы, галава скакала па прыступках, ён цярпліва глядзеў у неба.

— Заб'юць цябе і памрэш, — крычыць матка. Двума пальцамі сын моўчкі дастае левае вока. Старая сьціхае. У маладосьці яна шыла й выкалала малому зрэнку. Адзінокая кабета ўспрыняла калецтва як знак выбранасьці сына, яго незямнога прызначэньня. З таго часу хлопчык ніколі нічога не зрабіў уласнымі рукамі. Працавала ў калгасе й на гаспадарцы толькі маці, у сына была свая планіда. Цяпер, калі матчынай пэнсіі хапае толькі на хлеб, яго падкармліваюць пасьялоўніцы. Адна цётка, пакуль муж быў у ад'ездзе, прадала карову, і грошы аддала духоўнаму правадыру. Муж вярнуўся, пабіў жонку і ганяўся за былым царкоўным служкам.

— Ён жа што зрабіў: купіў радыё з магнітафонам, паназапісваў казаньняў і разьвесіў абвесткі, што будзе багаслужба на розных мовах, — расказваў старшыня сельсавету. — А якраз 1 Мая. Бачу, на слупе магнітафон. Палез здымаць — слуп дзёгцем абмазаны, а я ў новым касцюме, — барваеў ад злосьці старшыня.

Разьлічваць на спагаду аднавокаму прароку не даводзілася, але і ўзяць яго было нялёгка. Ён уме-ла манэўраваў невялікімі сіламі верных паплечніц, вёў актыўную перапіску з рознымі афіцыйнымі ўстановамі, абыйшоў усе кабінэты раённай улады, заваліў заявамі суд і пракуратуру, ездзіў некуды пад Львоў, да раскольнікаў. Пасья гэтага ў райкам партыі зьвяртаўся мясцовы бацюшка і прасіў не дапусьціць ерасі і новых боек.

— У гэтай справе чорт нагу зломіць, — скардзіліся ў райкаме. — Зараз па лініі абкаму правер-

ка, трэба адказ у Маскву рыхтаваць. А раён па ма-
лаку мінусуе, першага на бюро выклікаюць...

Пра танцпляцоўку на магіле пры гэтым не
гаварылі. Мой знаёмы, стары берасьцейскі журна-
ліст, паспрабаваў нешта сказаць пра жорсткасць
майго падыходу, але я не зразумеў.

Дакладней, зразумеў па-свойму, праз Дастаеўс-
кага. «Накармі, тады й патрабуй ад іх цнотаў!» —
вось што чулася мне ў папроку. Быццам спраў-
дзілася прадказаньне Вялікага Інквізытара, думаў
я: «пройдуць вякі, і чалавецтва абвесьціць вуснамі
сваёй прамудрасьці й навукі, што злачынства няма,
а, значыць, няма й граху, а ёсць толькі галодныя».
Правільна думаў, але не дадумваў да канца. Тыя,
хто дадумваў, у газэтах не працавалі...

Дабро і зло куляліся ў гэтай гісторыі, як клоў-
ны на арэне. Гледачы раптам апыналіся ў адной
клетцы са зьвярамі. Усё залежала ад пункту глед-
жаньня. А таксама — ад сілы зроку...

Ніякая мараль не выціскалася. Пасьля гутаркі
з «інквізытарам», які так і не падняўся з ложка, я
адправіўся ў райцэнтар. Там, калі хадзіў з канторы
ў кантору, раптам падалося, што за мной сочаць.
Падумаў, што вар'яцею ад усяго пачутага. Зайшоў
за вугал, пастаяў і выглянуў.

Як падстрэлены кажан, у сандалях і чорным ба-
лоневым плашчы, абледзянелы брук зігзагам пера-
сякаў адстаўны дыякан. Бліснула вока, затрашча-
ла рукаво, узьвіўся алмазны пыл — і пустата, толькі
вараньне ірванулася над царкоўнымі купаламі...

Як ён дабраўся да райцэнтра адначасна са мной
— дагэтуль не разумею.

Таксама не разумею, як ніхто не заўважыў памылку ў самым фінале артыкула, яго кульмінацыі: наконт абьякавых папярэджваў ня чэх Фучык, як я напісаў, а паляк Ясенскі. Юліюсу Фучыку належыць сапраўды клясычны «Рэпартаж зь пятлёй на шыі».

Падсвядомасьць?...

ПАЎНЕЙ ЗАБЯСПЕЧВАЙЦЕ ПАТРЭБНАСЦІ НАРОДНАЙ
ГАСПАДАРКІ І НАСЕЛЬНІЦТВА Ё ХІМІЧНЫХ ПРАДУК-
ТАХ І МАТЭРЫЯЛАХ!

**Тазікі маюцца поўнасцю згод-
на з нормамі, нават у запасе.**

Ведаеце, у нас многа жанчын.

Між вуліц ташкенцкіх, шырокіх і вузкіх, адной даў імя і пясняр беларускі.

**Паказ в'етнамскіх фільмаў пачаўся ў
гарадах і вёсках Беларусі.**

Даверлівымі і прастадушнымі ўступаюць Адам і Ева Ю.Траяна і Л.Бржазоўскай
на шлях пазнання свету і ўсіх гэтых каварных штукарстваў Д'ябла і нават самога
Бога.

**Расісцкі рэжым ПАР працяг-
вае несамавітыя палітычныя і
дыпламатычныя манеўры.**

*На кожны гектар унеслі па цэнтнеру аміячнай сялітры і
хлорыстага кальцыю, а каб не пашкодзіць пасевы, рабілі
гэта ўручную.*

Сутычка Новіка ў выкананні Леаніда Рахленкі з саноўным мешчанінам Прозара-
вым перарастала ў сутычку светапоглядаў, спрэчку жыццёвых пазіцый — таго,
чым партыя магутная, з тым, што з нашымі партыйнымі прынцыпамі несумяш-
чальнае.

**А ў нядзелю і суботу і ў звычайны
дзень любы — ногі ў рукі і ў грыбы.**

Палітбюро ЦК ПАРП выказала ўдзячнасць работнікам грамадзянскай міліцыі,
службы бяспекі, добраахвотнага рэзерву грамадзянскай міліцыі за рашучыя, але
ў той жа час стрыманыя дзеянні па аднаўленні парадку.

ЗАБЫЛИСЯ, НА ЖАЛЬ, СПЕЦЫЯЛІСТЫ ПРА ТОЕ, ШТО
МОЖНА ВЫПЯКАЦЬ СМАЧНЫЯ ПІРАЖКІ З КАПУСТАЙ
І ЯЙКАМІ.

Ворагі афганскага народу — амерыканскія імперыялісты, пекінскія гегеманісты мясцовая рэакцыя рыхтуюць і засылаюць у нашу краіну забойцаў і грабежнікаў

Бітум, якім заліты дахі, растае пад сонцам і сцякае ў вадасцёкавыя трубы, але чаму ён растае, хоць забіце — не скажу.

У полацкіх кафэ «Юнацтва» і рэстаране «Дзвіна» наведвальнікам прапаноўвал да ўсіх мясных страў адзін гарнір — рыс з маласольным агурком.

Прадаж дзяцей канадскіх індзейцаў у Злучаныя Штаты вядзецца з размахам пастаўлены на салідную аснову.

Трымаюць букет, як правіла, у левай руцэ.

Смолін прызнаўся на судзе, што кожны раз, едучы працаваць у вёску, мае магчымасці весці сябе бескантрольна, без лішняй апекі сям'і, суседзяў, таварышаў па рабоце, можа «выпіць гарэлкі ці віна».

Выкапаць клубні хутчэй і лепш — такая сёння стаіць задача.

А не так даўно калектыў прыклаў нямала намаганняў, каб яна выстаяла пад напорыстым націскам сектанцкіх актывістаў, якія ўцягнулі ў свае сеткі яе бацькоў.

Кожны чацвёрты з іх — актыўны ўдзельнік Усесаюзнага фестывалю мастацкай самадзейнасці.

КАЛІ ПЕРАЙСЦІ НА МОВУ ЖОРСТКАЙ ПРОЗЫ, ТО ГЭТА — НЕПРАСІХАЮЧАЯ ЛУЖЫНА ПАПАЛАМ СА СМЕЦЦЕЗВАЛКАЙ.

Тры з палавінай гады кіравання кансерватараў сталі катастрофай для Англіі.

Высокая актыўнасць савецкіх танкістаў знаходзіць сваё пераканаўчае выражэнне ў сацыялістычным спаборніцтве.

Няўжо зімой каровы Шклоўшчыны зноў будуць мець паўпустыя кармушкі?

ДЫХАНЬНЕ ЖАБЫ

У кабінэт зайшла прыбіральшчыца.

— Паслухайце, гэта Вы соль увесь час рассыпаеце?

— Што? Якую соль?

— Пад дзвярыма. Я раніцай ужо некалькі разоў вымятала.

Я паціснуў плячыма. З бабулькай мы былі ў прыязных адносінах: працавала яна карпатліва, умудралася нават неяк выціраць пыл і не парушыць беспарадак на маім заваленым паперамі сталe. На сьвяты мы дарылі ёй шакалядкі для ўнукаў, у шафе заўсёды пакідалі пустыя бутэлькі, што было неблагім дадаткам да пэнсіі.

— Дык гэта ня Ваша соль?

— Не.

Прыбіральшчыца ўважліва паглядзела на мяне.

— Сярод Ваших нядобразычліўцаў ёсьць чарнявая дама гадоў сарака?

Я ўтаропіўся ў старую. Пасьля вар'яцкіх пытаньняў і дурацкіх адказаў, дзікіх супастаўленьняў і бязглуздых тлумачэньняў высветлілася наступнае. Соль пад дзвярыма зьяўлялася кожны раз пасьля візытаў загадкавай дамы. Што гэта за дама, я здагадваўся: мой фэльетон пра яе подзьвігі на ніве камуністычнага выхаваньня, надрукаваны ў газэце, чыталі па «Свабодзе», на рэдакцыю ціснулі, маўляў, публікацыя памылковая.

Дама была хвацкая: я выказаў сумненьне ў мэтадах, якімі яна ўсталёўвала ў калектыве «сацыялістычную народнасьць». Дама, ласкава ўсьміхаючыся, на маіх вачах пазваніла ў ЦК і прашчабятала: «Мікалай Іваныч, вось тут карэспандэнт адваргае сацыялістычную народнасьць. Актуальна, канечне, я так яму й казала, так і скажу, да сустрэчы, Мікалай Іваныч...»

Пасьля публікацыі ад мяне вымагалі прабачэньня, я супраціўляўся. З сольлю, як растлумачыла прыбіральшчыца, было звычайнае чарадзеяства: злыя людзі хацелі сурочыць.

— Вось што: я ведаю адну жанчыну, якая пашэпча і адвядзе ад вас насланьне.

Я адмовіўся. І, магчыма, дарма: мяне добра-такі пацягалі на выхаваўчыя гутаркі ў ЦК. Пасьля іх чамусьці блыталіся накірункі мэтро: замест рэдакцыі заўсёды прыяжджаў на вакзал. Я потым пытаўся ў прыбіральшчыцы, ці яе знаёмая магла абараніць ад ЦК.

— Ад начнога нетрыманьня мачы яна напэўна дапамагае, а наконт цакі трэба запытацца.

Праз пару дзён у мяне на стале ляжаў рэцэпт: блізка да роту паднесьці вялікую жабу і падыхаць на яе. Ад гэтага сэрца жабы пачынае біцца хутка-хутка, і адразу

палягчэе. Сурокі пераходзяць на жабу. Яна скочыць два-тры разы і здохне.

Толькі любоў да ўсяго жывога ўтрымала мяне ад ахвярапрынашэння земнаводнага: чаму адны бесхрыбетныя мусяць расплочвацца за іншых?.. Да таго ж, сярод жабаў бываюць царэўны.

Духоўнае ў нас заўсёды рашуча пераважала над матэрыяльным. Два разы на год газета друкавала артыкулы, прысьвечаныя пачатку й заканчэнню вучобы ў сыстэме палітасьветы.

Дапісаўшы да гэтага месца, я надоўга задумаўся. З тае прычыны, што зараз амаль ніхто ня памятае, што гэта такое, а тады, здавалася, не было на сьвеце важнейшай справы, чым занятакі прапагандыстаў, палітінфарматараў і агітатараў, мэтадычныя сэмінары, спэцкурсы, наглядная агітацыя й тэхнічныя сродкі навучаньня, агітмашыны, пераносныя стэнды й іншая парафэрналія «ідэалыгічнага забесьпячэння».

Дзеля гэтага забесьпячэння спынялі камбайны, раней выключалі станкі, не адчынялі пасья абедзеннага перапынку крамы — веды несьліся ў масы, каб ператварыцца ў дзеяньні, г.зн. працаваць больш і лепш, але за тую ж зарплату. І пры гэтым не задаваць пытанняў. Хаця тэарэтычна пытаньні заахвочваліся, бо лічылася, што прапагандыст змог зацікавіць слухачоў, ускалыхнуць, абудзіць да творчай думкі. Асабліва важным лічылася не пазьбягаць вострых пытанняў.

На Берасьцейскім электрамэханічным заводзе пасля лекцыі пра міжнароднае становішча адна слухачка, маладая дзяўчына, спыталася, калі ж скончыцца вайна ў Афганістане. Яе хлопец перастаў пісаць...

— Таварыш правільна ставіць пытаньне, — адзна-

чыў прапагандыст. І прызнаў: — Недахопы ў рабоце нашай пошты яшчэ ёсьць.

На пачатку 80-х было афіцыйна ўведзена сьвята — Дзень прапагандыста, якое адзначалася ў апошнюю суботу жніўня, напярэдадні навучальнага году. Лепшым надавалі ганаровыя званьні «Заслужаны прапагандыст», уручалі ўзнагароды — настольны знак і ганаровую граматы, а таксама падпіскі на дэфіцытныя кніжкі. У абласных цэнтрах праводзіліся злёты і сэмінары, на якіх прапагандысты ў асноўным выкарыстоўвалі час для закупаў усяго таго, чаго ў раёне днём з агнём ня знойдзеш, а таксама для беспрабуднага п'янства й ідэалогічна бясьпечных заляцанняў.

— Я на курсы заўсёды пасылаю камсамолак і маладых настаўніц, — тлумачыў мне за бутэляк падбор дэлегацыі загадчык парткабінэту аднаго райкаму. — І ў абкаме задаволеныя, і ім заахвочваньне: з кім яна перасьпіць у вясковай школе? Моладзь даўно паўцякала...

Раён лічыўся перадавым у справе партвучобы, і загадчык часта дзяліўся вопытам у друку. Сэксуальную падаплёку прапаганды й агітацыі пры гэтым ня згадваў.

Уся рэспубліка была густа пакрытая сеткай школ маладога камуніста, гурткамі палітасьветы, сэмінарамі навуковага камунізму і ўнівэрсытэтамі марксізму-ленінізму. Наведваньне было абавязковым, і выкруціцца амаль нікому не ўдавалася.

Час ад часу ідэалогічнае начальства запускала нейкую ініцыятыву, і тады патрабавалася яе апісваць. Адной з такіх прыдумаў стаў адзіны палітдзень. Калі знойдзецца вар'ят, які захоча пагартаць усесаюзныя часопісы «Партыйная жизнь», «Коммунист», «Политическое са-

мообразованіе», «Агитатор» першай паловы 80-х гадоў, у яго застракаціць у вачах ад гэтага тэрміну.

«Адзіны палітдзень» азначаў, што ў гэты дзень начальства дружна сустракалася з народамі і натхняла апошні на новыя працоўныя подзвігі. Тэмы рэспубліканскага палітдня вызначалі ў ЦК, абкамі й райкамі прыдумлялі свае ўласныя замарочкі. Усе рэспубліканскія газеты мусілі паводле графіка надрукаваць артыкулы ў дапамогу прапагандыстам, а тыя потым — разбавіць мясцовымі прыкладамі й пераказаць.

Прыклады былі розныя: хто працуе ў лік будучай пяцігодкі, хто патрапіў у выцвярэзнік (часам прозвішчы супадалі). І народ, і начальства па магчымасці ўхіляліся ад такіх дэсантаў, але часцей усё ж даводзілася выконваць урок.

Неяк у Пінскім раёне мяне павезлі на такое мерапрыемства ў калгасны клуб. Справа была зімой, а сёмай раніцы стаяла яшчэ цемра, хоць вочы выкалі. І дакладчыкі — раённы пракурор ды старшыня райвыканкаму, і калгаснае начальства абралі гэты час, бо ён найменш замінаў працы. У халодны з начы клуб нагналі больш за сотню механізатараў, сядзелі ў кажухах, ды й пракурор ня стаў здымаць форменнага шынялю. Тады якраз зноў пачалі барацьбу зь непрацоўнымі даходамі і, распавёўшы пра складанае міжнароднае становішча, пракурор тлумачыў новыя правілы, паводле якіх патрабавалася ламаць цяпліцы й ганяць бабулек з кветкамі.

Народ слухаў уважліва — пінчукі славіліся сваімі гуркамі, амаль у кожнага на гародзе стаяў парнік.

— Пытаньне маю, — падняўся адзін паляшук. — Як з волшэбнікамі будэ — забороняць, чы як?

Я падумаў, што не зразумеў, і перапытаў у суседа: з кім? З волшэбнікамі, адказаў раўнадушна сусед.

— Ніякіх выключэнняў. Калі не зарэгіструюцца й ня будуць плаціць падаткі, будзем прыцягваць. Для інвалідаў вайны прадугледжаныя льготы.

Ашаломлены дыялёгам, я толькі на наступны дзень у рэдакцыі раёнкі ўведаў, што калгасны дзязька і прадстаўнік Фэміды пад чараўнікамі мелі на ўвазе знахараў — бабак-шаптух. Казалі, што ў глухіх вёсках яшчэ заставаліся шаманы. Раённая мэдыцына вядома якая, да таго ж не наездзіся да тых лекараў, а гэтыя заўсёды пад бокам. І дапамагаюць ня горш за камсамолак з дыплёмам фэльчарскіх курсаў. Загнаць знахараў у падполье лёгка, але як прыцісьне — і сам пракурор прыдзе на паклон, растлумачылі калегі*.

Палесьсе славілася цудамі: мясцовыя пасьядоўнікі

* Пройдзе пару гадоў, і я прачытаю ў сваёй газэце наступнае паведамленьне:

«Як паведамлялася ўжо, мінскі экстрасенс В.І.Конанцаў па дамоўленасці з рэдакцыяй зарадзіў увесь тыраж газеты за 17 кастрычніка. З тых пісьмаў, што паступілі ў рэдакцыю, відаць, што многія адчулі пэўнае ўздзеянне. Вось што, напрыклад, паведаміла жыхарка Наваполацка Кацярына Фёдараўна Пятрова: «У мяне павялічана шчытападобная залоза. Зрабілі аперацыю, але карысці мала. Не дапамаглі і лекі. І калі я прачытала газету за 17 кастрычніка, то нечакана залоза зменшылася, спыніліся болі ў сэрцы. Прапаную яшчэ раз паўтарыць эксперымент». Жыхар Лунінецкага раёна, які папрасіў, каб мы не паведамлялі яго прозвішча, напісаў: «Пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС рэзка пагоршылася здароўе. Цяжка стала дыхаць, а потым у мяне з'явілася бронхіяльная астма. Ніякія лекі не дапамагалі, апрача гарманальных, якія крыху аблягчалі пакуты. І вось я прачытаў артыкул у газэце за 17 кастрычніка. Нейкі ўнутраны голас мне падказаў: «Не трэба больш прымаць пілюлі». І не прымаю, але адчуваю сябе добра. Прашу паказаць маё пісьмо экстрасенсу. Магчыма, ён зноў пагадзіцца зарадзіць тыраж газеты?»

паганскіх багоў «вадзілі куста», вучоныя знаходзілі тут рэшткі зараастрызму, у Моталі шылі кажухі. Там, паміж асушаных балот, я пабачыў цуд ідэалягічнай інкарнацыі — агітатара. Расказвалі, сам ідэалягічны загадчык з ЦК, грозны й бязьлітасны шэф усёй прэсы, начальнік партвучобы і камандзір нагляднай агітацыі грэбліва крывіўся, гледзячы на рапарты аб колькасьці праведзеных гутарак, і гучна заяўляў:

— Я ніколі ня бачыў жывога агітатара.

Ці азначала гэта, што ён бачыў мёртвых агітатараў, дакладна невядома. У адзін з прыездаў у Пінск мне паабяцалі паказаць агітгударку. Агітатар — даяр, з гонарам паведамлі ў райкаме.

«Газік» да фэрмы пад'ехаць ня змог, і ў чырвоны куток мы з інструктаркай прабіраліся праз завалы гною. Чырвонымі куткамі ці ленінскімі пакоямі называліся спэцыяльныя месцы для адпраўленьня рытуалаў — лекцыяў, палітінфармацыяў, падвядзеньня вынікаў сацспаборніцтва ды іншых магічных дзеяньняў. Патрабавалася мець іх на кожнай фэрме, у кожным цэху дзеля таго, каб паказваць правяраючым. Ленінскі пакой на той фэрме меў асаблівасьць: якраз на ўзроўні жывата празь дзьверы праходзіла труба малакаправоду. Каб увайсці ці выйсці, даводзілася нізка прыгінацца; загадчык фэрмы, высокі тоўсты дзядзька, упоўз амаль на карачках.

Калі ўсе расьселіся, наперад выпхнулі хлопца ў вайскавай форме — ён толькі вярнуўся з войска і на работу хадзіў у салдацкіх чаравіках і гімнасьцёрцы.

Уменскпрыбылакубінскаяпартыйнаўрадаваядэлегацыяначалесастаршынёмурадурэспублікікубараулемкастраўаэрапорцедэлегацыюсустракаўсакратарцэакапабэдземянцейдэлегацыяўсклалакветкідапомнікаперамогі, —

на адным дыханьні, драўляным заціснутым голасам, утаропіўшыся ў ногі, адрапартаваў учарашні выдатнік баявой і палітычнай падрыхтоўкі і, зрабіўшы крок назад, схаваўся за сьпінамі даярак. Сюжэт пра Кастра дні два перад тым паказвалі па тэлебачаньні.

— Наш госьць сьпяшаецца, сёньня абыдземся без пытанняў, — падвяла вынікі інструктарка. Па дарозе назад яна махнула рукой:

— Ведаю я іх пытаньні. Чаму цукру даюць па кіляграму на чалавека, дзе мыла падзелася. Дзе я ім мыла вазьму — нам, думаеце, даюць? Так, што дастанеш...

У разгар мыльнага крызысу я патрапіў у Маскву на дачу кандыдата ў члены Палітбюро, сакратара ЦК КПСС — выхадца зь Беларусі: той пагадзіўся адказаць на пытаньні газеты, зьвязаныя з адной гісторыяй сталінскіх часоў. Калі я разьвітваўся з гаспадаром, яго жонка ўручыла мне невялікі, прыгожа загорнуты пакунак. У сярэдзіне аказаліся тры кавалачкі туалетнага мыла. Мой маскоўскоўскі сябар, тэатральны рэжысэр, у якога я спыніўся, рагатаў, як агалошаны:

— Дажыліся бальшавікі, мыла дораць. А тытуню табе не далі, солі не адсыпалі?!

І сурочыў — неўзабаве пачаліся «тытунёвыя бунты», зьнікла зубная паста. Калі сябар супакоіўся, дык спытаў, ці не ахвярую я пачак палітбюроўскага мыла — у мэтах беспартыйнай гігіены й санітарыі, як ён выказаўся. Давялося дзяліцца. Праўда, даярка ці мэханізатар, нават з партбілетам, пасья рабочага дня пахлі зусім ня так, як пасья дня ў райкамаўскім кабінэце ці рэпэтыцыйнай залі.

Каб ствараць хаця б ілюзію дзейнасьці, трэба было нешта рабіць. І райкамаўцы рабілі, праклінаючы пры-

езд карэспандэнта, дзеля якога даводзілася даваць прадстаўленьне. Калі ў газэце зьяўляўся крытычны артыкул, яны шчыра недаўмявалі й крыўдзіліся.

У адным раёне на Віцебшчыне новы сакратар, былы дырэктар саўгаса, пагнаў увесь склад райкаму на буракі й сенакос, прычым не наглядаць, а палоць дзялкі. Гэта было найлепшае выкарыстаньне прафэсійных атэістаў, лектараў і ідэолягаў, хаця, канечне, калгасьнікам не-намнога палягчэла. Але калі я напісаў пра сакратарку па ідэалёгіі, якая замест тэарэтычнага забесьпячэньня нарыхтоўкі кармоў сама выйшла ў поле, тая страшэнна абурылася й паехала скардзіцца спачатку ў абкам, потым у Менск:

— Ён абразіў мяне як жанчыну, — заявіла госьця рэдактару. — Напісаў пра мазалі на маіх руках!

Першая лэдзі раёну была некалі настаўніцай, паходзіла зь вясковай сям'і. У сваім райкаме яна перажыла некалькіх першых сакратароў, вызначалася моцным характарам і ўладарнасьцю. Жонкі мясцовай эліты — пракурора, судзьдзі, дырэктара фабрыкі — таксама працавалі на сваіх гародах, але не афішавалі.

Калі пра гэтую драму пачуў адзін менскі тэатральны крытык, мой добры знаёмы, ён заўважыў, што розныя артыкулы пра ідэалёгічную работу вядуць да няправільнай мэты. У выніку гэтая работа будзе паляпшацца, недахопы будуць выпраўляцца, а значыць, людзей будуць дурыць яшчэ лепш. А трэба хваліць, тады дасягалася б звышзадача — развальваць сыстэму. Пра развал, сказаць праўду, асабліва тады ня думалася. Але, далібог, ніякае самаўдасканаленьне пасля крытыкі сыстэме не пагражала, тут маё сумленьне чыстае.

Уся стройная шматпавярховая структура прапаганды й агітацыі існавала на паперы і ў ідэалёгічна закла-

почаных мазгах выбраных функцыянераў. У эканоміцы эфэкт ад школаў маладога рацыяналізатара й гурткоў палітасветы сапраўды можна вымерыць — мільёнамі змарнаваных працоўных гадзінаў.

А ў ідэалёгіі... На менскім заводзе шасьцерняў мяне завялі да лепшага прапагандыста, чыё імя качавала, як прыклад, з дакладу ў даклад. Мажная кабета з размаляваным тварам сядзела ў запушчаным цёмным пакоі, які аддзяляла ад цэха тонкая мэталічная перагародка. За сьценкай раўлі станкі, час ад часу нешта бухала, са скрыгатам цягнулі жалеза па жалезу.

— Дзе вы праводзіце заняtkі? — пракрычаў я.

— Што? Кажыце гучней!

Пасьля паўторнага пытання прапагандыстка крыкнула ў адказ:

— Тут!

ПАРАДУЕМ РАДЗІМУ ВЫСОКІМ УРАДЖАЕМ!

У Івенец, да Дзяржынскага.

А калі не пашанцуе — крышы на здароўе капусту, ласуйся яблыкамі і грушамі — латарэя без пройгрышу!

Гвінейская Народная Рэвалюцыйная Рэспубліка выступае за раўнапраўнае супрацоўніцтва паміж дзяржавамі з рознымі сацыяльнымі сістэмамі.

Але яшчэ больш здзівіў ход Каспарава канявой пешкай.

Паспяхова вядуць барацьбу з крадзяжамі сацыялістычнай уласнасці, п'яніцамі, самагоншчыкамі, хуліганамі дружыннікі саўгаса «Рассвет» Мінскага раёна.

Уручаючы Вам, дарагі Леанід Ільч Брэжнеў, ордэн «Рэвалюцыі 14 кастрычніка», мы тым самым аддаем даніну павагі ўсім савецкім камуністам, усім працоўным Савецкага Саюза, запэўніваем іх у нашай вернасці йеменска-савецкай дружбе.

Найбольш варожыя элементы былі рассяяны пры дапамозе вадамётных устаноў.

Акрамя таго, пруткі барабана механізатар пераплёў дротам дыяметрам 2-2,3 міліметра, а бакавіны і засцерагальныя шчыткі камбайна, паміж элеватарам і корпусам яго, ушчыльніў прагумаванымі пасамі.

Не знае зямля вартых подзвігу Партыі сплаваў металу, апроч сэрцаў людскіх, апроч песні, і я сэрца з песняй кладу ля яе п'едэсталу.

Уяўляецца таксама неабходным загадзя, да надыходу халадоў, запоўніць аконныя і дзвярныя праёмы, г.зн. уцяпліць будынак і стварыць спрыяльныя ўмовы для работы ўнутры памяшкання з першых дзён студзеня.

Мне хацелася паказаць, — дзяліўся паэт з чытачамі «Коммуниста Белоруссии» ідэйнай задумай сваёй паэмы, — як у чалавеку ўвасабляецца сам час, у які ён жыве і дзейнічае, хацелася раскрыць адзінства чалавека і часу, сілу Праметэевага агню непаўторнай рэвалюцыйнай эпохі, якую ўбіралі ў сябе канкрэтныя гістарычныя асобы, што ўзвалілі на свае плечы цяжкую ношу вестуноў пралетарскага гуманізму, інтэрнацыянальнага братэрства, высокіх, камуністычных ідэалаў і з гонарам данеслі яе да перамогі.

НЕЗАЙДРОСНЫ ЛЁС ЯБЛЫКА.

І не на страшным судзе, як пагражала пасажырка аўтобуса, а на нашым савецкім — сапраўды сумленным і справядлівым.

Па-грамадзянску поклічна і страсна. Каб пяскі радзілі. Шчупак... з «антэнай».

Падтрымана ініцыятыва дэпутатаў Саратаўскай вобласці аб разгортванні ўсесаюзнага паходу пад дэвізам «Усё вырашчанае — захаваць».

Перад тым, як вывесці камбайны ў поле, іх трэба належным чынам падрыхтаваць.

Чыгун-двухпудавік патрэбны, каб нагрэць ваду, а ліпавыя начоўкі — каб залезці ў іх ды папялехацца.

Гэта ж вялікі цуд, што нарадзіўся і жыву менавіта я, а не хто-небудзь іншы.

Напрыклад, замест таго, каб закручваць гайкі мацавання ў шафе згодна з тэхналогіяй спецыяльным гайкавёртам, можна проста грукнуць па ёй малатком, заправіць сілай, як гэта практыкаваў сталяр М.Д.Самахвал.

Пад гукі ракетна-ядзернай пентагонаўскай шарманкі заакіяўскія імперыялісты хацелі б прымусіць танцаваць увесь свет.

У чэрвені з правяраных намі 293 пар школьных хромавых тупляў з ганаровым пяцівугольнікам забракавана 90, альбо 30,7 працэнта.

ТОРФ — НА СЛУЖБУ ЧАЛАВЕКУ.

УСЁ Ж ТАКІ ЛЕНІН...

Быў такі папулярны анекдот: Брэжневу прынесьлі запіс падслуханай тэлефоннай размовы, у якой яго называлі такой самай сволаччу і бандытам, як Ленін, Сталін, Гітлер і Маа Цзэдун. Генсек загадаў зрабіць копіі і раздаць усім членам ЦК.

— А што рабіць з аўтарам?

— Не чапаць. Усё ж зь Леніным параўнаў...

Самы вядомы ў сьвеце псэўданім задавальняў самыя разбэшчаныя патрэбы і службыў супрацьлеглым мэтам. Вярнуцца да «ленінскіх нормаў» абяцалі лідэры перабудовы ў Крамлі. Захаваць «чысьціню ленінскага сыягу» патрабавала Ніна Андрэева зь Ленінграду. Аднавіць «ленінскую нацыянальную палітыку» заклікалі дэмакраты ў Менску. А перад гэтым мы таксама ішлі «правільным ленінскім кур-

сам» — такі транспарант вісеў перад універсамам у Серабранцы, дзе я здымаў кватэру.

Па дарозе ў Дом друку аўтобус праяжджаў праз раёны трактарнага і маторнага заводаў, прыпыняўся каля прахадных завода шасьцерняў, электратэхнічнага, аўтаматычных лініяў, потым злева заставаўся гіпсавы завод, справа маргарынавы, і далей ішлі могілкі. Імя нябожчыка адсутнічала толькі на апошнім аб'екце. Лёгікі не было.

Вясной і восеньню, у дзень ленінскага нараджэньня і на ўгодкі рэвалюцыі, газэты рыхтавалі спецыяльныя сьвяточныя нумары. Мы раўніва параўноўвалі сваю прадукцыю з выпускамі калегаў і адзінадушна вырашалі, што наша лепшая. Гэта нагадвала яшчэ адзін анекдот: член палітбюро ў ложы Бальшога тэатру тлумачыць жонцы: гэтая балерына каханка Раманава, тая Пельшэ... Жонка патрабуе паказаць, да каго ходзіць сам муж. Той паказвае.

— Наша лепш.

Набліжаўся грандыёзны юбілей — 70-годзьдзе Вялікага Кастрычніка. Мы вырашылі пераплюнуць усе выданьні й закаціць цыкл публікацыяў. Быў распрацаваны плян. У загалоўкі вынеслі запаравы правадзіра: «На справе вызваліць жанчыну», «Вырываць паўторна і нястомна пустазельле бюракратызму», «Дысцыпліна ня зь неба звальваецца». Пасьля загалоўкаў ішло кароткае тлумачэньне тэмы: «Аб гісторыі й сучасным стане гэтай задачы» — так злавесна расшыфроўвалася ленінская фраза «Сацыялізм ёсьць зьнішчэньне клясаў».

З газэтнымі плянамі звычайна атрымлівалася тое ж самае, што з плянамі партыі. Ніводзін арты-

кул з заплянаваных ня быў надрукаваны. Замест іх ветрам надзьмула іншых, ня менш рэвалюцыйных. Нават рэдактар, член ЦК, круціў носам, але не рашаўся скарачаць пугі, як называлі ў газэце вялікія матэрыялы, нашпігаваныя ленінскімі цытатамі. Прычым лічылася палітычнай памылкай адступаць ад кананічнага тэксту перакладу на беларускую мову паводле 4-га выдання збору твораў. Загалоўкі кшталту «Гвозд цякучага моманту» прыгважджалі чытачоў намёртва.

Па меры набліжэння юбілею мы мусілі займаць усё больш глыбокую абарону. У рэдакцыю цугам ішлі дацэнты, краязнаўцы, аспіранты й пэрсанальныя пэнсіянэры. Кожны хацеў унесці свой уклад у ленініяну. Адзін заўзяты дасьледчык дваццаць гадоў спрабаваў даказаць, што Ленін быў у Беларусі. Ён вывучыў расклад руху дарэвалюцыйнай чыгункі, працягласьць стаянак на прыпынках, тыпы вагонаў і кошты квіткоў, паслугі насільшчыкаў і цэны ў буфэтах. Наклаў інфармацыю на замежныя вандроўкі правадыра, унёс папраўку на нечалавечую сьціпласьць, і вывеў, што Ленін ехаў празь Беларусь, але ноччу. Прычым апошня акалічнасьць зьяўлялася прадметам асаблівага гонару.

— Я сустракаўся са старымі бальшавікамі, — гаварыў ён у якасьці апошняга аргумэнту. Ягоня дасьледаваньні пераслалі на экспэртызу ў Маскву, і праз пару гадоў з інстытуту марксізму-ленінізму прыйшоў адказ, што выказанае сьцьвярджэньне не ўяўляецца неверагодным. Пасьля тонкай палітычнай барацьбы было вырашана павесіць мэмарыяльную дошку, але ня ў Менску, а ў Берасьці. Слова «ноччу» з тэксту выкінулі. На берасьцейскім вак-

зале дошка вісіць і дагэтуль (калі ня скралі на медны лом). Ледзь не забыўся: перад тым, як аддацца краязнаўчай дзейнасьці, энтузіяст дваццаць гадоў прасядзеў у лягерах на Калыме. Там, палярнай ноччу, і адбыліся сустрэчы са старымі бальшавікамі.

Некаторыя канвэрты зь юбілейнай пошты можна было не адкрываць — мы пазнавалі аўтараў па почырку. Але кожны ліст рэгістраваўся і, каб сьпісаць яго ў архіў, паводле правілаў трэба было даць адказ.

Майстэрства адказу грунтавалася на вялікім практычным досьведзе і было даведзена да афарыстычнасьці: «Мы ўважліва прачыталі ваш допіс. На жаль, рэдакцыя не змагла своечасова яго выкарыстаць». Ці такі: «Дзякуй за ўвагу да газэты. Вашыя меркаваньні сталі прадметам нашага абмеркаваньня і будуць улічаныя пры пэрспэктыўным плянаваньні». Адступленьні ад клясічных тэкстаў хавалі ў сабе пагрозу, у чым я пераканаўся асабіста.

Ліст прыйшоў зь Ніжняга Ноўгараду, які тады называўся Горкі. Палкоўнік запасу Чабурашкін (прозьвішча сапраўднае), член ВКП(б) з 1935 году, наведаў з тургрупай Горкі Ленінскія і дзяліўся сваімі ўражаньнямі ад паездкі. Я вырашыў, што маю справу з халтуршчыкам усесаюзнага маштабу, які рассылае свае допісы па ўсіх рэдакцыях у разьліку на перад'юбілейны попыт і адпаведны ганарар. І напісаў нешта накшталт таго, што інфармацыя не зацікавіла.

Мінуў месяц. Знаёмая рэгістратарка аддала мне другі ліст ад Чабурашкіна, хаця на гэты раз на канвэрце стаяла пазнака «рэдактару асабіста ў рукі». Палкоўнік абураўся адказам, кваліфікаваў яго як

«грамадзянскую блізарукасыць» і выказваў цвёрдую надзею, што ўспаміны будуць надрукаваныя. Я напісаў другі адказ, у якім неабачліва характарызаваў нататку палкоўніка як нудную, адарваную ад сучаснасці і заключаў, што надрукаваць ня зможам.

Удар зь берагоў Волгі не прымусіў чакаць. Счацвёраны залп быў нацэлены ў Менскі райкам, гаркам, абкам і ЦК партыі. Палкоўнік абвінавачваў рэдактара ў палітычнай сьлепаце і дакладаў, што ў газэце дзейнічае вораг (прозвішча пазначалася). У партыйных установах старых бальшавікоў не любілі і ўсе лісты пераслалі ў рэдакцыю.

Для падрыхтоўкі трэцяга адказу я пайшоў у бібліятэку. У выніку росшукаў было вырашана перамагчы праціўніка на яго ж тэрыторыі. Патрабаванні да ленінскай тэматыкі на старонках газеты такія высокія, пісаў я, што другасны пераказ пучевадзіцеля па мэмарыялу (былі пазначаныя старонкі, зь якіх палкоўнік чэрпаў натхненне) будзе зьнявагай як для чытачоў, гэтак і для памяці правадыра.

— Калі ваш карэспандэнт яшчэ працуе ў газэце, — пачынаў Чэбурашкін новы ліст з малавергоднага, на яго думку, дапушчэння, — дык яго зацікавіць той факт, што ўсе ягоныя бюракратычна-грэблівыя па форме і клясава-варожыя па сутнасці адпіскі цяпер вывучаюць у ЦК КПСС і Камітэце дзяржаўнай бяспекі СССР. Партыя не дазволіць зьдэквацца над кадрамі з паўвекавым стажам. Ленін жыві, Ленін жыве, Ленін будзе жыць. Ганарар прашу выслаць на ўказаны адрас.

Ад далейшай перапіскі я быў адхілены, але

эпістальярная вайна цягнулася яшчэ некалькі гадоў. Наступалі зацішшы, пасья палкоўнік, відаць, на-тыкаўся сярод сваіх папераў на адрас газэты і зноў ішоў на пошту. Потым у маладзёжнай газэце я па-бачыў знаёмае мультфільмавае прозьвішча пад апо-ведам пра візыт у маўзалеі. Як правільна сьцьвяр-джае Беларуска савецкая энцыкляпэдыя, том 6, старонка 319: «Хто за Леніным ідзе, той нідзе не прападзе».

Ленін часам ставіў у тупік самых спрактыкаваных ленінцаў. У мяне захавалася пара сырых га-зэтных палосаў, якія чытаюць дзяжурныя па нума-ры — вылоўліваюць памылкі, робяць скарачэньні, уносяць папраўкі. Адну такую паласу за люты 1989 году я ня выкінуў, бо яна мела каштоўны аўтограф ідэалёгічнага загадчыка з ЦК. Той асабіста правя-раў, як будзе асьвятляцца мітынг на стадыёне «Ды-нама». Пад загалоўкам «Эмоцыі — дрэнны дарад-ца» наладчыца МАЗа асудзіла нацыяналістычны сьцяг, ідэі сумніцельных эканамістаў і нефармалаў, якія ірваліся да ўлады. Загадчыку гэтага падалося мала, і ён размашыста дапісаў: «І наогул, навошта менскі гарвыканкам даў дазвол на такое пустое мітынгаваньне».

Але больш цікавым быў іншы пакрэмзаны «вод-гук працоўных». Інжынэр з трактарнага заводу падводзіў пад крытыку марксісцкую базу: «У.І.Ле-нін у цяжкія гады царскай рэакцыі зьвяртаўся да працоўных праз газэты, названыя простымі і зразумелымі словамі «Правда», «Искра», «Рабочая правда», «Рабочий путь». У нашых жа пісь-меньнікаў у роднай беларускай мове не знайшлося слова для назвы гісторыка-асьветніцкага тавары-

ства, і давялося яго пазычыць з царкоўнага лексыкону сярэдніх вякоў — «Мартыралёг».

Мяркуючы па крэсьленьнях, гэты пасаж выклікаў цяжкі роздум ідэоляга: што менавіта хацеў сказаць хітравумы інжынэр? Якую думку спрабаваў працягнуць? Ці не намякае, што ўмовы «царскай рэакцыі», у якіх вёў змаганьне Ільіч, падобныя на цяперашні час? Ці не атаясамлівае задачы, якія стаялі перад «іскраўцамі», з мэтамі нефармалаў? Адкуль нездаровая цікавасьць да царкоўнай гісторыі? Загадчык рэзка, злева направа, перакрэсьліў абзац.

І задумаўся зноў. Па ўсяму відаць, таварыш вучаў гісторыю бальшавіцкага партыйнага друку. Верна адзначае прастату і зразумеласьць як аснаватворныя рысы ленінскага вучэння аб рабоце ў масах. Па-пралетарску, без цырымоніяў высьмейвае й ставіць на месца недарэчных інтэлігентаў-пісьменьнікаў. Ідэоляг аднавіў перакрэсьленае.

Потым задумаўся яшчэ раз. Ленін зьвяртаўся да масаў са Швэйцарыі, Францыі й Англіі. Усе пералічаныя газеты былі па-сутнасьці адным выданьнем, якое мяняла назву. Нефармалы могуць успрыняць гэта як падказку, і з падтрымкай антысавецкіх эмігранцкіх цэнтраў пераняць тактыку. Няясная роля рэлігіі. Калі нефармалы прыслушаюцца да крытыкі й пойдучь на збліжэньне з сучаснымі царкоўнікамі — каму гэта будзе выгадна? Невыпадкова мусіруецца тэорыя пакаяньня, якую той-сёй хацеў бы навязаць грамадзкасьці й партыі. А тое, што ў беларускай мове не знайшлося адпаведнага слова — ці той гэта папрок, які патрэбны зараз? Нашто выпячваць яшчэ раз стан мовы, які

зrabілі сваім сыцягам нацыяналісты? Злашчасны абзац быў зноў перакрэсьлены справа налева.

Урэшце рэшт надрукавалі: «Усё ж такі Ленін...»

Праўда, і Леніну ня ўсё дазвалялася. Мы паразітавалі на модных апошніх працах і лістах спаралізаванага правадыра. У адной з публікацыяў прыводзіліся ягоныя словы пра памылку — маўляў, трэба прызнаць памылковасьць нашага погляду на нешта, ня памятаю што. Рэдактар абзац выкрэсьліў і растлумачыў:

— Усё ж такі Ленін...

АКТЫЎНА ЎДЗЕЛЬНІЧАЙЦЕ ВА ЎСЕНАРОДНЫМ РУХУ ЗА
ЖАНОМІЮ І БЕРАЖЛІВАСЦЬ!

Мы, жыхары пятага паверха, асабліва чакалі рамонт даху.

**Кінастужкі рэжысёра Віктара Дашука — гэта дыялог паміж
мастаком і жыццём.**

*Трэба фарсіраваць тэмпы ўборкі бульбы, павялічыць іх на
касьбе насеннікаў бабовых траў, у самыя сціслыя тэрміны
завяршыць сяўбу, больш эфектыўна весці ўздым зябліва.*

На Гродзеншчыне, скажам, пастаянна праводзяцца спецыяльныя месячнікі,
гйдні, дні і рэйсы міру.

Выключна востра стаіць пытан- не захавання народнага добра.

**Менавіта імкненне да новых вышынь у працы натхніла дваццаць
вадзіцеляў закончыць зменную сярэднюю школу.**

Антынародная ўнутраная і знешняя палітыка адміністрацыі Р.Рэйгана пры-
вела да значнага падзення папулярнасці кіруючай рэспубліканскай партыі.

Магчыма, хто-небудзь падумае, што атрымліваючы параўнальна нядрэнны ўра-
джай бульбы — больш як 150 цэнтнераў з гектара, — мы на самай справе
карысталіся асаблівымі ўмовамі надвор'я.

**Скажу свае словы і зорам і нівам, табе, горды бусел, табе,
сенажаць, на сцежках Айчыны я тым і шчаслівы, што ёсць
мне каму свае словы сказаць.**

Таварыш Брэжнеў пабываў каля помніка Кіраву.

АСАБЛІВУЮ ЦІКАВАСЦЬ ВЫКЛІКАЎ У МЯНЕ РАЗДЗЕЛ
«ПРАПАГАНДЫСТ І ПЯЦІГОДКА».

Дазвольце сардэчна вітаць Вас ад імя ветэранаў грамадзянскай і Вялікай Ай-
чыннай войнаў і паднесці ў дар гэты меч, як сімвал міру, у знак удзячнасці
Камуністычнай партыі і асабіста Вам за нястомную барацьбу, якую Вы вядзеце
за захаванне міру на зямлі.

ПРЫЧЫМ ЯДАВІТЫЯ ЁСЕ ЧАСТКІ БЕЛАЙ ПАГАНКІ —
КАПЯЛЮШЫК, НОЖКА, СКУРА.

Паўторная копка паказала, што на кожным квадратным метры ў калгасе XVII партз'езд Брагінскага раёна засталася яшчэ па 30 клубняў.

**Я — кіргіз, вялікае краіны,
партыі вялікай нашай сын.**

Работніца цокалевачнага цэха Р.І.Рубель ад імя жанчын-маці запатрабава ла неадкладнага і поўнага вываду ізраільскіх войск з тэрыторыі Лівана.

Сталовая разлічаная на адначасовае абслугоўванне 50 чалавек, а відэльцаў лыжак — па 30.

**Трактар будучага. Палёт працягваецца.
Злавесныя змовы супраць Індыі.**

Праверце, ці добры ў вас зрок, ці бачыце вы побач з сярэдняй зоркай ручкі кайша (Міцарам) — няяркую зорачку — Алькар.

Нават такое нас зацікавіла: колькі тона караняплодоў бярэ з зямлі розных рэчываў

**Партыйнае жыццё:
стыль дыктуе час.**

А вось пра тое, каб рабіць добрую цэглу, чамусьці не клапацяцца.

Каму гайку вытачыць, каму ўтулку паднавіць, а то і цэлы болт зрабіць — усяго не пералічыш, з чым звяртаюцца людзі да токара В.Ф.Кучаравенкі.

Кастрычніцкая сацыялістычная рэвалюцыя прынесла в'етнамскаму народу святло марксізму-ленінізму.

Ніколі, верце, не забуду таго дня, калі Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР мне было прысвоена ганаровае званне маці-герані.

КАНЦЭРТ ДЛЯ ПРЭЗЫДЭНТА

Частка I

Першага жывога прэзыдэнта я сустрэў яшчэ пры савецкай уладзе. Ён нават прыслаў мне ліст, дзе пісаў, што сустрэча надоўга запала яму ў памяць. Мне яна таксама запала, хаця зь іншай прычыны. Канечне, зараз гэтай публікі гаць гаці, але тады любы прэзыдэнт быў экзотыкай. На пачатку 70-х Менск наведаў Ніксан: праезд перакрылі, да вокнаў не падыходзь, адны спэцыяльна абвучаныя сьцяжкамі махалі. Мой сябар хацеў перайсьці вуліцу, дык потым у нашым інстытуце замежных моваў яго дапытвалі: зь якой мэтай спрабаваў уступіць у сувязь з амэрыканскім прэзыдэнтам? З сапраўдным прэзыдэнтам сапраўднай дзяржавы я пазнаёміўся пад час сваёй самай першай паездкі за мяжу.

Выехаць выйшла з дапамогай таго самага аднакурсніка, які спрабаваў уступіць у несанкцыяваную сувязь зь Ніксанам: ён працаваў перакладчыкам у бюро маладзёжнага турызму «Спадарожнік». Тэлефонная размова была кароткай: гарыць пуцёўка ў камсамольскую спэцтургрупу, прынясеш грошы да абеду — твая.

Пасья заканчэння інстытуту я працаваў ужо некалькі гадоў, але яшчэ ні разу ня быў за мяжой. Пуцёўка каштавала 426 рублёў — тры месячныя зарплаты. На яе пайшлі грошы, адкладзеныя на мэблю (усё роўна свая кватэра ў бліжэйшыя гады не пагражала). Прыстаўка «спэц» да назвы тургрупы азначала, як высветлілася, што я быў адзіны, хто плаціў за паездку. Астатнія ехалі на казённым кошт.

Паездка была на невялікі востраў у Міжземным моры. Паводле Гамэра, менавіта на ім падарожнікі па залатое руно на чале з Адысэем сустрэліся з Цырцэяй, якая ператварыла іх у свінняў. Гамэр, як высветлілася, добра ведаў мясьціны, пра якія пісаў.

Аснову групы складаў народны ансамбль песні й танцаў аднаго зь менскіх заводаў. Рабочых у ансамблі не было ніводнага, калі не лічыць кіраўніка, які ў працоўнай кніжцы лічыўся фрэзэроўшчыкам. Ансамбль выступаў перад кіраўніцтвам завода на савецкія сьвяты, а таксама бесьперапынна ўдзельнічаў у конкурсах, аглядах і справаздачных канцэртах, якія разрослая бюракратыя прафэсійнай самадзейнасьці наладжвала ў неверагоднай колькасьці. На аглядах важныя цёткі з упраўленьняў культуры прысвойвалі званьні «народных» натасканым на мэханічных рэпэтыцыях удзельнікам

мастацкай самадзейнасьці. Ні адна зь цётка ня важыла менш за 5 пудоў, а былі й больш важкія экзэмпляры. Перад імі лісьлівілі, дарылі кветкі й цукеркі, плялі інтрыгі.

(Я потым неяк задумаўся: куды ж зьніклі цёткі, калі разам з савецкай уладай сканала прафэсійная мастацкая самадзейнасьць? У камэрцыйных шапіках, абменных пунктах валюты й на сэкс-тэлефонах сядзіць маладое пакаленьне, выхаванае цёткамі, а дзе ж яны самі? Куды падаліся, што робяць, на якой ніве сеюць і жнуць, мітуюць і караюць? Ці ёсьць такая ніва? Аказалася — ёсьць: выбарчыя камісіі па правядзеньню дэмакратычных выбараў. О, якія цуды мастацтва дэманструюць там былыя наглядчыцы Музаў, як высока лунаюць над бытам і трывіяльнасьцю інструкцыяў! Уваскрашаюць мёртвых, выклікаюць духаў і могуць адным бюлетэнем накарміць пяць тысячаў, а таксама наадварот. І пры гэтым — ніякай самадзейнасьці!)

Званьне «народны ансамбль» азначала прызнаньне заслуг кіраўніка, большую зарплату. Але самае галоўнае — адкрывала дарогу да паездак за мяжу. «Кароль Лір» блякне перад інтрыгамі, змовамі й здрадамі, сьлязамі, адультэрамі й клятвамі ўвернасьці, якімі суправаджалася барацьба за месцы ў групе. Такі ансамбль і склаў дваццаць з трыццаці ўдзельнікаў паездкі.

Астатнія месцы разьмеркаваліся паміж супрацоўнікамі абкаму і райкаму партыі, ЦК камсамолу і таварыства «Веды». Яны лічыліся прапагандыстамі. Меркавалася, што ансамбль будзе танцаваць, а прапагандысты — адкрываць вочы астраўной грамадзкасьці на міралюбны зьнешні курс партыі і

ўраду. Таму ім пуцёўкі выдалі бясплатна. Апроч мяне, у групе быў толькі адзін турыст, які не танцаваў і ня меўся чытаць лекцыяў. Ён сказаў, што працуе зборшчыкам на заводзе «Гарызонт». Калі на інструктажы абменьваліся тэлефонамі, ён таксама даў свой рабочы нумар.

— Здрава, у вас тэлефон на канвэеры! — не стрымаў я здзіўленьня. Ён толькі ўсьміхнуўся. Канвэер, выглядала, быў зусім у іншым месцы. Яму, як я зразумеў, аплацілі ня толькі пуцёўку, але яшчэ й выпісалі камандзіровачныя ў адпаведнасьці са званьнем.

Перакладчыца чакала нас у Маскве — гэтае бясплатнае месца належала сталічнай камсамольскай мафіі. Кабета аказалася баявая, ангельскай мовай валодала ў межах, неабходных для закупкі магнітафонаў. Паколькі ў анкеце я пазначыў, што скончыў інстытут замежных моваў, дык усю паездку працаваць давялося аднаму мне.

Востраў сустрэў нас халодным ветрам і штормам — стаяў травень, да адкрыцьця сэзону заставаўся яшчэ месяц. Мы былі адзіныя ў невялікім сьціплым гатэлі, які, як высветлілася, належаў той самай фірме, што арганізавала тур. Фірма мела выключнае права на савецкіх турыстаў, бо належала сакратару мясцовай кампартыі. У мяне, аднак, складалася ўражаньне, што ўзаемасувязь была адваротная: кіраўнік фірмы стаў сакратаром кампартыі, каб атрымаць даходны бізнэс. Для савецкіх турыстаў паняцьця «сезон-несезон» не йснавала, публіка была запалоханая й непатрабавальная і, зрабіўшы падарункі начальству, можна было забясьпечыць станоўчы водгук і няблага зарабіць.

У астраўной кампартыі налічвалася чалавек сто трыццаць, яна лічылася баявым атрадам міжнароднага камуністычнага руху, генэральнага сакратара запрашалі на нарады і зьезды ў Маскву. Інструктары міжнароднага аддзела ЦК, у сваю чаргу, рэгулярна каталіся пазагараць на востраў, праўда, у адрозьненне ад турыстаў, — у сезон.

Відаць, справы йшлі добра, бо кіраўнік фірмы ад імя кампартыі запрасіў усю тургрупу ў кінатэатар.

— Як з ідэйнага боку карціна, ці не антыкамуністычная? — праявіў пільнасьць кіраўнік тургрупы. Сакратар кампартыі запэўніў, што ў яго кінатэатры (аказалася, што гэтая ўстанова таксама належала яму) антыкамуністычныя карціны ня йдуць. Тым ня менш, вопытны кіраўнік сабраў прапагандыстаў, папярэдзіў аб магчымых правакацыях і заклікаў да пільнасьці й адпору.

Фільм называўся «Сэкс-машына». Гэта было першае кіно такога кшталту ў маім жыцці: дагэтуль самым эратычным фільмам, які я бачыў, быў «Андрэй Рублёў»: там у сцэне «ноч на Купальле» мільгалі голыя постаці. Кінавопыт астатняй групы, магчыма, за выключэньнем прапагандыстаў, быў ідэнтычны з маім, аднак ніхто гэтага не паказваў. У перакладчыцы ў гэты дзень, як звычайна, балела горла, і ў паўпустым кінатэатры ўся група расьселася вакол мяне.

Калі потым кіраўнік групы пісаў справаздачу аб паездцы, ён адзначыў прагляд фільма, прысьвечанага эканамічнаму крызысу, крытыцы рэлігійна-буржуазнай маралі і экалягічным праблемам Захаду, вырашэньне якіх падштурхоўваецца толькі прыкладам Савецкага Саюзу.

Падзеі ў фільме разгортваліся ў Рыме часоў татальнага энэргетычнага крызысу: няма бэнзыну, электрычнасьці, на гарадзкія вуліцы вярнуліся коні й карэты.

— Драпежнае вынішчэньне рэсурсаў, адсутнічае плянавая эканоміка, няма сыстэмы маральна-матэрыяльнага заахвочваньня энэргазьберажэньня, — адкамэнтаваў пачатак адзін з прапагандыстаў.

У фільме дзейнічаў прафэсар-маньяк, які шукаў спосабы здабычы электрычнасьці з сэксуальнай энэргіі. У навуковых мэтах на лябараторны стол клаліся асыстэнты з асыстэнткамі, на іх чаплялі датчыкі, шматколерныя драты цягнуліся да трансфарматараў, вымяральнікаў сілы й частаты току. Па камандзе прафэсара экспэрымэнтатары пачыналі экспэрымэнтаваць. Заўважыўшы рэзкае павышэньне ўвагі турыстаў да падзеяў на экране, актыўны прапагандыст вырашыў даць відовішчу клясавую ацэнку.

— Звычайная эксплюатацыя чалавека чалавекам, як заўсёды пры капіталізме, — растлумачыў ён.

— А пры сацыялізме? — спытаўся нехта нябачны ў цемры.

— А пры сацыялізме — наадварот! — парыраваў прапагандыст.

Непасрэдны працэс вытворчасьці сэксуальнай энэргіі на экране не паказвалі. Рэжысэр пайшоў шляхам сублімацыі: у самыя пікантныя моманты камэра пераяжджала на вымяральную апаратуру, і глядач мусіў сам здагадацца, што азначае адхіленьне стрэлкі вольтмэтра на пяць ці дзесяць дзяленьняў.

Тым часам экспэрымэнтатары на экране да-

біваліся ўсё большых і большых посьпехаў: запальвалі лямпачкі, уключалі халадзільнікі й электрапліты, а адна пара з асабліва высокім каэфіцыентам карыснага дзеяння рухала хуткасны ліфт, а потым угнала электрацягнік. Такое народнагаспадарчае выкарыстаньне распусты не магло ня выклікаць шчырай ухвалы з боку прапагандыстаў:

— Умеюць жа з усякай трасцы зрабіць карысьць! Як японцы з кары!

Эпахальная перадача савецкага карэспандэнта зь Японіі пра тое, як, купіўшы савецкі лес, японцы выкарыстоўваюць яго на 102%, бо перапрацоўваюць нават кару, за якую ня плацяць, глыбока запала ў душы савецкіх тэлегледачоў. Прычым ня ў тым сэнсе, што, маўляў, нам бы так рабіць, а — прыдуркі ўсё ж гэтыя японцы!

У фільме згадваўся і Савецкі Саюз: калі італьянская ўрадавая камісія абмяркоўвала вынаходзтва прафэсара, супраць выступіў прадстаўнік Ватыкану: падобнае выкарыстаньне граху супярэчыць вучэньню царквы.

— Вы, сьвяты айцец, яшчэ пра бязгрэшнае зачацьце скажыце! — узвіўся міністар абароны. — А калі гэта першымі зрабяць саветы?..

І кардынал здаўся.

— Ну, як вам, таварышы, фільм? — пацікавіўся кіраўнік пасья сэансу.

— А, так сабе: самыя цікавыя моманты не паказалі, — адказаў адзін з танцораў.

У справаздачы потым кіраўнік напісаў: «Буржуазная цэнзура выклікала адмоўную ацэнку моладзі, якая прадэманстравала здаровыя клясавыя інстынкты».

З інстынктамі ў групе сапраўды ўсё было ў парадку: думаю, калектыўна выпрацаванай энэргіі хапіла б для асьвятленьня ўсяго невялікага вострава.

ЗМАГАЙЦЕСЯ СУПРАЦЬ ІМПЕРЫЯЛІЗМУ, НЕАКА-
ЛАНІЯЛІЗМУ І ГЕГЕМАНІЗМУ, ЗА МІР І БЯСПЕКУ!

Зайну я ўспамінаю заўсёды, калі думаю аб міры.

Палюбіў цябе, Туркменія!

Умовы надвор'я гэтага года спрыяльнымі не назавеш.

Чаму, гаварыў таварыш Л.І.Брэжнеў, некаторыя членны партыі не паказваюць прыклад у працы, умення дамагацца добрых вынікаў у рабоце?

Калі дзяўчына пахне нікацінам густа, яна напамінае мне маліну з дустам.

Васіль Кандратавіч карыстаецца вялікім айтарытэтам у калектыве, служыць прыкладам для моладзі.

Яны ўпарта адмаўляюцца акуратна зрываць яблыкі з дрэў, пакаваць іх у скрынкі адпраўляць на захоўванне.

НЕПАХІСНАЯ ПЕРАМОГА САЦЫЯЛІСТЫЧ-
НАЙ ІДЭАЛОГІІ.

Пярвічная партыйная арганізацыя «Полымя», рэдкалегія, усе творчыя і тэхнічныя супрацоўнікі рэдакцыі, выконваючы пастанову Цэнтральнага Камітэта КПСС «Аб творчых сувязях літаратурна-мастацкіх часопісаў з практыкай камуністычнага будаўніцтва» зрабляць усё, каб на старонках нашага выдання знайшлі пастаянную прапіску творы, якія б смела ішлі ў жыццё на самыя баявыя рубяжы, пільна, на высокім ідэйным і мастацкім узроўні даследвалі і паказвалі веліч нашых здзяйсненняў, праблемы палітычныя, эканамічныя, духоўныя.

Летась, напрыклад, усе калгасы і саўгасы рэспублікі рэалізавалі 48,6 тоны рыбы — у некалькі разоў менш, чым прадугледжвалася планам.

КАТЭГАРЫЧНА ЗАБАРОНЕНА ПЕРАВОЗІЦЬ ЛЮДЗЕЙ У
ТРАКТАРНЫХ ПРЫЧЭПАХ.

**Варшава, Лодзь, Торунь і Беласток як
дарагіх гасцей прымалі дэлегацыю
пісьменнікаў БССР на чале з М.Танкам.**

*Калі, аднак, арганізатары беспарадкаў не зробіць вывадаў з
папярэдняга вопыту, то кіраўніцтва ПАР не спыніцца пера-
рад прымяненнем мер, неабходных для аховы парадку.*

Са значнымі стратамі пачалі зімоўку ў калгасах і саўгасах Слуцкага, Уздзенска-
га, Пухавіцкага, Дзяржынскага, Валожынскага, Барысаўскага, Глускага, Смаргон-
скага, Светлагорскага, Ушацкага, Бешанковіцкага, Брэсцкага, Жабінкоўскага
іных раёнаў.

ПІЯНЕР, ТЫ БУДЗЬ ГАТОЎ ПАДТРЫМАЦЬ СВАІХ БРАТОЎ!

**Перад тым, як уключыць пра-
ходчы шчыт, Шастапалаў па-
гагарынску сказаў: «Паехалі!»**

*«Свабодная Еўропа» і «Свабода» утрымліваюцца на сродкі
ЦРУ і дастаткова зарэкамендавалі сябе як апаганшчыкі
міжнароднага радыёэфіра.*

Усё большую папулярнасць набываюць у горадзе агітпляцоўкі.

**У Чэхаславакіі прынятая перспектыўная праграма ўдасканалення
работы гандлёвай сеткі.**

Сэканомлена сыравіны і паліва на многія мільёны донгаў.

*Практыка паказала, што, калі пасеяна дастаткова траў
можна забяспечыць грамадскі статак кармамі.*

Ведае ён і аб тым, што сотні рабочых «Джэнерал мотарс» ужываюць наркатык
толькі для таго, каб справіцца з шалёным тэмпам работы.

Ідэалагічнай рабоце — актуальны змест і сучасныя формы.

Няма ніводнага прыкладу, каб гультай дажыў да паважанага ўзросту.

КАНЦЭРТ ДЛЯ ПРЭЗЫДЭНТА

Частка II

Турысцкія аб'екты мы паглядзелі за першыя пару дзён і пачалі рыхтавацца да канцэрту. Сакратар кампарты прадставіў залю свайго кінатэатру (уваход, дарэчы, быў платны нават для камуністаў, так што свае 102% сакратар зарабіў). Напярэдадні прадстаўленьня нам абвясцілі, што на канцэрт прыйдзе сам прэзыдэнт краіны.

Паводле савецкіх мерак, краіна была несур'ёзная, тысячаў трыста жыхароў. Але слова «прэзыдэнт» несла нейкі магічны сэнс, нешта невядомае, небясьпечнае, правакацыйнае. Не зважаючы на астраўны нэўтралітэт, ад яго патыхала блёкамі НАТА, СЕАТА і СЕНТА адначасова, балістычнымі ракетамі,

авіяносцамі й атамнымі падводнымі лодкамі. Калі афіцыйная перакладчыца пачула пра прэзыдэнцкі візыт, дык заявіла, што ў яе няма вопыту выступленьня на сцэне і захварэла.

— А ў цябе ёсьць вопыт? — пацікавіўся кіраўнік групы.

Сцэнічны вопыт у мяне быў. Асабліва запомнілася сьвяткаваньне пяцігодзьдзя інстытуцкага хору. Я патрапіў у харысты з прычыны штаноў: кантынгент у інстытуце быў дзявочы, хлопцаў катастрафічна не хапала. Мяне злавілі ў калідоры й паставілі ў апошні шэраг, дзе я прастаяў тры гады. Рэпэртуар быў з ухілам у містыку: «Ленин — это весны цветенье», «Вечно живой Ильич».

Кантроль за наведваньнем вёўся жорстка, як у дысбаце: пераклічкі на пачатку рэпэтыцыяў і ў канцы, дакладныя рэктару, раздача ці, адпаведна, пазбаўленьне стыпэндый альбо месца ў інтэрнаце. Што толькі я ні рабіў, каб вырвацца з пасткі: прыносіў лісты з аэраклюбу, што ў мяне трэніровачныя зборы, запісаўся на дзяжурствы ў народную дружыну, нават аднойчы засьпяваў на канцэрце. У кіраўніка пачаліся канвульсіі, але дзяўчаты-альты зараўлі й заглушылі мой пратэст.

Рэванш адбыўся на сьвяткаваньні пяцігадовага юбілею хору. Пасьля канцэрту, які я вёў у якасьці канфэрансье, была п'янка ў грывуборных. Прафсаюзнае начальства, кіраўнікі іншых мастацкіх калектываў, эліта хору — стараста й яе намесьнікі, салісты, пара камсамольскіх функцыянераў падымалі тосты, закусвалі, а потым нехта прапагнаваў засьпяваць што-небудзь «для душы». Не-

чакана для сябе я апярэдзіў усіх з прыпеўкай:

*«Пароход пльвёт прамю к прыстані,
Будем рыбу кормить коммунистами!»*

Я абсалютна ня быў злосным дысыдэнтам, амаль нічога ня ведаў пра слаўную гісторыю КПСС, — проста словы спадабаліся. Магчыма, гэта была эстэтычная рэакцыя на наш замагільны рэпэртуар. Прычым прасьпяваў няблага, у сэнсе — гучна. Кіраўнік хору потым адзначаў: «Ён першы раз не сфальшывіў, але лепш бы памаўчаў». Мяне выратавала рэпутацыя несур'ёзнага чалавека (я друкаваў гума-рыстычныя апаবাদаньні ў маладзёжнай газэце) і статус канфэрансье, якому дазволена несцьці абы што. Так ці йначай, але больш на рэпэтыцыі я не зьяўляўся і на сцэне не выступаў.

І вось пасьяля доўгага перапынку я зноў выйшаў на сцэну.

Рэпэртуар ансамбля насіў падкрэсьлена інтэрнацыянальны характар і ўключаў танцы народаў СССР, ад рытуальных плясак аленяводаў да аварскай лязгінкі. На пачатку я прывітаў глядачоў ад імя артыстаў зь Менску, а потым па хадзе канцэрту прадстаўляў нумары. Апошняяй ішла «Калінка», якую выконвалі на біс. Публіка добра ведала гэты нумар, які паказвалі ўсе танцоры з Савецкага Саюзу.

Пасьяля канцэрту нас з кіраўніком групы, да якога далучыліся й прапагандысты, паклікалі ў фае, падвялі да нейкага старога і прадставілі:

— Пан прэзыдэнт, гэта госьці з Расеі.

Я ўдакладніў, што мы зь Беларусі; усе па чарзе паціснулі старому руку. Вакол сабраўся натоўп, ахоўнік прэзыдэнта насцьцярожана паглядваў па баках. Пасьля камплімэнтаў канцэрту прэзыдэнт раптам спытаўся:

— Скажыце, а чым вы, беларусы, адрозьніваецеся ад расейцаў?

На гэтае пытаньне мне давялося адказваць якраз напярэдадні. Я заблудзіўся ў партовым раёне й павярнуў на вуліцу, якая прывабіла ілюмінацыяй — амаль на кожным будынку сьвяціліся чырвоныя лампы. За мяжой я быў упершыню і таму не адразу ўсьвядоміў, куды патрапіў. Мне памахала спачатку мулатка гадоў дваццаці пяці, я памахаў у адказ, але не спыніўся. Потым падыйшла смуглявая парачка семнаццацігадовых. Калі я зь цяжкасьцю высьлізнуў зь іхных абдымкаў, перада мною стаялі два даволі сур’ёзныя тыпы з татуіроўкамі. Тыпаў цікавіла, што канкрэтна я хачу.

Я прызнаўся, што хачу дадому.

— Куды-куды?

Як вядома, «Беларусь» у літаральным перакладзе на ангельскую гучыць як «Белая Русь».

— Глядзі ты, аказваецца, расейцы, як амэрыканцы, бываюць чорныя й белыя, — зрабілі вывад незнаёмцы. І прапанавалі: — Ня хочаш чорную — бяры белую.

Нягледзячы на рэльефную мускулатуру партовых грузчыкаў і пэўную цікавасьць прапановы, я праявіў адвагу і маральную стойкасьць. Сьпешна, пад абразьлівыя выкрыкі жрыцаў любові пакідаючы раён чырвоных ліхтароў, я саграваўся думкай, што

на маім месцы так зрабіў бы кожны, каму абмянялі валюты толькі на 30 рублёў.

І вось — сам прэзыдэнт задае тое ж пытаньне, што й партовыя сутэнёры: хто такія беларусы. Мне стукнула ў галаву пацешыць старога сваёй гісторыяй, я пачаў пераказваць дыялёг ля публічнага дому — і папярхнуўся: прэзыдэнт быў ня белы. Праўда, ён быў і ня чорны, а нейкага туманна-бруснічнага колеру з іскрой, як фрак Чычыкава. Не выключаю, што ад хваляваньня мне мроілася.

— Уайт Раша — Белая Русь ты мая! — нечакана ўмяшаўся актыўны прапагандыст, той самы, які тлумачыў, што пры капіталізме чалавек эксплюатуе чалавека, а пры сацыялізме — наадварот.

— О, белыя рускія, я ведаю, — ажывіўся прэзыдэнт. І патлумачыў народу, які таўпіўся навокал: — Яны змагаліся за цара!

Астравіцяне загулі, прапагандыст ахнуў, кіраўнік аслупянеў. З падобнай трактоўкай сваёй нацыянальнай прыналежнасьці я сустракаўся за мяжой потым ня раз. Але тады гэта здарылася ўпершыню, прагучала зусім нечакана, да таго ж — з вуснаў прэзыдэнта.

— А мы вось змагаліся супраць ангельскай кароны, — сказаў прэзыдэнт. (Востраў толькі пару гадоў як выйшаў з-пад брытанскага пратэктарату.)

— Ты яму перакладзі, што й мы супраць манархіі, — захваляваўся прапагандыст. — Аляксандра II забіў беларус Ігнат Грынявіцкі. А ў Менскім раёне ёсьць калгас імя Войкава — ён расстрэльваў царскую сям'ю!

У інстытуце нас вучылі, што прафэсія перакладчыка — гэта прафэсія невідзімкі. Ты — сродак, мэдыюм, аўтаматычны трансфарматар словаў суразмоўцаў, і ня можаш ацэньваць і рэдагаваць выказваньні. Пры сынхронным перакладзе розум добрага перакладчыка заняты адэкватнай граматычна-лексычнай камунікацыяй тэксту, а не цэнзурай. Я перакладаў як аўтамат.

— Аднак як члены брытанскай Садружнасьці нацыяў, мы й надалей уважаем каралеву Лізавету за свайго манарха, — разгублена прызнаўся прэзыдэнт.

— У нас гэтае пытаньне вырашанае канчаткова! — пахваліўся прапагандыст. — Перадавікам уручаем пераходны прыз Войкава...

Апошнюю фразу сказаць па-ангельску вельмі няпроста. Шмат пазьней я папрасіў перакласьці гэты выраз знаёмага амэрыканца, выпускніка факультэту масавых камунікацыяў Нью-Ёрскага ўнівэрсытэту, які свабодна гаварыў на шасьці эўрапейскіх мовах. На працягу гадзіны ён задаваў пытаньні, што такое перадавік, вытворчасць, пераходны прыз, што менавіта зрабіў Войкаў. Для перадачы пяці простых і зразумелых любому савецкаму чалавеку словаў лепшаму выпускніку курсу, чыя дыплёмная праца дагэтуль захоўваецца ва ўнівэрсытэцкай бібліятэцы, спатрэбілася трыццаць лексычных адзінак ангельскай мовы.

Прывяду адваротны даслоўны пераклад: «Кожны месяц наёмнаму працаўніку, чыя прадукцыйнасьць у дадзеным вытворчым падразьдзяленьні ў дадзены пэрыяд пераўзыйшла прадукцыйнасьць усіх астатніх, уручаецца ў часовае валоданьне прыз на

вызначаны абмежаваны тэрмін за лепшае забойства цара».

Не выключаю, што ў маім перакладзе таксама прагучала нешта падобнае.

— Ня можа быць! — ахнуў на гэты раз прэзыдэнт.

— Можа! — радасна запэўніў прапагандыст. — Усе нашыя турысты — перадавікі!

Прэзыдэнт падаўся назад. Пад пінжаком цела ахоўніка выпнулася нешта вуглаватае. Кіраўнік групы, які дагэтуль ашаломлена назіраў за ходам ідэалягічнай дуэлі, раптам прысеў, быццам зьбіраўся станцаваць «Яблычка», і схапіўся за сэрца. Пачалася беганіна, прэзыдэнт пачакаў, пакуль зьявіліся лекары, і хутка разьвітаўся. У гатэлі кіраўнік адразу адкрыў чамадан, дастаў бутэльку гарэлкі, наліў і выпіў, потым наліў зноў.

— Гэта была загадзя сплянаваная правакацыя, — апраўдваўся на экстранным сходзе групы актывіст прапаганды й агітацыі. — Таварышы, калі зноў давядзецца пачуць падобнае пытаньне, трэба казаць: мы ня белыя, мы — чырвоныя.

— Ты каго маеш на ўвазе? — шэптам спытаўся кіраўнік, які ад перанесеных хваляваньняў і гарэлкі збарвянеў; яго й без таго пунсовая шыя налілася крывёю. Перажыты стрэс патрабаваў разрадкі, і ён з размаху ўрэзаў кулаком па сталю: — Ты не чырвоны, тваю маць! Ты дурны!..

Прапагандыст спачатку пабялеў, затым пачырванеў, як рак, потым пазелянеў. Да бел-чырвона-белага сыцягу заставалася яшчэ дзесяць гадоў, да прэзыдэнцкага чырвона-зялёнага й таго болей. Хаця не, чырвона-зялёны зь белым арнамэнтам існаваў

якраз тады, так што колеравая гама ідэалягічна была цалкам вытрыманая. Кіраўнік і мне параіў зрабіць вывады з таго, што адбылося.

Адзін вывад, па-мойму, ляжаў на паверхні: для перадачы рэаліяў разьвітога сацыялізму мова Шэкспіра й Байрана недастаткова разьвітая.

Орвэла я тады яшчэ не чытаў.

ТАСКАРАЙЦЕ РАЗВІЦЦЁ ПРАДУКЦЫЙНЫХ СІЛ УРА-
ІА, СІБІРЫ І ДАЛЁКАГА УСХОДУ!

Тры паталага-анатамічным даследванні дыягназ цал- кам пацвердзіўся.

*Але мы не перастаем захапляцца сапраўды небывалым
подзвігам КПСС, здзейсненым у імя чалавецтва.*

Гэты ж час спыніць на пяць мінут работу ўсіх прадпрыемстваў і арганізацый па
сёй тэрыторыі Савецкага Саюза за выключэннем прадпрыемстваў бесперапын-
най вытворчасці; зрабіць на працягу трох мінут салют гудкамі на фабрыках, за-
водах, чыгунках, на суднах марскога і рачнога флоту.

раіна ў горы, у горы бязмежным... зямныя вядомы нам вартасці. І мы над
руною таварыша Брэжнева клянёмся ў вернасці Партыі.

Іытаю-перачытваю кнігу Ф.М.Янкоўскага «І за гарою іакланюся» і ціха радуюся.

Калоба планеты. Глыбокі смутак народа. У памяці мільёнаў. Бязмерная горыч
траты.

Гыя, хто дрэнна рыхтаваўся да зімы, папярэдджаны.

Плятвай звянец у жалобнай цішыні велізарнага цэха словы аб тым, што мала-
дыя рабочыя выканаюць завяшчанне Леаніда Ільіча Брэжнева — з яшчэ боль-
шай энергіяй будуць змагацца за далейшае ўмацаванне эканамічнай магутнасці
радзімы.

Без трывалага маральнага багажу не- магчымы футбаліст высокага класа.

Цэнтральны Камітэт Кампартыі Беларусі. Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларусі-
ай ССР. Савет Міністраў Беларускай ССР. Іван Шамякін, народны пісьменнік БССР,
Герой Сацыялістычнай працы. Саюз журналістаў БССР. Максім Танк, народны паэт
БССР, Герой Сацыялістычнай Працы. Магілёўскія хімікі, віцебскія швейнікі,
докшыцкія хлебаробы, мінскія станкабудаўнікі. А.Карпаў, першы сакратар праўлен-
ня Саюза кінематаграфістаў БССР. Д.Жмуроўскі, прафесар Беларускага дзяржаў-
нага ўніверсітэта імя У.І.Леніна. Саюз пісьменнікаў БССР. Г.Макарава, Л.Рахленка,
І.Стома, В.Тарасаў — народныя артысты СССР. Саюз мастакоў БССР.

НА 6,2 ПРАЦЭНТА ВЫРАСЛІ ЦЭНЫ Ё ШВЕЙЦАРЫІ.

**Светлую памяць Леаніда Ільча Брэжнев
ўшанавалі патрыярх усяе Русі Пімен і іншы
прадстаўнікі вышэйшага духавенства Рус
кай праваслаўнай царквы.**

На год раней намечанага тэрміну завершана будаўніцтва ангара на аэрадро
Ферыхедзь.

Наш арыенцір — сучаснасць

Фільмы аб чэкістах.

Светлым ленініскім шляхам.

*Барацьбу думкі, вучэнне аб перамозе працоўнага класа на
прыгнятальнікамі дзед Талаш атаясамліваў з вобразам ч
лавека на кані і са зброяй, як гэта было прынята ў скульп
турным мастацтве мінулага.*

Удвая больш мінулагодняга назапасілі кармоў для грамадскага статка працаўн
калгаса «Абарона» Добрушкага раёна.

**Цяжкае становішча склалася
сталеліцейнай прамысловасці ФРГ**

*Чалавек хоча быць сярод людзей і пасля работы, і м
імкнемся, каб гэта патрэбнасць задавальнялася не
рэлігійнай абшчыне.*

Наша ўпэўненасць заснавана на рашэнні нечарговага Пленума ЦК КПСС, на як
Генеральным сакратаром ЦК нашай партыі аднагалосна выбраны верны саратн
Л.І.Брэжнева — Юрый Уладзіміравіч Андропоў.

За шкуры жывёл, забітых на жывёлазабойчых пунктах, выплачваецца надбаўн
ў размеры 7 працэнтаў кошту скуры, а кішэчная сыравіна аплачваецца па цане
гатунку.

Труну з цэлам памершага павольна апускаюць у магілу.

ТРЭЦІ ЛІСТ

Трэба нешта даваць у нумар, а нічога няма — жнівень, мёртвы сэзон, палова рэдакцыі ў адпачынку. Падвёў аўтар, які не прынес абяцаны артыкул, а з сакратарыяту ўжо двойчы цікавіліся... У мяне на сталае толькі двадохлыя лісты, якія, значна скараціўшы, з нацяжкай можна даць пад рубрыкай «нашы ідэалы». Але для падборкі трэба хаця б тры лісты. Зноў зазірнуў адказны сакратар. Што ж, калі гара ня йдзе да Магамэта... Праз паўгадзіны здаю ў набор трэці ліст.

«ФОРМА — НЕ ФАРМАЛЬНАСЦЬ.

... Экскурсія скончылася, і разам з унукам, які прыехаў на канікулы, мы ішлі па Брэсцкай крэпасці. Паліла ліпеньскае сонца, і цішыня толькі падкрэслівала ўрачыс-

тасць мемарыялу. Унук маўчаў, я таксама нічога не гаварыў.

Раптам цішыню ўзарвала бойкая музыка. Пад вярбой, на беразе рэчкі загарала і гуляла ў карты група юнакоў. Побач магнітафон. Прыцягвалі ўвагу акуратна складзеныя джынсы і майкі: этыкеткамі наверх, каб ні ў каго не засталася сумнення, дзе яны зробленыя. Маю заўвагу ўспрынялі ў штыкі: «Мы цябе не чапаем, праходзь далей». Тут унук заўважыў майку з кідкім надпісам і пераклаў з англійскай: «Лос-Анджэлес запрашае на Алімпіяду». Пачаў сароміць хлопцаў, у адказ пачуў брыдкаслоўе. Толькі з'яўленне чалавека ў міліцэйскай форме прымусіла «адпачываючых» рэціравацца. Але настрой быў сапсаваны. І не толькі настрой – былі абражаныя лепшыя, самыя дарагія пачуцці...

Ператвараць святую зямлю крэпасці ў пляж – яўная прыкмета маральнага захворвання. І як не звязаць яго з «фірменнай формай» юнакоў... У модзе знаходзіць адлюстраванне не толькі зразумелае жаданне выглядаць прыгожа і сучасна, яна можа стаць і чыста знешняй формай самасцвярджэння. Апануў модную, з замежнай атрыбутыкай рэч – вось ужо і вылучаешся. Але паляванне за імартным ярлыком стымулюе аднабокае, стратнае задавальненне патрэбнасцяў, збядняе ўнутраны сьвет чалавека, яно можа прывесці да маральнага падзення. Калі чалавечы «я» атаясамліваецца з замежнай наклейкай, узнікае пагроза ідэйнага перараджэння, асіміляцыі з больш шырокім колам каштоўнасцяў, якія гэтая наклейка сімвалізуе. Хваробу трэба папярэдзваць, нельга чакаць, пакуль антыграмадскія ўчынкі падпадуць пад параграф крымінальнага кодэксу. Фармаванне ўсебакова развітай, высокамаральнай, высокаідэйнай асобы прадугледжвае і развіццё сапраўды разумных патрэбнасцяў.»

З гэтым тэкстам мне праяма дарога да псыхіятра: сам, без усякага прымусу й выгады напісаў амаль адваротнае таму, што адчуваў. Патлумачу «амаль»: неяк я ледзь не патрапіў пад артыкул 201, частка 2, Крымінальнага кодэксу «Хуліганства» (ад аднаго да пяці гадоў пазбаўлення волі). Я тады працаваў экскурсаводам і

аднойчы амаль не пабіўся з палякамі, якія гандлявалі калготкамі ў Хатыні. Прычым тамтэйшая міліцыя стала на бок замежных турыстаў, якія, відаць, падаравалі патрулю па пары жаночых трусікаў з сэкс-шопу.

Камэнтаваць фінальны пераход ад пляжу да здрады радзіме — толькі псаваць уражаньне. Праўда, гэтая цяпер пасаж чытаецца як чыстая пародыя, а, напрыклад, у часы пракурора Вышинскага такая лёгкая знаходзіла працяг у жыцьці. Я ўжыў яе пры Чарненку, у самым канцы слаўнай эпохі, калі падобныя вывады адно казыталі сэрцы вэтэранаў НКВД і абуджалі сьветлую настальгію па Калыме.

Больш-менш зразумелы творчы мэханізм стварэньня тэксту ліста. Тут ёсьць момант тэатральнай гульні: аўтар пераўвасабляецца ў героя, у гэтым выпадку ва ўзорна-паказальнага савецкага чалавека, і імітуе правільную рэакцыю на прапанаваныя абставіны. Так, прыкладам, Булгакаў — адначасна і Воланд, і Майстар, і Маргарыта. Ці больш адэкватная паралель: драматург Шатроў гаворыць як Ленін і Троцкі. Хоць не, паміж гэтымі пэрсанажамі розьніца невялікая. Возьмем казку пра Чырвоны Капялюшык: Шарль Пэро разам і воўк, і ягоны абед, і хірургічная брыгада па вызваленьні праглынутых легкадумных асобаў.

Паводле жанру нашыя газеты ад казак ня надта адрозьніваліся. Партыйныя пастановы й рэпартажы з палёў суадносіліся з рэальнасьцю як фальклёрны Івандурань зь ягонымі шматлікімі братамі па прафэсіі ў жыцьці. Вось некалькі загаловаў з таго самага нумару газеты, дзе зьмешчаныя мае фантазіі: «Пагавары са мною, поле», «Цьвярозасьць — норма жыцьця», «Больш тавараў для народа». На апошняй паласе пад заглаўкам «Сонца сьвяціла кожнаму» друкаваліся ўрыўкі з

ваенна-патрыятычнага раману «Памерці заўсёды пасьпееш».

І ўсё ж, усё ж, усё ж... Пры ўсім падабенстве, газета — не літаратурны твор, прынамсі, у дзень выхаду ў сьвет. Перадавы артыкул у тым нумары нездарма называўся «Каб слова стала справай». Калі ў выпадку тавараў для народа гэтае пажаданьне прыводзіла да адваротнага выніку, г.зн. тавары ўвогуле пачыналі існаваць выключна на словах, дык у сфэры саміх словаў, г. зн. ідэалёгіі, магла ўзьнікнуць справа.

У папярэдні гістарычны адрэзак, гадоў за дзесяць да таго, у нашым інстытуце разьбіралі на камсамольскім сходзе пяцікурсніка. Ён выдаў сябе за французкага турыста Эжэна Пацье і добра пагуляў у рэстаране за кошт двух мужыкоў, якім надта карцела бліжэй пазнаёміцца. Пасьля трэцяй бутэлькі актор ня справіўся з роляй, глядачы пакрыўдзіліся й выклікалі міліцыю. На сходзе пацярпелы апраўдваўся тым, што Пацье — аўтар «Інтэрнацыяналу». Я быў адзіны, хто галасаваў супраць выключэньня небаракі з камсамолу і настойваў на прыняцьці мераў да падкіх на іншаземцаў сабутэльнікаў. Прапанова не прайшла: паводле чутак, абодва мелі дачыненьне да КГБ і такім чынам спрабавалі завербаваць француза. Праўда, часы былі ўжо вэгетарыянскія, ілжэ-паэту ўсё ж выдалі дыплём і паслалі працаваць у глухую вёску, адкуль да бліжэйшай мяжы тры дні скачы — не даскачаш.

Вернемся да публікацыі: чаму менавіта я асабіста напісаў тое, што напісаў — вось дзе пытаньне. Крэпасць для мяне, як і для ўсіх берасьцейскіх падлеткаў, была ня помнікам, а месцам, дзе мы лазілі па сутарэньнях, палілі вогнішчы й расьпівалі бутэльку таннага віна. У мяне ў кладоўцы была прыхаваная пара

вінтовак, нямецкі агнямёт, іржавыя гранаты. Калі аднаклясьнік прыцягваў у школу снарад, падымаўся шум, і пачыналася кампанія ўсеагульнага раззбраеньня. Потым арсэналы аднаўляліся.

А з джынсамі ўвогуле быў звязаны трыюмф у сьвятле рампы. На пачатку 70-х бацька прывёз з Польшчы джынсавы касцюм. Тым летам са студэнцкім будатрадам я працаваў у Малдове, і неяк нас завезьлі на спэтакаль кішынёўскага опэрнага тэатру. Сэзон закрываўся, і мне, відаць, з прычыны моднай вопраткі даручылі падзякаваць артыстам ад імя студэнцтва.

Ці то кішынёўская «Кармэн» так падзейнічала, ці малдаўскага віна перад спэтаклем было замнога, але, праспаўшы два апошнія акты, на сцэне я чамусьці загаварыў па-ангельску.

Эфэкт быў ашаламляльны. Жывому ангельцу заля апладзіравала разы ў два болей, чым салістам. Са сцэны я спускаўся з абярэмкам ружаў. Публіка пачціва расступалася. Нахабныя будатрадаўцы бессаромна раздавалі тлумачэньні: прыбыў з Лондану, сын лорда, працуе з намі. У аўтобус прыбег адміністратар, крычаў на мяне «сэр!», браў адрас і абяцаў прыехаць на гастролі з «харошым малдаўскім сувэнірам». Я сачыў за газэтамі — так і не прыехаў, God damn it.

І вось з такім джынсавым досьведам я напісаў тое, што напісаў. Чаму атрымалася варыяцыя менавіта на тэму: «Сёгодня носіт Адидас, а заўтра Родину продаст»? Прычым у галаву не прыйшло раскрытыкаваць, напрыклад, павязкі, якімі прыкрываюць саромныя месцы ў Цэнтральнай Афрыцы ці джунглях Амазонкі. Выкрыў нізкапаклонства перад Захадам.

Зрэшты, чаму Захад, зразумець няцяжка. Але чаму

выкрыць? Хацелася б ведаць, каму падаць рахунак. Хто канкрэтна вінаваты, што я такі савецкі.

Сям'я? Бацька, якому я аднойчы паказаў сваё школьнае сачыненне на падобную патрыятычную тэму, паглядзеў на мяне са здзіўленьнем і нічога не сказаў. Маці, нягледзячы на ўсе прапановы, не ўступіла ў партыю й не атрымала званьне прафэсара, як належала б пасья дзясятка кніжак. Калі прынялі ў піанэры, і я прыляцеў да дому ашалелы ад шчасьця, яна так халодна праігнаравала шчанячую радасьць ад новага ашыйніка, што крыўда запомнілася на гады.

Вуліца? Падваротня была апалітычная (натацыі ў дзіцячым пакоі міліцыі ня лічацца). Царква адпадае, застаецца школа? Што ж, калі адкінуць курэньне ў сьмярдзючых прыбіральнях і кашмары кантрольных па алгебры...

Шэкспіраўскія страсьці перапаўнялі нашыя падручнікі й чытанкі. Юныя героі пускалі пад адхон эшалёны, дастаўлялі данясеньні й лавілі бандытаў. Піанэры-сябры памежнікаў затрымлівалі шпіёнаў, юнаты гадавалі сьвіньню-рэкардыстку, юныя тэхнікі зьбіралі тэлевізары, сябры лесу тушылі пажары. Было незразумела, што рабілі дарослыя.

Гісторыі для пазакляснага чытаньня дзейнічалі як наркатыкі. У трэцяй клясе я марыў, каб мяне забілі прасам. Менавіта так загінула піанэрка з хрэстаматыі, якая ўступіла ў барацьбу з бацькамі-вернікамі. Я моцна шкадаваў, што мае бацькі не сэктанты-фанатыкі. Ідэалігічныя ўстаноўкі перажываліся як рэлігійны досьвед. Хацелася подзьвігаў.

Само па сабе жаданьне натуральнае — яшчэ чэхаўскія «Хлопчыкі» зьбіраліся да індзейцаў у Паўночную Амэрыку. Праўда, яны не зьбіраліся замест амэрыкан-

скага падняць там сьцяг расейскай імперыі. Мы ж прымяраліся, і зорна-паласатая налепка на задніцы азначала, што перадавыя варожыя сілы ўжо перайшлі сьвяшчэнныя рубяжы.

У прафэсійным ідэалягічным асяродку, якім была газэта, даўнія рэфлексы абвастрыліся. Трэба было засьведчыць ляяльнасьць — хаця б таму, што я адчуваў сябе недастаткова ляяльным. Быць сьвяцейшым за Папу Рымскага асабліва няпроста ў Ватыкане. Я стараўся. Прычым увесь час адбывалася напружаная ўнутраная барацьба. Нізкапаклонства лезла з усіх дзірак. У фінскіх чаравіках я адчуваў сябе лепш, чым у тым, што выпускала аб'яднаньне «Большавік». Бюстгальтары фабрыкі «Камсамолка», на маю думку, сьціралі розьніцу паміж камсамолкамі і членамі партыі з дарэвалюцыйным стажам. Зьмест літаральна бунтаваў супраць формы.

Кульмінацыяй стаў выпадак з імпартовай валізкай. На ёй было аж два варожыя сьцягі — амэрыканскі і брытанскі. Я ехаў зь Берасьця ў Менск у адным купэ з маёрам і палкоўнікам, якія вярталіся зь Нямецчыны. Час ад часу яны кідалі пільныя позіркы на яркую валізку. «Няхай толькі зачэпяць, — унутрана заводзіўся я. — Я ім адкажу!»

Плян быў такі: зрэзаць іх гісторыяй пра Машэрава. У музэі вайны адкрылі ягоны стэнд, і пры аглядзе я заўважыў, што кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС глядзеў на сьвет праз францускія акулёры! І нічога, лінія не сказілася.

Між тым, напружаньне нарасталала. Афіцэры ўсё больш падазрона касавурыліся на валізку, у якой стукаліся адна аб адну дрэнна запакаваныя бутэлькі. Я рыхтаваўся да адпору і перабіраў аргумэнты. Маёр павярнуўся:

— Паслухай, што там у цябе булькае — ня гэта самае? — І патлумачыў: — Закусі хапае, а вось паддача скончылася. А пасья ўчарашняга трэба...

Празь пяць хвілінаў на сталe бразгацелі пустыя шклянкі й палкоўнік падсоўваў бутэрброд: — Налягай, каўбаса імпартовая, не савецкае дзярмо, не саромейся.

Я саромеўся, але закусваў.

ТУЛА АДНОСЦЕСЯ ДА ПАТРЭБ І ЗАПАТРАБАВАННЯЎ САВЕЦКІХ ЛЮДЗЕЙ!

Як падкрэсліў таварыш Ю.У.Андронаў, цяпер пытанне аб эканоміі матэрыяльных рэсурсаў павінна разглядацца пачоваму, а не так, што «сэканоміў добра, не сэканоміў — паксама абыдзеца».

Ды вось бяда — кармацэха ў нас няма.

Знешні плацёжны баланс Народнай Рэспублікі Конга зведзен у 1981 годзе са станоўчым сальда у суме 12,9 мільярда афрыканскіх франкаў.

Травільна падкрэсліваецца думка, што публіцысты-газетчыкі павінны даскана-та валодаць майстэрствам сінтэзіравання намінатыўных («лагічных») і экстрэсіўных магчымасцей мовы.

СЦЯГ ЛЕНІНА Ў НАДЗЕЙНЫХ РУКАХ.

Дзiesiąткі выпускнікоў Клімавіцкага зааветтэхнікума, напрыклад, уладкаваліся куды папала: кандуктарам на аўтобус, буфетчыцай у сталовую і г.д.

У апошнія месяцы бягучага года эканамічны рост у ЗША, Канадзе і Заходняй Еўропе будзе роўны нулю.

Дынама (Мн) — 45; Дынама (К) — 44; Спартак — 41.

Вялікія далягяды адкрывае пастанова ЦК КПСС, Савета міністраў СССР «Аб дадатковых мерах па паляпшэнню аховы здароўя насельніцтва».

Якасць цэглы ў заняпадзе.

Зімоўку ў калгасе разглядаюць як магчымасць перайзысці раней дасягнутыя вынікі.

Па вытворчасці станкоў на тысячу чалавек наша рэспубліка перагнала ЗША і іншыя развітыя капіталістычныя краіны.

Мэрлін Манро была забіта агентамі ЦРУ.

Выйшла ў свет трэцяе выданне кнігі «У.І.Ленін аб Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі».

Усё можа салдат.

Больш чым у два разы выраслі у гэтым годзе цэны ў Мексіцы.

КІТАЙ НЕ ГРЭБУЕ МЕТАДАМІ.

Аднадушна адабраем.

У сям'і адзінай.

Летась у гэты час мы надойвалі ад каровы ў сярэднім тры кілаграмы малака ў суткі, а сёлета аж на цэлы кілаграм менш.

Падлікі вучоных паказваюць, што на асваенне галактычных прастораў такім шляхам магло б спатрэбіцца каля 10 млн. гадоў.

Вось па гэтым тэлефоне — яго з цікавасцю разглядае генеральны дырэктар аб'яднання «Гомсельмаш» М.І.Афанасьеў — Ленін званіў у Мінск, цікавіўся патрэбам беларусаў, дапамагаў і справай, і добрым словам.

Усюды, куды ні кінь вокам, чорныя ад броду сцены, горы няывывезенага гною, рассыпаня і перамешаня ў праходах кармы.

Нам ясны задачы, акрэслены мэты, наперад скіраван наш зрок; мы ленінскай дружбай народаў сагрэты, мы — новыя людзі вялікай планеты, — дык цвёрдым жа будзь ты, наш крок!

Дырэктар саўгаса «Шлях Ільіча» груба, нетактоўна паводзіць сябе з падначаленымі.

ТЫ, ФІМА, ПРОСТА ШЧАСЛІЎЧЫК, ШТО ЖЫВЕШ У СССР
У ПРЫГОЖЫМ ГОРАДЗЕ МІНСКУ І ІГРАЕШ У АРКЕСТРЫ.

ПІК ФОРМЫ

З раніцы ў рэдакцыі пахла валакардынам.

— Схавайся, — параіла сакратарка, — я скажу, што захварэў.

Нечаканы эфэкт даў даволі сьціплы сынтаксычны знак — двукосьсе. Фільм менскага рэжысэра, майго добрага знаёмага, пра другога знаёмага, беларускага літаратара, які жыў у Маскве, заваяваў першы прыз на міжнародным фэстывалі. У стужцы фігуравалі беларускія кіраўнікі. Я напісаў кароткую рэцэнзію, у якой адзін прыметнік узяў у двукосьсе. Канкрэтна — ахарактарызаваў аднаго з персанажаў як надзейнага.

Рэч была ў тым, што ў ананімнай паэме, якая толькі зьявілася, высокі ідэалыгічны чын быў ахарактарызаваны наступным чынам:

*«Ён надзейны, як бязьмен,
час ідзе, а ён бязь зьмен».*

Рэдакцыйнае начальства паэму яшчэ не чытала і варожае двукосьсе прапусьціла. У калідорах улады публікацыю расшыфравалі, з аднаго боку, як дывэрсію, з другога — як шматхадовую камбінацыю ў барацьбе адной часткі апарату супраць другой. Як спробу публічна скампраметаваць лідэра адной з групаў.

Мяне вырашылі перакінуць на футбол. Але ў выніку раздробленасьці сілаў праціўніка й іх міжусобіцы паперы з пастановай недзе загубіліся, і я так ніводнага радка пра спартовыя рэкорды не напісаў.

Трэба адзначыць, што падобныя напружаньні час ад часу ўспыхвалі ў рэдакцыі, але звычайна канчаліся даволі мірна. Адзін калега напісаў ананімку на другога. Аўтара знайшлі па шрыфту яго друкарскай машынкі. Хацелі разабраць на сходзе, але рэдактар забараніў — каб не псаваць маральна-палітычны клімат. Другога калегу злавілі на плягіяце — пасьля гэтага ён пайшоў на падвышэньне ў ЦК.

Неяк, на пачатку перабудовы, я ўступіў у адно нефармальнае аб'яднаньне. Устаноўчы сход праходзіў на ўскраіне Менску ў рабочым інтэрнаце. Мяне абралі скарбнікам. Пасьля сходу я варочаўся ўсю ноч. З грашыма ў мяне заўсёды была поўная неразьбярыха. Зарплата гублялася ў кішэнях. Мяне палохалі думкі пра ведамасьці, збор складак, аплату квіткоў. Перад вачыма стаяў прывід рэвізійнай камісіі.

Як высветлілася, ня спаць трэба было зь іншае прычыны. У гэты ж вечар навіна стала вядомая ЦК. Адтуль кінуліся шукаць газэтнага парторга, але той пайшоў у лазню. Паслалі ганца. Гэта было дзіўнае рашэнне, бо я, напрыклад, ніколі ня бачыў, каб нехта браў партбілет у парылку. Як адрозніць голага беспартыйнага ад голага камуніста, няхай сабе й сакратара партбюро?

Потым я задаваў гэтае пытанне розным людзям з розных краінаў. Адказы адлюстроўвалі разнастайны жыццёвы досвед і бязмежную сілу чалавечай думкі.

— У голага камуніста злева на грудзях павінна быць характэрнае пачырваненне ў форме партбілета. Ступень пачырванення залежыць ад стажу. Ад частага адзінадушнага галасавання правая рука цягнецца ўверх, як у эсэсаўца, — дзяліўся бачаннем скульптар-рэаліст.

— Сапраўдныя камуністы ня ходзяць у лазню, бо яны чыстыя перад партыяй, — выказала здагадку адна амэрыканка -спэцыялістка па былым СССР.

— Я лёгка магу адрозніць голую камуністку ад голага беспартыйнага, — заявіў, не даслухаўшы, знаёмы грузін.

— Сьпераду ці ззаду? — дзелавіта ўдакладняла колішняя камсамольская актывістка.

Адна французжанка прапанавала засьпяваць «Вставай, проклятем клейменный...» — маўляў, тады ўсе партыйныя ўстануць. Наіўная парыжанка не здагадалася, што на зьездах круцілі фанаграму, і словы партыйнага гімну ніхто ня ведаў.

— Элемэтарна! — фыркнула масквічка - выпадковая суседка ў купэ. — Розніца ёсьць нават

паміж проста членам і членам партбюро, ня кажу-чы пра члена палітбюро! Ведаеце, што я маю на ўвазе?

Я пасьпяшаўся заверыць, што тлумачэньне цалкам членападзельнае. Велізарная частка адказаў дэманстравала надзвычайную дасьведчанасьць насельніцтва ў тайнах кама-сутры і прозе Адама Глёбуса. Адзіным выключэньнем стала былая дысыдэнтка, якая прызналася, што ніколі ня бачыла голага камуніста.

Ня ведаю як, але тады сакратара знайшлі. Відаць, усё ж існавалі нейкія сакрэтныя прыкметы. У выніку сакратар недапарыўся і чамусьці абвінаваціў у гэтым мяне. У газэце правялі разбор учынку. Маю пасаду скарбніка адзін член рэдкалегіі пракамэнтаваў па-марксісцку дзелавіта:

— Ключавое зьвяно. Кантроль над фінансавымі патокамі. Быцьцё вызначае сьвядомасьць. А твая сьвядомасьць вядома якая. Ды й быцьцё...

Верагодна, ён меў на ўвазе п'янку ў кабінэце напярэдадні, калі давялося карыстацца посудам, што застаўся з папярэдняга разу (там, сапраўды, завялося жыцьцё). Лёгіка другога члена была такая: ты будзеш праводзіць нефармальную лінію. А што ж атрымаецца, калі кожны запішацца куды-небудзь?..

— Запішыся, — кісла параіў я.

— Я — член таварыства цьвярозасьці! — горда адказаў калега. Гэта сарвала ўсё мерапрыемства. Справа ў тым, што такое таварыства ў газэце існавала, але членства было тайным. Усе адмаўляліся, што ўступілі. Пад агульныя кпіны самавыкрыты цьвярозеньнік усьвядоміў памылку і пачаў жорст-

кую перапалку з астатнімі. Пра мяне забыліся — паставілі «на від» і адпусьцілі.

Я пытаўся потым, што значыць гэтая формула. Які від маецца на ўвазе? Від чаго — майго ўчынку, каб я бачыў і больш падобнага не ўчыняў? Мяне паставілі на від — каб усе мяне бачылі й рабілі высновы, ці мне паставілі від, як ставяць голас — дзеля пашырэння і ўдакладнення кругагляду? Якія віды ў гэтай сувязі мела начальства?

— Значыць, не разумеш? — задумліва цікавіўся сакратар, калі мы разам пайшлі ў саўну на другі дзень. І прапанаваў: — Заменім на вымову, як больш даходлівую форму. Паддай-ка пару!

Потым на гэтую тэму са мной гутарылі ў ЦК.

— Раней я ведаў, што з табой рабіць, — уголас дзяліўся роздумам загадчык сэктара друку. — Цябе б проста звольнілі. А зараз... Ён з сумам аглядаў сьцены, столь, паперы на стале, але адказу не знаходзіў. Магчыма, ён думаў пра тое, што можна было рабіць у такіх выпадках яшчэ раней. Тады падыходзілі нефармальна. Ставілі зусім не на від...

Завяршу гэты незвязаны пералік складаных узаемаадносінаў формы й зместу ў газэце наступным выпадкам, які меў месца ў кабінэце рэдактара. Да нас прывялі філэзафа — спэцыяліста па барацьбе з іншапланецянамі. Тады іх называлі жыдамасонамі. Праз паўгадзіны пасьяля пачатку дакладу калегі сталі падазрона паглядваць адзін на аднаго. Члены ложы, як вынікала з дакладу, валодалі надзвычайным каварствам маскіроўкі. Больш чым іншыя, з гэтага пункту гледжаньня, выклікала падозраньне адна асоба з сакратарыяту: бялявая, родам зь вёскі, сваякоў за межамі калгасу няма. Калі

гаварыла па-расейску, чуўся моцны акцэнт. Гарэлку закусвала цукеркамі й салам. Віртуозна валода-ла ненарматыўнай лексыкай.

Загадчык аддзела сельскай гаспадаркі цягнуў на магістра. Раней я думаў, што ён ангельскі шпіён. Такое ўражаньне пакідалі выступленьні на нарадах і лятучках. Ня ў тым сэнсе, што ён, як Маргарэт Тэтчэр, заклікаў да прыватызацыі й пагражаў Фальклэндам. Проста ў вуснай мове загадчык карыстаўся ангельскай граматыкай. Гэта значыць, не прызнаваў склонаў, абыходзіўся без канчаткаў і падзелу на роды. Вымаўленьне выдавала ўраджэнца паўднёвага Ёркшыру. У пісьмовай мове ягонья артыкулы таксама адназначна паказвалі на краіну, дзе пішуць Манчэстар, а чытаюць Лівэрпуль.

Тым часам напружаньне на сходзе ў кабінэце рэдактара нарастала. Філэзаф цытаваў сакрэтныя пратаколы й выказваньні, прыводзіў прыклады з жыцьця. Калі высветлілася, што ордэн дзейнічае праз жонак, народ павярнуўся да нас з калегам. Жонкі ў абодвух былі чарнявыя, а калега да таго ж ведаў, дзе ставіць націск у слове «трыпціх». Яго зламаны ў дзяцінстве нос мог быць прадметам зайздрасьці любога сіяніста. У ізраільскім пасольстве візу далі б за адзін нос. Для маскіроўкі ён насіў праваслаўны крыж.

У мяне сытуацыя была яшчэ горшай. Я любіў каляровыя гальштукі і неяк на прафсаюзным сходзе выказаў пажаданьне, каб у прыбіральні было мыла.

— Можна, цябе й газэта не задавальняе? — абурўся старшыня прафкаму. Тады мяне падтрымала наша мэдычная аглядальніца, якая пачала гавя-

рыць пра рак прамой кішкі і канцэрагены ў друкарскай фарбе. Зараз маўчала нават яна. Відаць, узгадала забойцаў у белых халатах.

Між тым лекцыя працягвалася. Гаворка йшла пра лёс тых, хто замянае жыда-масонам. Яны гадамі ня могуць абараніць дысэртацыю (у рэдакцыі быў такі бедалага), іх спойваюць (адказы сакратар не выходзіў з запою другі тыдзень), ім не даюць павышэння па службе й дачных участкаў (усе дружна засмуціліся). У Вялікай ложы — прэм'ер-міністры, банкіры, нобэлеўскія ляўрэаты і асобныя двойчы Героі Сацпрацы. Яны разбураюць храмы, паварочваюць рэкі й збіраюцца засыпаць Суэцкі канал.

— Гэта ж якая тэхніка ў ложах! — застагнаў загадчык аддзела мэліярацыі. — Яе б на Палесьсе...

Ад тайнай агрэсіі, злавесных плянаў і сусьветных змоваў філэзаф перайшоў да наяўных фактаў. На стол лёг стос сакрэтных фатаграфіяў. Пад'езды ў новым сталічным мікрараёне былі аформлены пад стылізаваны семісвечнік. Вечаровая газэта змясьціла навагоднюю рэкламу з шасьцікутнымі сьняжынкамі. Разьвязкі на акруговай дарозе нагадвалі масонскі трохкутнік.

У прамоўцы перасохла ў горле й ён наліў вады ў крышталёвую шклянку шклозаводу «Нёман». Паднёс да губ і рэдакцыя зьнерухомела. На дне ўпрыгожанай геамэтрычнай разьбой шклянкі зьяяла ўсімі шасьцю варожымі промнямі зорка Давіда.

Цар Юдэі правіў баль на сходзе артадаксальных атаістаў. Яшчэ імгненьне і, здавалася, грывнуць грозныя радкі з Псалтыра: «Не маўчы, Божа, бо непрыяцелі Твае супраць люду Твайго хітруюць ка-

варна. Зрабі ім як Мадыяму, як Сысару, як Явіну
ля цур'я Кішона, што зьнішчаныя ў Ендоры, сталі
гноем зямлі...»

Магільную цішыню парушыла маладзенькая ка-
рэктарка. Ня зводзячы зачараванага позірку са
шклянкі, яна спытала:

— Скажыце, а жанчын прымаюць у масонскую
ложу?

«І хай скажа ўвесь народ: амінь! Алілуя!..»
Філёзафу капалі валакардын. Карэктарка рыдала ў
прыбіральні. Ненадзейную прадукцыю бярозаўска-
га шклезаводу хавалі глыбока ў шафу. Так форма
перамагла зьмест.

Ці наадварот.

ДАВАЙЦЕ РАШУЧЫ АДПОР АГРЭСІЎНЫМ ПАДКОПАМ ІМПЕРЫЯЛІЗМУ, МІЛІТАРЫЗМУ І РЭВАНШЫЗМУ!

Сустракаюцца яшчэ выпадкі, калі людзі чамусьці не ставяць сваіх прозвішчаў пад пісьмамі ў рэдакцыі газет.

З'яднала навекі Вялікая Русь.

Не сакрэт, што атмасферныя працэсы сёлета мелі даволі няроўны характар.

Сёння — дзень правоў чалавека.

Як адчуваеш сябе, бульба?

Суд Варшаўскай ваеннай акругі, разгледзеўшы пры адсутнасці падсуднага справу былога пасла ПНР у Японіі З.Руража, прызнаў яго вінаватым у здрадзе Радзіме.

Некаторыя работнікі прамысловых прадпрыемстваў, іншых арганізацый, устаноў не супраць у рабочы час наведацца ў цырульню, магазін, пральню, а то і ў кіно.

Беражлівасць — рыса камуністычная.

Нашу асаблівую трывогу выклікае недастатковы, а то і проста слабы прыток пісьменніцкіх імён у сферу дзейнасці па імені Публіцыстыка.

У 25 гадоў ён ужо мае чатыры судзімасці.

Надзейную сувязь паміж рознымі галінамі народнай гаспадаркі забяспечваюць аўтамабілісты рэспублікі.

Наш народ цяжка запалохаць атамнай, вадароднай, нейтроннай бомбай, а таксама ракетай «МХ», якую прэзідэнт ЗША рашыў прыняць на ўзбраенне.

Мне, сельскаму працаўніку, найбольш запомніліся такія словы гэтага дакумента: «Уся краіна працуе цяпер над выкананнем Харчовай праграмы».

*На жаль, у раёне ёсць нямала населеных пунктаў, якія
вясной і восенню з-за бездаража адрэзаны ад райцэнтра.*

**Мы чамусьці апошнім часам неяк над-
та ж сарамяжліва ў сваёй гаворцы пра
літаратуру ўжываем слова «ідэал».**

*Нярэдка можна пачуць, як на поўны голас у нека-
торых калектывах абменьваюцца ўражаннямі ад
учарашняй п'янкi.*

Паглыбляецца крызіс у тэкстыльнай прамысловасьці Японіі.

**Выйшла ў свет пятае, дапоўненае і пера-
працаванае выданне даведніка «КПСС».**

Савецкае грамадства — самае адукаванае ў свеце.

**Калі б кожнага мы памянулі
мінутай маўчання, то яно працяг-
валася б больш чым 38 гадоў.**

Вачам сваім не веру: аказваецца, што гэта не паперкі, а дзесяцірублёвыя купюры.

*КАМАНДЗІРАМ ЧАСЦЕЙ ВЫСЛАЦЬ ЛІНЕЙНЫХ І
ВЫВЕСЦІ ВОЙСКІ НА ПАРАД ПА ЗАЦВЕРДЖАНАМУ
РАЗЛІКУ, ВА ЎСТАНОЎЛЕНЫ ЧАС.*

Выпалі выйгрышы: Баян «Тула 202», 10 рублёў, 15 рублёў, самавар, дыван, пак-
рывала шматколернае, скараварка, 5 рублёў, электрафен «Сюпрыз», коўдра
жакардавая, электракафемолка, 5 рублёў, 5 рублёў, 15 рублёў, 5 рублёў, камп-
лект пасцельнай бялізны, электрабрытва «Харкаў».

**Наперадзе — яшчэ больш цяжкія
для радавых амерыканцаў часы.**

З НОВЫМ ГОДАМ, ТАВАРЫШЫ!

ХОЧАЦЦА Ё ПАРТЫЮ

Хацелася ё партыю.

Усе навокал плацілі партузносы, засядалі на закрытых сходах, плялі інтрыгі пры выбарах бюро. Сакрата ра партарганізацыі баяўся рэдактар. На партканфэрэнцыях прадавалі дэфіцытныя кніжкі з сасіскамі. Камуністы сядзелі ё прэзыдыюмах і ёручалі адзін аднаму пераходныя сьцягі. Бляндынкі выбіралі партыйных. У партыі было добра. Аднак у партыю ня бралі.

— Пасадаў і кватэраў на ўсіх не напасесься, — каментавала беспартыйная цешча.

Я жыў ужо ё каапэратыўнай кватэры і выконваў абавязкі загадчыка аддзела з аднаго чалавека. Сытуацыя была абсурднай. Ня маючы партбілету, я хваліў адныя парткамітэты за правільную работу, крытыкаваў іншыя за няправільную й тлумачыў, як працаваць паномаму. Сакратары райкамаў асабіста налівалі гарэлку.

Абкамы рабілі справаздачы аб прынятых мерах. Прафэсары з вышэйшай партшколы прыніжана прасілі надрукаваць іх артыкулы. Сляпы вёў відушчых.

Кажуць, слаўная гісторыя КПБ ужо ведала адзін такі выпадак: у пасьяваенным хаосе кіраваць райкамам паставілі беспартыйнага. Той некалькі гадоў праводзіў лінію, пакуль ня высветлілася, што ў першага сакратара няма партбілета.

— Калі прызначалі, не пыталіся, — апраўдваўся ён. Справу спусьцілі на тармазах, бо ў агалосцы ніхто ня быў зацікаўлены.

— У цябе два буйныя недахопы, — тлумачыў мне знаёмы з гаркаму партыі. — Першы — ты працуеш у газэце. Значыць, інтэлігент, а парадак такі: на трох рабочых прымаць аднаго нерабочага. А гэтых алкашоў волакам у партыю не зацягнеш, яны лепш піва вып'юць за ўзносы. Другі твой недахоп — ты беспартыйны.

— Гэта як? — губляўся я.

— Глядзі дыялектычна, — вучыў інструктар.

Партыйную дыялектыку я вывучаў на практыцы. Адзін мой опус пра слаўнае мінулае адалі на рэцэнзію ў інстытут гісторыі партыі. Потым запусьцілі ў аддзел аргпартработы ЦК, пасья памочніку першага сакратара, а затым рукапіс патрапіў да ідэалогічнага загадчыка. Праз пару месяцаў мне было загадана зьявіцца на гутарку а 9-й гадзіне. Што прыкладна чакала, я здагадаўся. Тыдні тры перад тым зьявіўся артыкул «Не магу паступіцца прынцыпамі», які настойліва раілі перадрукаваць рэспубліканскім газэтам.

У мяне з прынцыпамі было заўсёды ня надта, а ў гэтым выпадку ўвогуле дрэнна. На прыём я йшоў без усякага настрою. Інструктары выскоквалі з гэтага кабінэту зь мікраінфарктамі. Рэдактараў выносілі без пасадаў. Расказвалі, там двойчы пачыналіся заўчасныя роды.

Загадчыка не было. Сакратар-машыністка патлумачыла, што ён «на пятым паверсе» (там сядзелі сакратары ЦК), і прапанавала пачытаць сьвежыя газеты. Я разгарнуў «Правду»: на ўсю паласу быў зьмешчаны вялізны артыкул. Стаў чытаць і пачаў падскокваць на крэсьле: адна частка партыі давала ў хвост і ў грыву другой, ленинградзкага хіміка разьбіралі на пэрыядычныя элемэнтны! Сакратарка глядзела на мяне як на вар'ята. Настрой зьмяніўся на 180 градусаў. Я зь нецярпеньнем чакаў гутаркі.

Загадчык прыйшоў задумліва-пануры. На яго сталелі жаў другі экзэмпляр газеты, пакрэсьлены яшчэ больш густа, чым мой рукапіс. Дыскусія прайшла без натхненьня. Беспрынцыповы артыкул друкавалі ў некалькіх нумарах, лісты чытачоў завалілі ўвесь стол.

Між тым я ўсё больш адчуваў сябе ізгоем. Мяне запрасілі на работу ў папулярную ўсесаюзную маладзёжную газету, але беспартыйнага ўзяць адмовіліся. Пасьля выклікалі ў Маскву на гутарку да рэдактара самага перабудовачнага штотыднёвіка — прапанавалі быць іх уласным карэспандэнтам.

— Рыхтуйся, станеш нацыянальным героем, — пابلажліва хлопаў той па плячы. Без партбілета герой не ўдалося.

Партыя перабудоўвалася безь мяне. Знаёмых дысдэнтаў аднаўлялі ў шэрагах. Рэвалюцыйнае паскарэньне праносілася міма. Калегі змаўкалі пры маім зьяўленьні. У сталоўцы ніхто не пускаў без чаргі. Нават брунэткі пачалі паглядаць зь недаверам. Чаша цяргеньня перапоўнілася, калі мяне аштрафавалі ў аўтобусе.

— Ваш білет, — запатрабаваў кантралёр.

— Няма, — мусіў прызнацца я.

Некаторыя ўжо рыхтаваліся выйсьці з партыі, а я яшчэ не ўступіў. Так працягвацца не магло. Дапамог

выпадак. Сяброўка майго суседа загадвала мясным аддзелам у гастраноме каля райкаму. Неяк мы былі разам на дні нараджэння, і яна гульліва пацікавілася, чаму я ня п'ю.

— Беспартыйны, — махнуў рукой знаёмы, — што зь яго ўзяць.

— Якія, блін, праблемы, — сказала загадчыца мяснова аддзела. — Давай, на фіг, тэлефон.

Праз тыдзень мне сказалі напісаць аўтабіяграфію, запоўніць анкету, узяць рэкамэндацыі, сфатаграфавалі і падаць заяву. Пачаўся працэс прыёму.

Тут будзе дарэчы адступленьне. Адноўчы я патрапіў у далікатную сытуацыю. Другі мой сусед, праваслаўны сьвятар, запрасіў прыехаць да яго ў царкву й дапамагчы зь перакладам — чакалі амэрыканцаў. Справа была на Каляды, у царкве не было дзе стаць, і дэлегацыю правялі на клірас.

Духоўныя сьпевы, залатое шыво на філонах і эпітрахілях, салодкі пах ерусалімскага ладану з панікадзіла, сама працяглая і ўрачыстая служба ў перапоўненым храме так падзейнічалі на аднаго з членаў дэлегацыі, што той папрасіўся да споведзі. Пры гэтым высветлілася, што ён каталік і не спавядаўся ўжо гадоў трыццаць. Сьвятар і грэшнік схіліліся над аналоем — і не зразумелі адзін аднаго. Паклікалі мяне, я пачаў перакладаць, і стала млосна: адкрываліся бездані, да якіх трэцім можа набліжацца толькі Бог.

Прыкладна такая ж млосьць ахапіла мяне, калі атрымаў апытальнік для аўтабіяграфіі. Форма ўяўляла сабой найвышэйшае дасягненьне калектыўнага партыйнага розуму. У Амэрыцы, відаць, такую запаўняе кандыдат у дырэктары ЦРУ. Гэты дакумэнт варты, каб прывесці яго цалкам на мове арыгіналу.

АВТОБИОГРАФИЯ

Я, фамилия (для женщин в скобках – девичья фамилия), имя и отчество, родился (число, месяц и год рождения) в (деревня, село, район, город, область по современному административному делению), национальность, социальное происхождение.

Отец, фамилия, имя, отчество, год и место рождения, национальность, партийность, образование, должность и место работы. Проживает вместе с матерью (если отдельно – указать адрес).

Мать, фамилия (в скобках девичья фамилия), имя, отчество, должность и место работы. Проживает вместе с отцом (если отдельно – указать адрес).

Если родители на пенсии – указать последнее место работы и должность. Если умерли – указать когда, последнее место работы, где захоронены.

О родителях – указать где были и чем занимались во время Великой Отечественной войны.

Семейное положение. Жена (муж), фамилия, имя, отчество (в скобках девичья фамилия), год и место рождения, национальность, партийность, образование, должность и место работы.

Дети: имена и возраст.

Если дети взрослые, то указать фамилию (для женщин в скобках – девичья фамилия), имя, отчество, год и место рождения, национальность, партийность, образование, должность и место работы, домашний адрес.

Братья и сестры. Указать отдельно каждого: фамилия (для женщин в скобках – девичья фамилия), имя, отчество, год и место рождения, национальность,

партийность, образование, должность и место работы, домашний адрес.

Родственники жены (мужа). Указать отдельно каждого: фамилия (для женщин в скобках — девичья фамилия), имя, отчество, год и место рождения, национальность, партийность, образование, должность и место работы, домашний адрес.

О родителях жены (мужа) дополнительно — где были и чем занимались во время Великой Отечественной войны.

Когда и что окончил — школа, ПТУ, техникум и т. д., какую получил специальность и квалификацию по образованию. Время и место вступления в ВЛКСМ, № комсомольского билета.

Трудовая деятельность в хронологической последовательности (должность и место работы), с указанием причин перехода.

Служба в Советской Армии (когда и в какой части). Участие в боях по защите Родины (когда, где). Правительственные награды (когда, кем, за что и чем награжден).

Последнее место работы и должность. Участие в общественной работе, в выборных органах.

Привлекался ли к ответственности дисциплинарной, партийной и судебной (когда, кем, за что, какие взыскания имел или имеет).

Привлекались ли к суду родственники (кто, когда, за что, вид наказания).

Был ли за границей (когда, где, причины).

Были и есть ли родственники за границей (где, причины).

Незразумела, як з такой анкетай партыя магла праваліцца, рассыпацца і разъвеяцца па ветры. Праўда, некаторыя памылкова лічылі, што якраз з прычыны падобных анкетаў авангард і лягнуўся.

Гэта тэорыя. А на практыцы сваякі за мяжой у мяне былі. Больш таго, я мог за мяжой нарадзіцца і ўступіць, напрыклад, у капіталістычную партыю ЗША. Пасля першай сусветнай мой дзед з братам паехалі на заробкі ў Амэрыку. Брат там ажаніўся, нараджаў дачок, якія шлюць паштоўкі з Бостану і Нью-Ёрку.

У самым канцы 80-х, калі памякчэла, я выбраўся да іх у госьці. Наведаў таксама Вэрмонт, даехаў да Кэ-вэндыша, дзе жыў Салжаніцын. Сфатаграфаваліся побач з сур'ёзнай аб'явай на дзвярах мясцовай крамы: «Мы не даем даведак пра Аляксандра Салжаніцына. Не пытайцеся — страляем». Зь мясцовай пошты паслаў картку ў Менск сябру, дэпутату парламэнту: маўляў, разам з нобэлеўскім ляўрэатам дыхаю вольным паветрам Кэ-вэндыша, чаго й табе жадаю.

Паштоўка ідзе дагэтуль. Я потым экспэрымэнтаваў: з Вэнэцыі, Рыа-дэ-Жанэйра, Брусэля пасылаў яму на адрас Вярхоўнага Савету эратычныя паштоўкі — усе даходзілі. А прысьвечаная дыхальным практыкаваньням у Вэрмонце не дайшла.

Пасля Амэрыкі я паехаў у вёску да бабці. Там адбылося наступнае. Бабця пахвалілася крамніцы, асобе ў акрузе высокапаважанай, што ўнук вярнуўся з Амэрыкі.

— Я думала, твой унук разумны, — адрэагавала крамніца, — а ён, аказваецца, дурань.

— Вось што людзі пра цябе гавораць, — са шкадаваньнем гледзячы на мяне сказала бабця.

— Але ж і дзед вярнуўся, — спрабаваў бараніцца я.

— Дзеда выслалі, — заўважыла на гэта бабця.

Дзед сапраўды пацярпеў як дысыдэнт. Зямляк з су-

седняй вёскі, зь якім яны працавалі на мэталургічным заводзе ў Чыкага, падбіў яго запісацца ў прафсаюз. Прафсаюз аказаўся філіяй кампартыі. Імпэрыялістам гэта не спадабалася, дзеда й яшчэ пару сотняў такіх, як ён, выгналі з работы, пагрузілі на параход і адправілі далей ад берагоў Амэрыкі, у Савецкую Расею. Па дарозе ў родную вёску дзед мусіў наведаць Сібір, чым быў вельмі незадаволены.

Пра амэрыканскі ваяж у сям'і лішні раз ня згадвалі. Але калі гаворка ўсчыналася, у дзеда былі тры галоўныя моманты: колькі касьцюмаў ён мог купіць за першую зарплату, затым ішоў доўгі ідэаматычны выраз на адрас земляка й вывад, які адрасаваўся ўнукам:

— Ніколі не ўступайце ў партыю!

З васьмі ўнукаў маральным вырадкам аказаўся я адзін. Я пайшоў па сьлядах дзеда, і справа скончылася гэтаксама, як і ў яго: давялося развітацца з работай.

Праз тры гады пасья ўступленьня партыйны сход выключаў мяне зь перадавых шэрагаў. Да заканчэньня эпохі розуму, гонару й сумленьня заставаўся яшчэ год — у наступным жніўні быў путч. Калі пад крык старшыні сходу, у якім няможна было разабраць словаў, не пазнаючы твараў людзей, зь якімі працаваў восем гадоў, я апошні раз выходзіў з рэдактарскага кабінэту, мяне нешта кальнула ў лапаткі й падалося, што аднойчы, у нейкім іншым жыцьці, я ўжо адчуваў гэты пранізьліва-пяшчотны незямны анэльскі боль.

Боль перад свабодай.

ЧАСТКА II

ПА-ЗА ДУЖКАМИ

Извлечение из инструкции по розыску

... подлежит немедленному розыску и задержанию порядком, установленным настоящей Инструкцией, для привлечения к ответственности, предусмотренной законом.

Для проведения розыска и задержания наряжается необходимое количество групп розыска, задержания, патрулей, постов, секретов, нарядов, засад во главе с офицерами или прапорщиками, с включением в их состав лиц, хорошо знающих разыскиваемого в лицо.

Личный состав должен быть вооружен автоматами, при необходимости пистолетами, сигнальными средствами, одеты в пуленепробиваемые жилеты и стальные шлемы, иметь противогазы. Снайпер группы вооружается снайперской винтовкой. Группа задержания действует, как правило, на бронетранспортере или боевой машине пехоты.

При отказе сдать оружие руководитель розыска и задержания принимает меры психологического воздействия, предупреждает о применении оружия, дымовых и других специальных средств. При невыполнении этих требований дает приказание о выдвигении на огневой рубеж бронетранспортера (БМП) для ведения предупредительного огня. В случае отказа прекратить вооруженное сопротивление руководитель дает приказание группе задержания о применении дымовых и других специальных средств, а при продолжении оказания сопротивления дается команда открыть огонь на поражение.

Утверждена приказом Министра
от 29 сентября 1990 г. №488

У ФІЯЛЕТАВАЙ НОЧЫ ВУГАЛ КРЫЛА

— Следуючий!

Сакратарка ківае, і я ўваходжу ў кабінэт. За доўгім сталом — трынаццаць крэслаў. Мяне запрашаюць сесьці ў тарцы.

— Пожалуйста.

Я спрабую ўстаць і назвацца. Горла сьціскае спазм, і на імгненьне я забываюся на сваё ймя і аддаюся радасьці прывіднага збавеньня, аб якім мараць у дзяцінстве: няхай бы землятрус разбурыў школу, добра б цяжка-цяжка захварэць, вось каб у будынак зараз урэзаўся самалёт... Грымучая цішыня наплывае з усіх бакоў, і толькі барвовыя блікі на паліраванай паверхні стала аддзяляюць ад поўнага правалу ў фіялетавую чарнату.

Варанёны мэтал калідору. Крутыя й гладкія, адпаліраваныя мільёнамі бакі бясконцай варонкі, дзе маг-

чымы толькі адзін накірунак. Я спрабую спыніцца: неадчувальная дагэтуль плынь раптам кідае мяне бокам, разварочвае, малоціць па руках і нагах і валачэ за сабой. Я ўпіраюся як магу, спрабую зачапіцца. Марна. Амаль марна.

З шоргатам, трэскам паветра ўспорваюць велізарныя крылы, мяне кідае ўверх і ўбок. Вясёлым пункцірам успыхваюць трасэры. Ахова б'е з кароткаствольных АКМаў: міма, міма, міма. Крылатая істота не дакранаецца да мяне, але мае цела дакладна, быццам цень, паўтарае ўсе яе манэўры.

— Хто ты?

— Архангел ..ев! Давай гранатометом, быстро, пока высоту не набрал, шевелись, твою мать! — нясецца рэзкі крык зьнізу.

— Арханёл? Я памёр? Ёсьць анёлы?

— Дай руку, — істота прыцягвае мяне да сябе, і мы раптоўна зігзагам мяняем курс. Рэактыўная граната са сьвістам праносіцца міма.

— З РПГ-18, асколачна-кумуляцыйнай спрабавалі, — чуецца спакойны голас побач.

— Хто ты?

— Увага — ніжэй!

Мы быццам правальваемся ў яму і амаль чапляем тралейбусныя драты. Над намі пырскае воблачка газу. Нездзе на іншым баку праспэкту лопаецца ваконная рама, і шкло выплэскаецца ў паветра і на тратуар.

— Зараз выйдзем з зоны агню. Праз мэтраў 800 гранатамёт не дастане. Было б лепш трымацца вышэй, але хто ведае, што ў іх на дахах. Мяняюць пазыцыі штодня, падцягваюць тэхніку.

— Вот они, падлы! Бей веером!

Мы ледзь паспяваем завярнуць за эркер на ўзроўні трэцяга паверху. Сталінская архітэктурная клясыка кры-

шыцца, але ад лёгкай стралковай зброі прыкрывае до-
сыць надзейна.

— Сколькі раз вам вдалблівалі: прицел ставіць на
бесконечность! Неважна, што с виду до них пяцьдэсят
метраў: ставь на бесконечность, режим автоматический,
патронаў не жалеть. Все поняли?..

Сіпаты голас працягвае інструктаж недзе зусім по-
бач. Я асьцярожна выглядаю з-за паўкруглага вугла.
За газэтным шапікам трое ў камуфляжнай форме й
нейкіх цёмных люстраных акулерах, побач армейскі
джып. Старшы з бяклымі зоркамі на пагонах раптам
нешта заўважае і рыўком разрывае гімнасьцёрку на
малодзенькім цыбатым хлопцы. У кулаку камандзіра
заціснуты ланцужок, на ім гойдаецца алавыны кры-
жык. Вусны камандзіра перакошвае агіда, і ён без раз-
маху, рэзка б'е дэсантным чаравікам бяляваму паміж
ног. Са стогнучым усхліпам той пераломваецца й ася-
дае на зямлю.

— Тут нельга заставацца. Напэўна папярэджаныя
ўсе пасты й цябе пільнуюць.

— Хто ты?

— Не падабаецца мне тая машына...

Пасярэдзіне праспэкту нясьпешна рухаецца крыты
брэзэнтам фургон. На вузкім карнізе няма дзе хавацца,
але мы яшчэ шчыльней уціскаемся ў сьцяну, амаль
зьліўшыся са сьцёкавай трубай. Машына ўжо мінула
нас, і ззаду відаць сфэрычную антэну, якая ляніва пава-
рочваецца вакол сваёй восі.

— Уніз па трубе! Ляпець нельга, давай сам, хутчэй!

Я чапляюся за халодную гладкую трубу й сасьлізгваю
з карнізу. Штыры, якія мацуюць яе да цаглянай муроўкі,
выходзяць з пазоў, сыпецца пясок. Недзе паміж другім
і першым паверхамі я адчуваю, што сьпіна пайшла на-
перад, разам з кавалкам трубы аддзяляюся ад сьцяны й

з грукатам лячу на асфальт. Рука дапамагае мне падняцца й падштурхоўвае — бяжым! Ускокваем у двор Палітэхнічнага інстытуту. Машына працягвае рух — лякатар відавочна не зафіксаваў нічога падазронага. Нас выдаў грукат: ад Акадэміі навук праз праспэкт ужо бягуць двое ў акулерах і камуфляжнай форме; каля поясу — кароткія дэсантныя аўтаматы. Што ёсьць сілаў кідаем ся напразткі праз клюмбу, далей, у прысады, за вугал цэнтральнага корпусу і ўзмываем у паветра.

— Лякатар фіксуе толькі ў палёце, але будынак экрануе. Усё ж вышэй даху падымацца ня варта. У іх ужо ёсьць стынгеры. Ціха!..

З-за вугла выскокваюць тыя, у цёмных акулерах.

— Где они?..

Да зямлі мэтраў сем, але нас пакуль прыкрывае таўшчэзны ствол каштана. Пакуль, бо пагоня раптам спынілася й чуйна азіраецца навокал.

— Вот!..

Мы зрываемся зь месца. Каляровыя трасэры ўспорваюць навакольле. Ляцяць трэскі, сьсечанае вецьце сыпецца на асфальт. Вугал, паварот, нырэц у арку, яшчэ раз паварот — і мы па-за дасягальнасьцю АКМаў. Можна перавесьці дух.

— Што адбываецца? Чаму — я нічога не разумею — хто ты?..

— Хочаш выпіць?

Бурштынавая вадкасьць з пляскатай фляжкі прыемна апякае язык і нёба, тонкі водар запаўняе ўсяго мяне. Робіцца цёпла.

— І я глыну.

Фляжка апракідваецца. Край вока фіксуе рух над суседнім домам.

— Ниже, бери прицел, — пошел, не уйдет, сука, я их пачками сбиваю! Раньше уходили, а теперь нет. У их

угол крыла не тот. Не могут сделать петлю, тут мы его и достанем!

Над дахам праз дарогу раптам успыхвае шаравая маланка: у растучым ва ўсе бакі полымі як у нэгатыве прарэзваецца контур жахлівай і безабароннай чалавечай птушкі, якая абвугліваецца і чарнее, толькі вочы выпраменьваюць неверагоднай сілы сьвятло.

— Прастола зьбілі...

— Каго?

— Ну, гэта накштальт генэрала ці палкоўніка па-вашаму... Супраць стынгераў яны амаль безабаронныя. У іх уласная тэмпература вышэй кропкі застываньня золата. Інфрачырвоныя аналізатары на стынгерах бяруць іх намёртва.

Пераможныя крыкі й радасна-нэрвовая лаянка напайняюць прастору. Уся група тых, у акулерах, бяжыць да месца ўспышкі. Мой спадарожнік цягне мяне за сабой да шахты ліфта. Мы прычыняем за сабой дзьверкі і, напалову сагнутыя, перабіраемся на другі бок гарышча. Спыняемся каля вентыляцыйнага люку. Адсюль відаць амаль усю вуліцу і суседнія дахі.

— Трэба перачакаць. Тут зараз будзе зашмат народу, рухацца небяспечна.

— Паслухай, гэты, палкоўнік — ён хто?

— Усё войска падзеленае на тры колы: малодшыя вельнікі — анёлы, арханёлы і пачаткі, потым старэйшыя — сілы, годнасьці і віргініі, а затым вышэйшае кола — прастолы, херувімы й серафімы.

— Войска? І анёл можа стаць серафімам?

— Там няма выслугі гадоў, бо няма часу. Там вечнасьць.

— А гэты, якога зьбілі стынгерам — што зь ім будзе?

— Яго больш ня будзе. Ён сам абраў цялесную фор-

му, бо не хацеў заставацца толькі веснікам. Каб умя-
шацца, даводзіцца адмаўляцца ад астральнага цела: слова
становіцца целам. З усімі наступствамі.

— Але... Навошта, чаму — у вас там так усё добра,
вечная ласка?

— Вечнай ласкі няма, ёсць вечнае святло і вечная
цемра, а паміж імі — вечная барацьба. Ніхто дакладна
ня ведае — ціха!..

З падвываньнем ідзе ўверх ліфт. Спыняецца на
апошнім паверсе. Ударам адкрываецца люк, і зь яго
выглядаюць двое патрульных. На гарышчы змрочна, і
яны здымаюць цёмныя акуляры, каб лепш агледзецца.

— Пусто. Голуби засрала все, пусть кусок сам тут
ползаёт. У тебя травки не осталось?

— Где ж ты был, когда пайку давали?

— Должок имелся...

Бліскае запальнічка. Лёгкі скразьняк цягне да на-
шага акенца саладкавата-рэзкі характэрны пах мары-
хуаны.

— ... Хорошо еще толченого стекла подсыпать. Бу-
тылку трахнешь и горлышко туда. Особенно шушера
мелкая не любит: ангелы, архангелы. Волчком идут,
юзом их крутит: балет на льду!

— Ну, этих сбивать — как два пальца... Командир
рассказывал, ракетчики раз серафима трахнули, так сами
чуть не обосрались. У него энергии — как у атомного
крейсера. Врежешь — полнеба горит. Но я больше люб-
лю целок ихних, виргиний, зажигательными трахать:
как бенгальские огни брызгают, суки!..

Два тонкія, як голкі, лазерныя промні з нашага кута
пранізваюць гарышча. Вочы расказчыка выкіпаюць, і
праз прапалены наскрозь чэрап відаць сьценку. Ягоны
сусед, аматар балету на лёдзе, затарможаны марыхуа-
най, некалькі імгненьняў не рэагуе, затым спрабуе ад-

начасна начапіць акуляры і схапіцца за АКМ, потым кідаецца да ліфта. Прамяні зыходзяцца на яго шыі, і ён з дзікаватым усхліпам валіцца ў кабiну, але пры гэтым чапляе спускавы гачак, і аўтамат дае чаргу яму пад ногі. Ліфт трасецца, сыпецца колаты плястык, коцяцца гільзы. Ад нечаканасці ў мяне ў памяці паўстае «Фаўст».

— Я чытаў, вы змагаецеся ружамі.

— Некалі, сапраўды, ад калючак адступаў нават Князь. Прагрэс, як бачыш, не абмінуў і нас. Але трэба выбірацца: тут зараз будзе, як у пекле.

Мы выбіраемся на дах. З акенца на гарышчы суседняга дому нешта бліскае. Мой спадарожнік штурхае мяне на дах, але сам ухіліцца ўжо не пасьпявае: моцным ударам яго падкідвае й адначасна ўкручвае ў паветра, невагаднай шырыні крылы на сэкунду зьліваюцца ў сцэльную плоскасць, як у вэрталёта. Ён бокам уразаецца ў тэлеантэну й коціцца па даху. Адно крыло на адлёце хлопае, як кавалак брэзэнт, ненатуральна свабодна й раскідана.

— Як ты?! Што з крылом?

— Адлятаў... Адыходзь. Мяне ўжо ня выпусьцяць. Сьцеражыся засадаў — не падпускай іх блізка, пазьбягай тунэляў, лепш ужо адкрытыя ўчасткі, і ня вер ім, ня бойся, не прасі й ня вер, чуеш? Табе дапамогуць. Ты...

— ... достойны, с чем и поздравляем!

Я ўсё яшчэ спрабую перавярнуць яго дагары тварам. Перабітае крыло ня складваецца, і рэзкі боль працінае ўсё цела. Як жа несцьці — цягнуць не дае крыло, на плечы таксама ня ўзваліш. Каб удвох, і насілка... Я пачынаю пераварочваць цела й раптам усведамляю, што дагэтуль ня бачыў ягонага твару. Ён сутаргава, апошнім намаганьнем адштурхоўваецца й перавальваецца празь невысокі бардзюр на даху.

— Поздравляем! Поздравляем! Поздравляем!..

Губляючы прытомнасьць, я спрабую рвануцца за ім. Часу няма, толькі прастора, і яна мяняецца. Абрэзаць крыло, як у амэрыканскім Бэкфаеры, пазбавіцца размаху й выгінаў Батычэлі... Зь імі трэба па-іхнаму. Там у іх абсалютная перавага, але толькі там іх можна перамагчы так, як я хачу іх перамагчы — не сьвятлом, не, зусім не сьвятлом. Шанец — адзін з трох мільёнаў. Гэта выдатны шанец. Цудоўны fucking шанец — з пункту гледжаньня вечнасьці.

Разьбітае акно, слуп з вырваным дротам, перапоўненая сьметніца.

Скруціўшы плечы, з напружаньнем, ад якога лопаюцца сасуды ў вачах і з-пад пазногцяў выступае кроў, павярнуць крыло.

Акно, слуп, сьметніца.

Дзе ж вы, Херувімы й Серафімы?! Каго ён меў на ўвазе, Прастолаў, Сілаў?! Нідзе. Нікога. Ніколі. Не прасі.

Выбіты патрэсканы асфальт.

Цнатлівасьці! Віргініі, мае каханьні! Ніводная з вас не зьнішчала папярэдняю, а заставалася як неверагодны, нічым не заслужаны падарунак, пасья якогажны раз бодем непапраўнага расстаньня сьціскалася сэрца й сьвет расплываўся найгарчэйшай сьлязою апусьцелага жыцьця — назаўсёды, назаўжды, назусім, да новага цуду вашай лятучай і вечнай, невыразна салодкай песьні, што ператварала нас у маладых багоў, і мы ўзьляталі, узьляталі, узьляталі!..

Яго пачало ўкручваць у пятлю Мёбіюса, адкрытую толькі анёлам помсты. Насустрач, як у люстэрку, пікіраваў нехта, і ён зусім не здзівіўся, калі пабачыў твар.

Мюнхен-Прага, 1995-97 г.

Вострая Брама

Бібліятэка «Вострая Брама» — гэта новы кніжны праект, які выдавецтва «Наша Ніва» распачынае напярэдадні XXI ст.

«Наша Ніва» — першая беларуская газета, якая выходзіла ў 1906-1915 г. і стала базаю нацыянальнага адраджэньня ў XX ст. Выходзіла ў Вільні. У 1991 тамсама была адноўленая і стала адным з асяродкаў постсавецкае беларускае культуры. Спаміж праектаў «Нашай Нівы» — выданьне кніг. У рэдакцыі падрыхтаваныя й выдадзеныя дзясяткі кніг мастацкай і гістарычнай літаратуры. З 1999 кніжны праект зьбіраецца ў адзіную бібліятэку з мэтай акрэсьленьня беларускага постсавецкага культурнага кантэксту.

Сёлета ў новай бібліятэцы выйдучь кнігі прозы Васіля Быкава, Алеся Адамовіча, мэмуары Зоі Каўшанкі і Зоські Верас, вершы Славаміра Адамовіча і анталёгія «Вільня ў беларускай паэзіі» ды іншыя.

Кніга Аляксандра Лукашук (нар. 1955) «У фіялетавай ночы вугал крыла» — гэта чацьвертая кніга аўтара, які раскрывае фізіялёгію і норавы савецкай сыстэмы. Працуючы ў 80-я гады ў галоўнай камуністычнай газэце «Звязда», А.Лукашук шмат назіраў за паводзінамі вялікага і малога начальства, а таксама звычайнага «гома саветыкуса». Падзеі кнігі разгортваюцца за фасадам пампэзнай камуністычнай ідэалёгіі, дзе пануюць амаралізм і п'янства, дзе сплятае свае інтрыгі КГБ і няма свабоды.

«Дабро і зло куляліся ў гэтай гісторыі як клоўны на арэне. Гледачы раптам апыналіся ў адной клетцы са зьвярамі. Усё залежала ад пункту гледжаньня. А таксама — ад сілы зроку...»

Vostraja Brama
1999

У 1999 годзе выйдуць з друку кнігі:

1. Васіль Быкаў.
Ваўчыная яма.

Проза

2. Алесь Адамовіч.
Віхі.

Апошнія творы пісьменьніка

3. Аляксандар Лукашук.
У фіялетавай ночы вугал крыла

Дакументальная проза

4. Славамір Адамовіч.
Плавільшчыкі расы.

Выбраныя вершы

5. Вільня ў беларускай паэзіі.

Паэтычная анталёгія

6. Зоя Каўшанка.

Успаміны

7. Зоська Верас.

Дзёньнік

8. ВКЛ. Беларуска-літоўска-польскі дыялёг.

Зборнік

9. Сучаснае беларускае апавяданьне

10. Зьміцер Бартосік.

Чорны пісталет.

Мастацкая літаратура

11. Сяргей Харэўскі.

Сто твораў беларускага мастацтва XX ст.

12. Мэва Марон.

Кніга сутонья.

Эсэ

Vostraja Brama

On the eve of the 21 century the Nasha Niva publishing house starts its Vostraja Brama Library.

Chapel Vostraja Brama is one of the most important symbols of the Belarusian history in Vilnia.

The house is named after the first Belarusian newspaper, which was published in Vilnius from 1906 to 1915 and became the foundation for Belarusian national rebirth in the early 20th century.

In 1991, the newly revived *Nasha Niva* newspaper became a repository of post-Soviet Belarusian culture. Among the paper's many fields of activity is book publishing and its roster of volumes includes numerous titles on art and history. In order to define the exact parameters of the Belarusian post-soviet cultural context, this year, *Nasha Niva's* publishing ventures are being unified under a single logo - the Vostraja Brama Library. In 1999, the Library will publish the prose of *Vasil Bykau* and *Ales Adamovich*, the memoirs of *Zoja Kaushanka* and *Zoska Veras*, the poems of *Slavamir Adamovich*, an anthology titled «Vilnius in Belarusian Poetry» and other works.

«The Edge of a Wing on a Violet Night» is Alexander Lukashuk's fourth and latest book. In it the author dissects and exposes the physiology and character of the soviet system. During the 80's, the now 44-year-old Lukashuk worked for the largest state newspaper in Belarus and had ample opportunity to observe the behavior of both management and staff employees - «homo sovieticus» at work, as it were. The events of his narrative unfold neath the facade of a grandiose communist ideology where amorality and drunkenness reign, where the KGB weaves its webs of intrigue and freedom is but a word.

«Good and evil tumbled around here as though clowns in the center arena. Audience members would suddenly find themselves engaged along with the animals. It all depended on one's point of view - as well as on one's keenness of vision...»

k n i h a r n i a

[click here](#)

<http://www.kraj.org>

першая беларуская віртуальная кнігарня

krajavid@kraj.org

Друкарня АТ „VILSPA“, Вільня, Літва

Аляксандар
Лукашук

Нам з жонкай вельмі не спадабалася.

Сяржук В., Менск

Мая жонка так сьмяялася, што аж прыраўнаваў.

Віталь Ц., Прага

Усё праўда. У нас у лягеры на Калыме так і было.

Лявон Л., Вільня

Дачытала і так захацелася выпіць і закусіць —
бярыце таксі і прыяжджайце.

Ядзьвіга К., Нью-Ёрк

Пашанцавала, ну і сядзеў бы ціха ў сваім Мюнхене.
Гэта поза.

Міхаіл М., Менск

Гэта проза.

Васіль Б., Гэльсынкі

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ